THEODOR RÂŞCANU

BANUL... N
OCHIUL DRACULUI

P OM AH

A li/

■ x .v

CUGETAREA ^CEORCESCU DELAFRA&

THEODOR RÂŞCANU

BANUL...
OCHIUL DRACULUI

BANUL... OCHIUL DRACULUI
DE ACELAŞI AUTOR:

Papmi intime (poezii) Iaşi, 1805, (epuizat).

Spre Sofia cu Regimentul *S de Artilerie* – nomele unui voluntar – Iaşi, 1914, Tiţ>. N. V. Şteiinlu, (epuizat).

Răfuiala cea mare (extras din revista „Politica") laţi, 1915. Trp. N. V. Ştcfiniu, (epuizat).

I'roblema Pământului în România, Bucureşti, 1922, (epuizat).

Aceea care trebuia iubiţii (roman) laţi, 1926 „Viata Romăr.eaici".

Ileana Lupului (roman) Bucureşti 1935.

fiugiruxua – Bucureşti. 1839. editura „Vreme»„

GATA DE TIPAH

Puiul de Cuc (roman).

Rdzvrititul Toderijil (roman istoric din anii 1813-1867).

Premo-Jia 15-07 (apărut U 19SS. În foileton. În ¿arul „Kpţ*c*").

Blana *de lup* (nuvele).

.Vumai *sonete* (verruri).

Din *trecutele vremi* (Studii >ptocicu-f*n*e«o<>oe publicate În ziare şl revate).

IN PKEPARATIK :

K emxx.-iton.il Hi v*trv er jhi (roman din laţul anilor 16.M – 1S37).

Itifcanovca (din trecutul Batarablej).

THEODOR RĂŞCANU

BANUL.
OCHIUL DRACULUI

000002507071
250707 B.C.U. – IAŞI

CUGETAREA – GEORGESCU DELAFRAS
BUCUREŞTI IV, STR. POPA NAN No. 21

Când s'a liberat din armată, Petrache Dragan s'a întors în satul lui. Un sat oarecare, dintr'un judeţ oarecare din Moldova. Un sat, ca mai toate satele din Moldova : ghemuit între nişte dealuri care îi ţineau dos din toate părţile, astfel încât,

vara, era ferit de vânturile cele uscate şi fierbinţi din jos, iar iarna adăpostit de crivăţ. Dealurile care împrejmuesc satul, ca un ocol, erau împădurite cu păduri bătrâne pe care încă mu le doborîse jidovii cotropitori sau cooperativele politice. Poate că Petrache Dra>- gan nu s'ar mai fi întors în sat, după ce s'a eliberat din larmată, căci n'avea nicio stare. Părinţii lui muriseră pe când era încă mic şi nu-i lăsaseră decât căsuţa lor din marginea satului cu locul ei de silişte, în.care o mătuşe bătrână îl crescuse anevoie. Carte nu prea învăţase căci n'avusese tragere de inimă pentru şcoală, iair mătuşă-sa nici nu-l îndemnase să umble la şcoală, căci avea nevoie de el să-i fie ajutor pe lângă casă. Numai când Petrache se făcuse bă-

ietan mai mare îl trimitea să muncească cu ziua la boier, la cute, ori pe la oameni, în sat (după ce isprăvea de prăşit păpuşoiul lor de mămăligă) când ii trebuia babei un ban să cumpere sare ori gaz ori alt lucru de trebuinţă. La curte băietanul găsea oricând de lucru cu ziua – câte treburi nu sunt la o curte boierească ? – şi se ducea bucuros căci acolo o cunoscuse pe Mări u ca, o fetişcană oacheşe şi durdulie, cu care se împrietenise şi care i se făcuse dragă. Pentru- că Perache Dragan era flăcău voinic şi frumos, Măriuca începu să-l iubească şi na. Dragan ii făgăduise că o ia de nevastă când s'o întoarce din armată, iar ea ii făgăduise că il va aştepta până s'o „libira". Deci, mai ales de dragul Mă- riucăi s'a întors Petrache Dragan în satul lui, după ce a mântuit cu armata, decât pentru bruma de stare ce o avea acolo. Mătuşa către U crescuse şi care şedea în căsuţa lui dela părinţi, murise cu puţin înainte de eliberarea lui din armată. S'ar fi dus la oraş, să se bage la stăpân ori să găsească undeva de lucru. Câte rosturi nu sunt la oraş pentru cine vrea şi poate să muncească ? Putea chiar să rămiie în oraşul unde făcuse arm» ta, iar casa şi locul, din sat, să le vândă cuiva sau să le închirieze. Chiar, căpitanul lui, văzlrvdu-l isteţ, voinic şi chipeş şi ci-i erau dragi caii, !i propuse *sA* rămâi e în serviciul .vău

particular, ca grăjdar Dar Dragan nu se învoi. S'a întors acaii, în
sat, la casa lui şi la Măriuca... Tot mai bine în sat, decât la târg, îşi zise Dragan care nu prea avea fire de slugă. În armată fusese ascul- tăreţ, dar în viaţa cealaltă nu-i prea plăcea să asculte de alţii şi să aibă stăpân.

Dar, când a venit în sat, a şi aflat că Măriuca se măritase de mai bine de-un an cu un alt flăcău. Avea şi un copil. Multe zile Petrache a umblat ca un năuc prin pădure, neştiind ce trebue să facă, ori se îmbăta Ia crâşmă. Uneori se întreba dacă nu s'ar cuveni s'o pândească pe Măriuca şi s'o ucidă... Alteori îi venea în gând să-l omoare pe bărbatul ei. II mai bătea gândul să plece din sat pentru totdeauna, să se ducă în lume. Dar toate aceste gânduri, cum îi veneau aşa se duceau. Vremea trecea şi Petrache Dragan se mângâia. Pe semne c'aşa i-a fost „scris", să nu fie Măriuca a lui. Iar dacă a avut ea aşa inimă de s'a dus după laltul şi nu l-,a mai aşteptat să se elibereze din armată, de ce şi-ar mai face el inimă rea? De ce şi-ar mai încărca sufletul cu un păcat ? Şi nici n'a mai plecat din sat din cauza ei. Petrache nu se îndura să-şi lase casa şi locul dimprejur. La oraş, ce să facă ?... Să se vâre la stăpân, să fie slugă ? Dar decât slugă, mai bine să crape de foame la dasa lui. Oraşul îi dăduse totdeauna un fel de teamă. La oraş nu se

simţea în largul lui, ca în sat. Rămânând la sat, se bizuia mai bine pe munca lui decât dacă s'ar duce la oraş.

De bine de rău, în nit îşi avea casa cu locul ei. Iar, ca palmaş, din munca unei veri, îşi putea agonisi cele de trebuinţă pentru lunile de Lamă. Putea face, la boier, muncă în dijmă sau de argat, sau ca văcar ?... Oricum se gândea şi se tot gândea, Petnache Dragan nu se învrednicea să plece din sat să-şi caute un rost la oraş.

În vara aceea, care a urmat după eliberarea lui din armată, Pctrache Dragan s'a împăcat văcar la vit-ek? soţului. S'ar fi împăcat la boier – la orice – dar aşa s'a întâmplat ; oamenii din sat căutau un văcar pentru vacile satului Dragan s'a gândit că-i o treabă mai uşoară să fii văcarul satului, o vară, decât grăjdar sau argat la curtea boierească. La boier se putea vîri şi mai târziu, după Sf. Dumitru, când se isprăvea paşunatul ; şi chiar ii convenea mai bine să aibă leafă şi tain şi căldură, pe iarnă, la curte, şi trnibă mai puţină căci iama zilele sunt mici.

Deci, când l-au rugat oamenii să le fie văcar. Pctrache Dragan a încheiat tocmeala. La sfântul Cîheorghe vitele au intrat pe islaz şi tot atunci Petruchr Dragan şi-a început slujba. Satul neavând islaz nici pentru vaci nici pentru boi, sătenii arendau păşunele de pe moşia boereascJi Pentrucă venea mai aproape de sal, boierul le dădea, pentru vaci, irrcşurile de sub poala pădurii ce îmbrăca dealul Holmului. În anii sece-

toşi, când vacile satului nu mai aveau ce roade pe imaş, boierul încuviinţa păşunatul în poienile din pădure.

Tocmai s'a nimerit că vara aceea când Petrnche Dragan intrase vacar la sat să fie din cale afară de secetoasă. Boierul a fost nevoit să dea drumul vacilor în pădure.

Petrache Dragan era foarte bucuros de această împrejurare, căci lui îi era drag de pădure. Şi mai ales îi plăcea să nu steie degeaba pe când vacile păşteau. Privirile lui agere scotoceau pretutindeni, fără astâmpăr, descoperind totdeauna câte ceva ; ba un cuib de mierlă cu ouă de cuc, sau bureţi buni de mâncare, ba o vizunie de vulpe, ba urme de bursuc, ba un şarpe, ba un iepure... Niciodiată Petrache Dragan nu se întorcea acasă cu mâna goală. Totdeauna găsea câte ceva. Ochii lui dădeau totdeauna peste vreun amănunt pe care ochiul altcuiva îl treceia cu vederea. Deşi nu căuta nimic, par'că totdeauna căuta ceva, aşa îi fugeau ochii în toate părţile. Odată, umblând pe uliţa satului a găsit o rublă de cinci lei. Petrache Dragan a păstrat de-atunci moneda cu sfinţenie, ca pe-un talisman purtător de noroc, şi pentru nimic în lume n'ar fi schimbat-o. Carboava de cinci lei era semn de noroc. Când n'avea o para chioară, când îi crăpa măseaua de nevoie, mai bine alerga tot satul să se împrumute cu

vreun leu doi, decât să schimbe roata aceea de cinci.

Şi niciodată, nici la un păhărel da vin în crâşmă, Petrache Dragan n'a spus nimănui c'a găsit pe uliţa satului o carboavă de cinci lei.

Într'o zi din vara aceea când era vacarul satului şi păştea Vacile în pădurea boierească, Pe- trache Dragan întâlni doi oameni necunoscuţi. Nu erau din sat şi nici nu păreau să fie din partea locului. Ochii lui pătrunzători au şi desluşit în înfăţişarea şi purtarea lor ceva ciudat. I s'a părut lui Dragan că cei doi oameni nu erau tocmai bucuroşi că l-au întâlnit»

— încotro, oameni buni ? i-a întrebat.

— Ne-am rătăcit în pădurea asta, îi răspunse unul din ei. Am vrut să scurtăm drumul şi...

— Îi departe până la Trifeşti ? întrebă celălalt. Ne ducem acolo la un boier...

— Da de unde sunteţi ? îi întrebă Dragan, împins de instinctiva lui curiozitate. El nici nu ştia unde sunt Trifeştii.

— Dela Zăpodeni suntem, răspunse cel care vorbise întâi.

— Dela Zăpodeni ? întrebă Dragan. Unde-s Zăpodenii ?...

14— Departe*... Hăt departe, în gios... dincolo de Bârlad.

Cei doi se grăbeau, par'că, să se depărteze. Ori, poate, numai i s'a părut aşa lui Dragan ?... Apoi, a mai băgat de seamă Dragan, ei n'au mai întrebat nimic de Trifeşti... Dragan nu auzise să fie vreun ixit Trifeşti prin partea locului.

Când cei doi oameni au plecat, Dragan i-a petrecut cu ochii până au dispărut cu totul în desime« pădurii. De câteva ori, Dragan a chiuit – aşa de-o glumă – după ei... A răspuns prelung, numai pădurea. Oamenii se făcuseră nevăzuţi.

Cine erau acei drumeţi ? Unde se duceau ? Lui Dragan ii păru rău că nu-i întrebase cum ii cheamă. Dar chiar dacă i-<ar fi spus, de unde putea şti că nu i-au spus o minciună ? Minciună putea fi şi că se duceau la un boier la Trifeşti. Dragan rămăsese tot cu gândul la ei. Cu cât se tot gândea la ei işi mai aducea aminte de câte ceva : unul ora bărbierit proaspăt, cellalt avea barbă, o barbă roşcovană... Unul avea în mână o toporişte. cellalt un ciomag groa şi o traistă vărgată. Cel fără barbă nu avea traistă. Amănuntul acesta il nedumirea pe Dragan... Cum de umblu atâta cale – dacă venea tocmai de dincolo de Bârlad – numai cu o toporişte

în mână ? Dragan işi mai amintea că fi ei l-au întrebat dacă vacile pe care le paşte sunt boiereşti...

— Să fie nişte hoţi de vite ? se întrebase Dragan.

Aflând că-s vacile satului, cei doi drumeţi nu s'tau mai întins la vorbă. Ba chiar, Dragan băgase de seamă că erau grăbiţi să plece.

Dar după ce se mai gândi o vreme la cei doi oameni întâlniţi în pădure, Dragan îşi zise că poate într'adevăr erau nişte oameni care au rătăcit drumul, că într'adevăr se duceau la un boier la Trifeşti şi că bănuielile lui n'aveau niciun temeiu.

Seara, când s'a întors în sat cu vacile dela păscut, Dragan uitase de cei doi drumeţi.

Uitase chiar de-a-binelea, dar după două zile, sau trei, Dragan şi-a adus aminte de ei. În ziua aceea nu vârîse vacile în pădure, căci după o ploiţă, iarba pe suhat se mai dresese. Pe la amiază, după ce băduse vacile la apă, i s'a părut că cei doi oameni au ieşit de sub poala pădurii, tocmai departe, în colţul suhatului, şi iarăşi s'au tras înapoi în pădure. Oricât de buni ochi avea Dragan, el n'a putut să recunoască cine erau. Dar, par'că erau tot acei doi

oameni pe cari îi întâlnise în pădure cu trei zile în urmă... Să fie tot ei ? gândi Dragan. N'ar fi putut jura că tot ei erau, căci la atâta depărtare nu-i văzuse destul de bine. Dar, par'că... parcă ei erau. Altfel, de ce s'a gândit el îndată la dânşii ? Şi de ce au ieşit de sub poala pădurii, la lumină, şi

10 s'au tras repede înapoi ? Presupunerea că tot ei erau, stăruia în mintea lui Dragan.

— Dacă tot ei îs, se gândi el, apoi numa' că'* hoţi de vite.

Poate eă nici n'au ieşit din pădure din ziua când s'a întâlnit cu ei. Vor fi stat ascunşi. Desigur că nu au gânduri curate. Pândesc ei ceva. Pun la cale vreo hoţie. L-au minţit când i-au spus că au rătăcit drumul şi că se duc la un boier la Trifeşti. Nu-l mciun Trifeşti prin partea locului.

Dragan se gândi să se ducă după ei în pădure. Dar nu era tocmai aproape până la locul unde îi zărise. Trebuia să lase vacile singure. Şi, ponte că nici nu erau ei.

— Di-i 1a naiba, îşi zise, în cele din urmă Dragan, şi se culcă în iarbă să tragă un pui de somn.

Peste alte câteva zile Dragan nuzi vorbindu-se în sat că la curte* unui boier din apropiere s'a făcut o hoţie. Din gură în gură, veste* se răspândise în toate satele vecine.

— L-o prâciat pe conu Matei Canta dela Heleşteul... apunea lumea.

Pelrache Dragan nu fusese niciodată 1* He- leşteni, dar ştia că nu era departe. Auzise şi de boierul Cant* care avea la Heleşteni curte mare şi bogată. Se spune» că hoţii nu fuseseră prinşi. Se furase bănet mult. zicea lume*.

Auzind acestea. Petrache Dragam se gândi

că poate cei doi oameni cu care se întâlnise în pădure erau tocmai hoţii cari l-au prădat pe boierul dela Heleşteni. Dar se gândi numai. Nu spuse nimănui nimic. Dar când se ducea cu vacile la păscut, dădea câte-o raită prin pădure nădăjduind că îi va întâlni odată, apoi fără îndoială că tot ei erau acei doi pe care i-a văzut de departe, în urmă cu câteva zile, la marginea pădurii. Dar Dragan nu-i mai întâlni.

— Cât îi de mare pădurea asta, îşi zicea Dragan, hoţii pot şădea ascunşi chiar şi-o lună de zile ori mai mult.

Ochii lui Dragan scotoceau în zadar pretutindeni ; nu era ţipenie de om în umbra răcoroasă a pădurii. O săptămână întreagă a tot căutat aşa, fără să mai întâlnească pe cei doi drumeţi.

Apoi, auzi vorbindu-se în sat că hoţii dela curtea boierului Canta au fost descoperiţi.

— Cî-că tuma'n judeţul leşului i-au prins jandării... se spunea.

Dar ce-au furat nu se putea şti. Banii nu s'au găsit... Cel puţin, aşa vorbea lumea.

A mai trecut o săptămână ori două şi întâmplarea cu hoţia dela curtea din Heleşteni s'a uitat. Uitase şi Petrache Dragan despre cele auzite, cum uitase şi despre cei doi drumeţi pe cari de-atunci, niciodată nu i-a mai întâlnit.

Într'o zi, Petrache Dragan fiind iarăşi cu vacile în pădure dădu peste un copac gros şi

scorburos care avea un semn proaspăt, făcut cu securea, în coaja lui, cum se înseamnă, de obi- ceiu, copacii. Un singur copac, în toată pădurea purtând un astfel de semn, desigur că nu avea niciun rost. Julitura de secure în coaja copacului era proaspătă. Dragan nu dădu nicio importanţă semnului de pe copac. O fi trecut cineva pe-aici, c'o secure 'n mână – gândi el – şi „n'o avut de lucru..." Semn că acel copac . urma să fie tăiat, nu putea fi. Copacul era mare, frumos şi sănătos. Niciun alt copac nu mai era fel însemnat. Apoi, nu era pădurea dată spre tăiere, ca să fie copacii însemnaţi în acest scop, şi era doar vara, când nu se taie pădure. Semnul de pe scoarţa copafcului nu avea deci niciun rost.

Pe când Petrache Dragan se tot uita la semnul acela, auzi sfârâind par'că, ceva, înăuntrul trunchiului. Ascultând mai bine şi învârtindu-se în jurul copacului, se dumiri că sfârâi- tura aceea pe care o auzise venea dintr'o scorbură mare. Dragan vru să bage mâna în ea dar se răsgândi de teamă să nu fie vre-o lighioaie care să-l muşte. Luă un băţ şi scotoci înăuntru. Cu cât învârtea băţul şi împingea mai adânc, sfârâitura se întetea.

— Oare ce să fie ? îşi zise Dragan.

În aceeaşi clipă un păsăroi izbucni din scorbură şi sbuxă afară...

— Un vindireu... ori o bufniţă...

Acum Dragan băgă fără teamă mâna în

scorbură.

— Poate are ouă...

Scorbura era destul de adâncă. Îi încăpuse mâna până la cot.

Dar nu erau ouă. Dragan dădu de ceva nebănuit : o traistă... O apucă şi o trase afară. O traistă era. Nouă-nouţă. Cine să fi băgat traista în scorbura copacului ? O năvală de gânduri îi trecu lui Dragan prin cap. Băgă repede mâna în traistă. Hârtie... Scoase afară. Era ceva învelit în hârtie de gazetă. Până să se mai gândească ce să fie, despături gazeta şi rămase uimit... Avea în mână un teanc gros de bumăşti albastre. Dragan nu mai văzuse niciodată bumăşti aşa de mari, albastre şi curate, dar înţelese că erau bani Câte erau ?... Erau atât de multe I Pe una din ele, adunân- du-şi cunoştinţele din cele două clase primare,

silabisi: u-na mi-o lei... Şi toate, toate câte erau în pachet – şi multe mai erau – toate erau la fel de mari şi de albastre. Să le mai numere ? Dragan nici nu se gândi. Le înveli într'o petică şi le vârî în sin. Traista şi gazeta le vârî din nou la loc, în fundul scorburei.

— Am găsit o comoară... gândi Dragan înfiorat de o bucurie nespusă.

Apoi, umblă câteva clipe încoace şi încolo ca un bezmetic. Deodată, începuse să se uite bine de jur împrejur. Nu era ţipenie de om în pădure. Nu-l putuse vedea nimeni.

— Iada ouăle de bufniţă... aiestea erau, – îşi zise Dragan.

Şi îşi făcu semnul crucii de trei ori.

— Doamne ajută.

Acum înţelese Dragan de ce copacul era însemnat... Cineva pusese în scorbura lui traista cu bani.

Deodată, îl plesni un gând. O broboadă i se rupse, par'că, de pe ochi. Acum se dumirea... Se gândi, fulgerător, la cei doi drumeţi întâlniţi în pădure. Unul avea în mână o toporâşte.... El însemnase copacul... Tot ei erau, de bună seamă, cei doi pe care îi văzuse peste două zile ieşind de sub poala pădurii în marginea islazului şi băgându-se iarăşi în pădure. Au stat ascunşi câteva zile în pădure... Au ascuns banii în scorbura unui copac, pe care lnau însemnat

ca să-l poată cunoaşte când vor veni ca să-i ridice.

Acum Petrache Dragan se dumiri de tot. Aceştia erau hoţii care l-au prădat pe boierul Matei Canta dela Heleşteni. Au ascuns banii în scorbura copacului, şi stau şi ei ascunşi pe undeva, până li se va pierde urma.

Petrache Dragan mereu se pipăia în sân. Niciodată nu văzuse atâţia bani. Ce va face cu ei ? Mai întâi îi va ascunde bine undeva. Va găsi el unde, acasă. Îi va ţine ascunşi aşa, multă vreme. Nu va spune nimic nimănui. Cine va putea bănui că banii furaţi de hoţi dela boierul Canta şi ascunşi în pădure au fost găsiţi de el ?...

— Mama voastră de hoţi, gândea Petrache, iaca nu v'a ajutat Dumnezeu dac' aţi prădat un boier.

Petrache se mai gândea că dacă hoţii au fost prinşi, ei aveau să spuie unde au ascuns banii şi aveau să vie jandarmii să-i caute la copacul din pădure. Dacă au să găsească traista goală, au să se gândească ei că cineva i-a găsit şi i-a ridicat de-acolo. Au să cerceteze, şi poate că au să-l bănuiască, pe el care umbla în pădure cu vacile satului, că el i-a găsit. De aceea, Dragan luă din scorbura copacului traista şi hârtia în care erau împachetaţi banii. Şi, pentru ca la o eventuală cercetare să nu se mai regăsească copacul cu scorbura, a luat nişte

balegă de vacă şi a acoperit julitura de secure pe scoarţa lui. Iar scorbura a umplut-o toată cu pământ.

— De-acu nici chiar hoţii n'au să mai găsească copacul...

Apoi, a adunat vacile şi le-a mânat afară din pădure. Până seară le-a păscut numai pe suhat.

— Asta-i norocu' nieu, se tot gândea Dragan Ce-am eu cu boierul Canta ? Nu l-am prădat eu. Eu, să chiamă că am găsit o comoară... Asta-i norocu' nieu.

Când s'a întors pe înserate acasă, după ce a adus vacile dela păscut, Dragan a aprins un foc bun în vatră şi a dat pe foc traista şi gazeta în care erau înveliţi banii. Casa lui Dragan era tocmai în marginea satului, la un loc dosnic, sub nişte dâmburi râpoase acoperite cu ţihlă şi tufari. Era lăturalnică şi ferită de ochii satului. Totuşi, Dragan a pus o bucată de ţuhal în ferestruica ce dădea spre sat şi a aprins o luminiţă ca să numere bumăştile. Era nerăbdător să numere bănetul. Târziu în nolapte, când satul dormea, Dragan a numărat vreo cincizeci de bumăşti albastre de câte o mie lei. Ce mai bănărit, ce mai bănărit... De când era el, nu mai văzuse atâta bănet. Cincizeci de mii de lei!... Dar poate că era şi mai mult. Dragan ii mai numără odată şi încă odată... Degetele lui groase nu erau deprinse cu hârtia bancnote-
lor, şi nici ochii lui. Într'adevăr, era mai

mult. Ce va face cu atâţia bani ? Nu va putea schimba nicio hârtie, de teamă să nu trezească bănuieli. Va trebui să ţie banii ascunşi multă vreme. Dar unde să-i ascundă ? Dragan nu dormi toată noaptea, căutând un bun ascunziş pentru pachetul cu bancnote, o adevărată comoară. În sfârşit, se hotărî să-l ascundă în vatră. Chiar în fund de tot. Până la iarnă putea să stea acolo comoara de hârtie, căci nu făcea foc în vatră vara. Pentru mămăligă îşi făcea focul afară. Totuşi Dragan nu era liniştit. Îi veni în gând că poate, cine ştie cum, cineva ar face foc în vatră... Baba Maranda, care vine uneori în burlăcia lui, i-ar putea face, fără să vrea, pocinogul. De unde să ştie ea ce e în vatră ? Când s'a gândit la asta, Dragan era cu vacile pe suhat şi nu mai avea astâmpăr. În ziua aceea i se părea că soarele a încremenit sus pe cer şi nu mai coboară spre asfinţit. Dragan se tot uita spre sat să vadă dacă nu iese din capătul unde era casa lui, fum... Se temea de-un foc. Arde casa, arde şi comoara. În seara acelei zile, Dragan a adus mai devreme vitele în sat. Unii i-au şi reproşat:

— Ce nu le-ai miai lăsat să pască ? Nici n'a asfinţit bine soarele.

În fiecare zi, Dragan era cu grijă în privinţa comorii lui. În fiecare zi o muta în altă ascunzătoare şi în fiecare zi venea cu vacile prea

balegă de vacă şi a acoperit julitura de secure pe scoarţa lui. Iar scorbura a umplut-o toată cu pământ.

— De-acu nici chiar hoţii n'au să mai găsească copacul...

Apoi, a adunat vacile şi le-a mânat afară din pădure. Până seară le-a păscut numai pe suhat.

— Asta-i norocu' nieu, se tot gândea Dragan Ce-am eu cu boierul Canta ? Nu l-am prădat eu. Eu, să chiamă că am găsit o comoară... Asta-i norocu' nieu.

Când s'a întors pe înserate acasă, după ce a adus vacile dela păscut, Dragan a aprins un foc bun în vatră şi a dat pe foc traista şi gazeta în care erau înveliţi banii. Casa lui Dragan era tocmai în marginea satului, la un loc dosnic, sub nişte dâmburi râpoase acoperite cu ţihlă şi tufari. Era lăturalnică şi ferită de ochii satului. Totuşi, Dragan a pus o bucată de ţuhal în ferestruica ce dădea spre sat şi a aprins o luminiţă ca să numere bumăştile. Era nerăbdător să numere bănetul. Târziu în noapte, când satul dormea, Dragan a numărat vreo cincizeci de bumăşti albastre de câte o mie lei. Ce mai bănărit, ce mai bănărit... De când era el, nu mai văzuse atâta bănet. Cincizeci de mii de lei!... Dar poate că era şi mai mult. Dragan îi mai numără odată şi încă odată... Degetele lui groase nu erau deprinse cu hârtia bancnotelor, şi nici ochii lui. Într'adevăr, era mai mult. Ce va face cu atâţia bani ? Nu va

putea schimba nicio hârtie, de teamă să nu trezească bănuieli. Va trebui să ţie banii ascunşi multă vreme. Dar unde să-i ascundă ? Dragan nu dormi toată noaptea, căutând un bun ascunziş pentru pachetul cu bancnote, o adevărată comoară. În sfârşit, se hotărî să-l ascundă în vatră. Chiar în fund de tot. Până la iarnă putea să stea acolo comoara de hârtie, căci nu făcea foc în vatră vara. Pentru mămăligă îşi făcea focul afară. Totuşi Dragan nu era liniştit. Îi veni în gând că poate, cine ştie cum, cineva ar face foc în vatră... Baba Maranda, care vine uneori în burlăcia lui, i-ar putea face, fără să vrea, pocinogul. De unde să ştie ea ce e în vatră ? Când s'a gândit la asta, Dragan era cii vacile pe suhat şi nu mai avea astâmpăr. În ziua aceea i se părea că soarele a încremenit sus pe cer şi nu mai coboară spre asfinţit. Dragan se tot uita spre sat să vadă dacă nu iese din capătul unde era casa lui, fum... Se temea de-nn foc. Arde casa, arde şi comoara. În seara acelei zile, Dragan a adus mai devreme vitele în sat. Unii i-au şi reproşat:

— Ce nu le-ai miai lăsat să pască ? Nici n'a asfinţit bine soarele.

În fiecare zi, Dragan era cu grijă în privinţa comorii lui. În fiecare zi o muta în altă ascunzătoare şi în fiecare zi venea cu vacile prea devreme acasă. Oamenii erau nemulţumiţi de văcarul lor. Femeile se jeluiau că vacile nu dau destul lapte pentrucă Dragan văcarul nu le lasă să pască

mai mult.

— Dacă vă place, dacă nu, căutaţi-vă alt văcar, le-a răspuns într'o zi Dragan.

În loc să se supere văcarul pe sat, se supărase satul pe văcar. Dar supărarea satului i-a dat bun prilej lui Dragan să se supere şi el încaltea. N'avuse de gând să se lese de văcărit, dar dacă aşa veni împrejurarea, nu-i păru rău. Poate că era mai bine aşa. El şi-ar fi împlinit tocmeala, până în toamnă, însă oamenii au adus alt văcar. Dragan a predat vacile cu număr noului văcar care le-a luat în primire. Era cu sufletul împăcat. Nu s'a supărat el pe sat, ca văcarul din poveste, nu el a căutat pricină ca să plece, ci satul a adus altul în locul lui.

— Aşa, nu pot cădea la nicio bănuială, îşi zise Dragan care era mereu cu gândul la comoara lui şi foarte băgător de seamă să nu trezească cea mai mică bănuială în sat.

Toată vara aceea a muncit cu palmele la boier, şi la prăşit, şi la coasă şi la seceră, şi la treer, ca să-l vadă satul că-i harnic şi strângă- tor. Când vătavul boierului umbla prin sat ca să scoată oamenii la muncă, Petrache Dragan sărea cel dintâi şi cu dragă inimă şi voie bună se ducea să facă munca boierescului. În crâşmă

nu se ducea, ca să vadă satul că el nu-şi cheltu- eşte banul muncit şi totodată de frică să nu scape vreo vorbă mai mult, la un păhărel mai mult. La horă se ducea însă, şi făcea înadins curte fetelor celor mai cu stare din sat, dar ele, ştiindu-l sărac, nu făceau haz de dânsul, cu toate că era voinic şi frumos. Căuta să audă din gura lumii dacă hoţii care au prădat pe boierul Canta dela Heleşteni au fost descoperiţi sau ba. Când auzea pe cineva vorbind despre hoţia dela Heleşteni, el ciulea urechile numai, dar nu se amesteca în vorbă, prefăcându-se că. n'aude şi nici nu pune întrebări. Dar, dela o vreme, nu se mai auzea nimic, nu se mai ştia nimic, nu se mai spunea nimic. Parcă nici nu s'ar fi întâmplat nimic. Dragan dăduse câteva, târcoale, pe furiş, cu fereală, în pădure, copacului cu comoara. Dar nu văzuse nimic deosebit. Nicio urmă că ar mai fi umblat cineva pe-acolo. Niciun semn că, poate, hoţii ei înşişi ar fi cotrobăit în scorbură după traista lor cu banii furaţi dela boierul dela Heleşteni. Scorbura rămăsese aşa, astupată cu pământ, cum o lăsase- el. Semnul de pe scoarţa copacului se mai înnegrise, căci zeama copacului se uscase pe locul julit de bardă şi pe care Dragan îl unsese cu balegă de vacă. Aşa dar, nimeni nu fusese pe- acolo. Temerile lui Dragan că poate au fost prinşi hoţii, că au făcut poate mărturisiri unde au ascuns banii furaţi dela

boier şi că, poate, jandannii au făcut cercetări la locul arătat, se risipiră. Copacul stătea în pădure, necunoscut şi neştiut de nimeni, un copac la fel cu atâţia alţii şi pe care chiar hoţii cu greu l-ar mai putea găsi.

Spre toamnă, Dragan auzi vorbindu-se că hoţii n'au fost găsiţi. Dar, mai umbla un svon : că unul din ei s'ar fi spânzurat iar cellalt s'a făcut nevăzut. Jandarmii nici nu-şi mai dădeau osteneala să-l caute.

Dar Dragan nu punea preţ pe svonuri. Trebuia să mai ţie multă vreme comoara ascunsă şi să nu dea nimic de bănuit satului. Aceasta il ţinea într'o îngrijorare continuă. Adesea, noaptea, visa că hoţii l-au prădat şi i-au furat comoam. Alte ori visa că a pierdut-o şi că o caută. După asemenea vise o muta dintr'o ascunzătoare în alta. I se tot părea că acolo unde o punea nu era destul de sigură. Ajunsese că nu mai avea astâmpăr din pricina comorii. Ajunsese robul ei. Nu mai avea odihnă zi şi noapte. Grijile acestea îl chinuiau mai ales când lipsea de acasă. Pentru mai multă siguranţă, o despărţi în trei părţi, în trei pachete mai mici şi le ascunse în locuri deosebite. Se scula uneori noaptea ca să caute pachetele şi mai număra câte hârtii de o mie erau în fiecare. Apoi, le punea iarăşi la loc şi adormea mai liniştit.

— Când n'ai nimic e mai bine, îşi zicea adesea, că încălteai n'ai nicio grijă.

De când avea comoara asta în casă, dormea iepureşte. îşi miai dădea seamă că bănetul acesta îi era acum o mare belea pe cap. Se gândea ce va face cu ei ? Să cumpere pământ ? Dar va da îndată de bănuit. Satul îl ştie băiat sărac. De unde să aibă el atâţia bani ?... Şi de unde nişte bumăşti de câte o mie, atât de curate şi proaspete ?...

Dragan se gândea în fel şi chipuri, chibzuind cum să schimbe hârtiile şi ce întrebuinţare să dea banilor. Dar cu cât chibzuia mai mult, îşi dădea seama că «nu avea alt chip decât să mai lese să treacă vreme, pentru ca hoţia dela He- leşteni să se uite cu totul iar el să mai muncească pentru ca satul să vadă că din muncă îşi creşte avutul. Pe de altă parte îşi mai dădea seamă că oricât ar munci, i-ar trebui trei vieţi pentru a agonisi averea găsită în scorbura copacului din pădure.

Svonul că unul din cei doi hoţi dela conacul din Heleşteni şi despre care Dragan nu mai avea nicio îndoială că erau cei doi oameni necunoscuţi, întâlniţi în pădure, se spânzurase, stăruia. Dar poate că hoţii au fost mai mulţi, poate o bandă întreagă, şi că numai doi s'au ascuns în pădurea de pe dealul Holmului, adă- postindu-şi acolo partea lor de pradă. Dacă hoţii n'au fost

prinşi, de unde se putea şti că erau numai doi şi că imul din ei se spânzurase ? La urma urmei, lui Petrache Dragan îi păsa prea puţin dacă bănetul găsit de el în scorbura copacului din pădure era furat dela boierul Canta sau de aiurea. Pe dânsul nu-l interesa decât un singur lucru: să nu se afle niciodată că el a găsit banii aceia şi că i-a luat.

Pe iarnă, Petrache Dragan a intrat vizitiu la boierul „lui". Avea leafă bună, tainuri, şi mai avea în tocmeală o falce de pământ şi zece prăjini iarbă. Dragan s'ar fi dus la oraş, să mai stee pe-acolo un an-doi, ca să-l creadă, satul, când s'o 'ntoarce, că acolo a făcut paralele. Dar, ca să meargă la oraş cu comoara după el, îi venea greu. Acolo n'o putea ţine ascunsă cum o ţinea la ţară, în casa lui din sat. Acolo putea să i-o fure cineva, ori o putea pierde el însuşi. De asemeni, la oraş putea da de bănuit dacă s'ar fi găsit atâta bănet la el. Din cauza comorii, trebui să stee pe loc. Nu se îndura să o lese acasă, în sat, oricât de bine ascunsă era, şi el să se ducă la târg. Nici nu-şi putea lăsa casa singură pe când el ar sta la oraş. Dragan era acum robul comorii lui. Nu o putea lua cu el unde s'ar fi dus cu traista 'n băţ, şi nici n'o putea lăsa acasă. Trebuia să stea şi el, în sat, ca s'o păzească.

Fiind în slujbă la curtea boierească din

satul lui, el se putea duce oricând pe acasă ca să-şi vadă comoara. Apoi, lumea din sat ştiindu-1
vizitiu la curte, ştiindu-l tot în sat, nimeni n'ar fi cutezat să strice lacătul de pe uşă şi să cotrobăiască prin casă. Dacă satul l-ar şti dus la târg şi i-ar şti casa lăsată în voia Domnului, cu lacăt pe ea, negreşit că s'ar găsi cineva care să-i facă vreo poznă. Să nu fi avut comoara ascunsă în casă, Petrache Dragan şi-ar fi putut da casa cu chirie cuiva, ori o da în seama unui vecin, şi el s'ar fi putut duce fără grijă să caute de lucru la oraş. Dar, era robul comorii şi trebuia – de ochii lumii – să-şi caute în sat un rost de făcut parale.

Aflând satul că a intrat vizitiu la boier, au şi început să-l pismuiască unii, zicând:

— Să-l vedeţi cum are să se înţolească de acum... Cu leafa care-o are şi cu tot ce mai are pe deasupra şi cu tot ce-i mai pică lăturalnic, în câţiva ani, dacă stă la boier, face bune parale...

De când era vizitiu, Dragan lăsase portul ţărănesc, îmbrăcându-se cu surtuc şi pantaloni negri, de postav, cu boftori negri de iuft, cu o scurteică de oaie şi căciulă brumărie. Fetele din sat, chiar şi acele cu zestre, se uitau acum mai altfel la dânsul. Celelalte se uitau la el încă mai cu foc, când îl vedea trecând pe uliţa satului cu trăsura cea mare ca să-l aducă pe boier dela gară ori

când se întorcea după ce l-a dus la gară. De pe capra trăsurii, mânând caii cei mari, ruseşti, cu cozile până ’n pământ şi

coamele grele, Petrache Dragan arunca de sus câte-un şăgalnic chiot ori o glumă, fetelor ce ieşeau în poartă să-l vadă trecând când auzeau duruind pe uliţa satului trăsura boierească. Acelea care se nimereau chiar pe marginea drumului, când trecea trăsura, primeau pe şolduri sau pe spinare desmierdarea şfichiului de bici. Pentrucă îngrijea bine de cai şi era bun vizitiu, boierul îi mărise leafa după câteva luni şi era foarte mulţumit de dânsul. Dragan era şi el mulţumit, căci o ducea bine la curte, iar boierul era om bun, drept şi plătea cinstit.

Dragan era de aproape doi ani vizitiu la boier când, într'o zi de Mai primi poruncă să înhame caii cei mici ungureşti la droşcă şi să meargă la gară să aducă pe noua fată în casă. În locul fetei care ieşise din serviciu, boierul angajase o alta care trebuia să vie dela oraş. Dragan repede înhămă şi se duse la gară. Era curios să vudă fata cea nouă. Sosi la gară puţin înaintea trenului. Din trenul care venea din spre Iaşi, Petrache Dragan văzu că se dă jos o tânără cu o buccea mare în mână şi care începu să se uite în toate părţile. Deoarece alta nu mai era, el înţelese că aceea trebuia să fie falia în casă. Dela vagonul de bagaje, Dragan văzu că hamalul staţiei dădea jos un cufăr.

— îmi pare că după d-ta am venit, zise Dragan fetei cu bucceaua.

Dela prima vedere, fata îi plăcu. Era

cogeamite bucovineancă.

— Eşti dela boierul Comea, dela moşia Dul- ceşti ? îl întrebă ea.

Şi glasul ei, care nu se asemăna cu al niciuneia din fetele din sat, îi plăcu lui Dragan.

— Da, dela Dulceşti... dela conu Grigoraş, sunt. Am venit... M'o trimăs dumnealui să te aduc pe mata dela gară... îmi pare că aveţi şi un sipet...

Dragan se cam zăpăcise de bucurie că va avea de acum la curte o fată atât de frumoasă. Bucovineanca era înaltă, ceva miai înaltă ca Dragan, bine legată, cărnoasă, voinică. Dragan se uita pe furiş la sânii ei plini şi grei ce jucau în piepţii cămeşii de pânză groasă şi curată. Avea obrajii rumeni şi rotunzi, ca două mere domneşti şi ochii albaştri sau verzi – Dragan nu ştia bine – erau şăgalnici şi jucăuşi ca şi sânii. În despică tura fotelor, dela şold în jos, sub aceeaşi cămaşă albă ca neaua, Dragan bănuia o coapsă cu carnea pietroasă, cum o au ţărancele dela munte. Iar când s'a urcat în trăsură, Dragan i-a văzut pulpa ; o pulpă vânjoasă, ca de bărbat.

— Voinică muiere, gândi Dragan, furnicat în tot trupul de un fior de patimă.

Pe cap avea un tulpan roşu, care se potrivea de minune cu faţa ei bălae şi cu şuviţele aurii ce îi încadrau fruntea.

— E deparie până la Dulceşti ? îl

întrebă ea pe Dragan.

— Ca vreun ceas şî ceva...

IV

Bucovineanca începuse a-l descoase pe vizitiu :

— Are moşie mare boieru' d-tale ?

— Mare. Vreo opt sute de fălci...

— Are şi cucoană ?...

— Nu, îi burlac. Nici n'o fost însurat.

— Om tânăr ?

— Ca de vreo patruzăci de ani.

— Om bun ?

— Bun boier. Drept şi cinstit. Iaca, eu îs de doi ani vizitiu la dumnealui şî nu mi-a zîs odată o vorbă de ocară. Se poartă tare omenos cu lumea.

— Eşti de-acolo din sat ?

— Eu ? Da, îs din Dulceşti, am casă... da îi greu că n'am pământ, am rămas orfan de mititel şî m'o crescut o mătuşă care-o murit când eram în armată. Când m'iam libirat şi m'am întors acasă, dacă n'am pământ, m'am bagat vizitiu la boier.

Tot drumul bucovineanca îl întreba ceva, ba despre boier, ba despre sat, iar Dragan răspundea la toate întrebările ei.

— Şî stă sîngur la ţară ? Nu-i e urît boierului ?

— Când trăia boieru' cel bătrân, conu Iorgu, o lămurea Dragan, conu Grigoraş numa prin străinătăţi şădea. Da de când o murit boeru' cel bătrân stă numa la ţară şi vede de moşie.

Se mai duce câteodată pe la leş... da nu stă mult.

— Are curte frumoasă ?

— Frumoasă, ai să vezi... Curte veche, bătrânească.

Dar nici Dragan nu se lăsă mai prejos; la rândul lui o luă la descusut pe bucovineancă :

— Eşti dela leş ?...

— Nu, din Bucovina. Am stat şi în leş tot pe la boieri mari...

— Din Bucovina ? Din ce loc ?

— Is născută la Brody, în ţara leşască... dar părinţii mei s'au mutat la Rădăuţi. Acolo am copilărit. Când m'am făcut mare, rămăsesem orfană, şî m'am dus la Suceava, la un frate al meu. Pe urmă, la o soră care era măritată în Moldova, la Botuşăni. De acolo, un boier m'o adus la leş...

— Cum îţi zîce ? o mai întrebă Dragan.

— Iulia... Iulişca...

— Iulia ?

— Da, Iulia Cuncic mă cheamă.

Auzind numele, Dragan rămase oarecum nedumerit ; numele fetei nu suna tocmai românește.

— Nu eşti doar moldovancă ?...

— Is nemţoaică... îi răspunse Iulia, cu mândrie vădită.

Iulia îşi zicea „nemţoaică" şi într'adevăr se credea nemţoaică fiindcă vorbea nemţeşte,
limba oficială în Bucovina sub oblăduirea austriacă, dar ea era de felul ei ruteancă din sudul Galiţiei. Născută în meleagul

acela cu lume amestecată, unde ruteanul se încorceşte cu leahul şi cu moldovanul, Iulişca învăţase din leagăn şi limba rutenească şi pe cea leşască, dar le cam uitase, mai târziu, în anii copilăriei şi ai tinereţii petrecuţi în Bucovina moldovenească şi în Moldova, la Botoşani, la Iaşi, ori pe la curţile boiereşti de ţară pe unde tot slujise. Iulişca vorbea nemţeşte şi româneşte mai bine decât ruteneasca ei din leagăn. Numai în făptura ei înaltă şi voinică, în faţa ei rotundă cu obrajii rumeni şi cămoşi, cu nasul cam câm, semăna a ruteancă.

Până la Dulceşti, Dragan şi Iulişca au avut destulă vreme să se descoase unul pe altul. Cum de nu-i în tot satul nostru, o fată frumoasă şi voinică aşa ca asta ? se gândea Pe- trache Dragan.

— Ai mai fost măritată ?... o întrebă Dragan, cu înţeles.

— Nu, răspunse bucovinean ca.

— De ce ? Frumoasă cum eşti...

— Nu mi-am găsit încă bărbat pe măsură, zise ea râzând. Şi, apoi, eu nu sufăr stăpân...

— Numai să întâlneşti unu' care ţi-a cădea cu tronc la inimă şi să vezi cum ai să suferi stăpân, c'aşa-i femeia. De te-ar rupe 'n bătaie şî -tot ţi-ar fi drag.

Bucovineanca începu să râdă. Apoi zise :

— Pe mine să mă bată ? Pe mine ? Ar fi vai de mama lui. Pe mine, când eram acasă, o copchilă, nici tata nici fraţii mei mai mari nu m'iau bătut. Sunt în stare

să bat eu doi bărbaţi decât să mă bată unul pe mine.

— Te mai lauzi, îi zise Dragan căruia tot mai mult îi plăcea această bucovineancă sănătoasă şi voinică.

— Mai bine să n'ai prilej să te convingi, cum s'a convins, la o curte, unu' care nu era vezeteu ca dumneata ci vatav. Era unu Stejar, aşa-l chema, la Zvorîştea, când eram la conu Nicu...

— Cine era conu Nicu ?

— Un boier... Avea vreo trei moşii, şi casă în leş... Mă luase, după ce ieşisem dela Nabuc Sturza, şi mă dusese să-i port gospodăria la una din cele trei moşii, la Cerviceşti. Aveam acolo toată casa pe mâna mea. Conu Nicu nu şădea multă vreme locului, umbla mereu la vânătoare, că era straşnic vânător, şi se tot muta dela o moşîie la alta... Acu era la Cerviceşti, acu pica la Zvorîştea, acu era la Bo- zieni, acu la leş, când nu era dus mai departe, la urşi sau la cerbi prin pădurile de munte. După ce am stat o vreme, nu tare mult, la Cerviceşti, m'a dus la Zvorîştea să-i fiu acolo cămărăşîţă în locul celei care o avuse...

— Avea cucoană boieru-acela ?

— Nu, era holtei.

—r Ca boieru nostru...

Dragan era să mai zică ceva, dar Iulia îl opri:

— Stai să vezi ce-o păţit Stejar...

— Hai spune, că mai avem o bucată până intrăm în Dulceşti.

Şi Iulişca urmă :

La Zvorâştea avea conu Nicu vichil pe unu' Stejar, care era de-acolo din sat. Stejar era amarnic de rău. Pe toţi îi bătea şî-i suduia. Parcă el era boierul. Umbla numa cu harapnicu în mână şî toţi aveau frică de el. Barbat sau femeie, nu rămăsese nimeni, în curte la Zvorâştea, nebătut de el. Când am venit eu la Zvorâştea, cămărăşiţă, îmi spuneau toţi: „ai să faci şî 'mneata cunoştinţă cu harapnicu' Iu' domnu' Stejar...“ Eu n'am zîs nimic. Eu îl ştiam pe conu Nicu că era iute la mânie sî cum îi bătea pe cei dela Cerviceşti când greşeau, dar pe mine, ce să zîc, macar o palmă nu mi-a dat niciodată. Totdeauna mi-a vorbit cu vorbă bună şî totdeauna spunea că numai în mine are toată încrederea. Când pleca dela Cerviceşti la alte moşîi ori la vânătoare, îi lăsa pe toţi şî toată curtea în sama mea şî la toţi din curte le spunea că în lipsa dumisale au să asculte de mine. Chiar şî vechilului şî vătavi- lor şî feciorilor boiereşti le spusese să-mi dee ascultare. Când m'o dus la Zvorâştea, tot aşa o făcut; le-o spus la toţi că eu îs mai mare în

lipsa dumisale şî le-o poruncit la toti din ogradă să asculte de mine ca de dumnealui. Era şî Stejar de faţă. N'o zis nimica, da eu am văzut că s'o cam înnegrit când o spus conu Nicu aşa. Pisăni-că nu i-o venit bine că-l pune conu Nicu şi pe dânsul sub ascultarea unei femei. Pe urmă, conu Nicu s'o dus. La plecare, mi-o spus : „Iulişca, până mă 'ntorc eu, tu eşti mai mare aici şî cine mi-a ieşi din cuvânt vai de pilea lui are să fie când m'oiu întoarce". După ce-o plecat boieru, Stejar se purta încă mai amarnic cu oameni din curte ; îi bătea, îi suduia de nu mai ştiau bieţii oameni cum să-i intre în voie. Vroia să-mi arate că tot el îi mai mare când nu-i boieru acasă, că el îi slugă veche şî că ştie el ce ştie. Spunea ca fără dânsul boieru nu poate duce moşîea şî câte şî mai câte spunea. Oamenii îl ascultau şî tăceau ; se gândeau că tot cu , el aveau să rămâie fiindcă el era de-acolo din sat şî era de mulţi ani în slujbă la conu Nicu. Eu, 'ce eram ? Nou venită şî străină. Stejar se purta cu ei aşa fel încât să le arate că, în ciuda spuselor boierului, tot el e mai mare şî eu nimica nu-s.

Într'o sară, numa ce-l văd că vine spre mine. Eram sus pe prispa din dos a curţilor, care era cam naltă dela pământ. De câteva zile îmi tot căuta pricină. Eu nu mă sinchiseam şî asta îl întărîtase încă mai mult pe-semne-că. Celelalte slugi erau care prin curte, oare pe la grajd, care mai ştiu pe unde, dar par'că ştiau cu ce gânduri

vine la mine Stejar că se cam uitau către noi şî aşteptau să vadă ce are să fie. Stejar îl ocărise pe vacar, şi chiar îi croise câteva harapnice, pentrucă acuma nu mai amesteca laptele dela bivoliţe cu cel de vacă, aşa cum sa făcea pe vremea celeilalte cămără- şîţe... Eu vroiam să ştiu cât lapte dau bivolițele şi-i spusesem văcarului să-mi aducă tot laptele dela bivoliţe deosebit, fiindcă aveam o bănuială. Stejar vine şî mă ia la rost că de ce nu las rânduiala laptelui ca până acum ? Văcarul îi spusese că i-u cerut cămărăşîţa cea nouă să nu mai amestece laptele. îndată i-am răspuns lui Stejar că n'are ce s'amesteca unde nu-i fierbe oala. El s'a făcut foc şî învârtind harapnicu' mi-o spus să bag de seamă că are să mă bată cu el. „Pe miine ? Pe mine ai să mă baţi ? Pe mine ?" am început a răcni la el şî, cum eram pe prispă, sus, iar el se apropiase, drept în chiept i-am sărit, c'o mână în beregată şî cu cealaltă îi sgâriam obrazul de l-am făcut numa sânge. Şî ne-am prăvălit la pământ amândoi, eu deasupra el dedesubt. „Pe mine să mă baţi ? Pe mine ?... Na, na, na... Să-ţi arăt eu bătaie femeiască". Am rupt tot de pe dânsul, că eram ca o mâţă turbată, l-am sgâriat cu unghiile pe faţă şî pe chiept, l-am ameţit în. palme, l-am chisat cât ce-am putut cu pumnii şî cu genunchii. Işîse toate slugile şî argiaţii auzindu-l ţipând, dar se uitau de departe şî râdeau. Lasă-l să-l bată bine încaltea, bucovi- neanca asta, ziceau, să ştie şî el ce-i bătaia. Toţi erau bucuroşi că-l bateam pe Stejar şî m'au lăsat să-l bat

până l-am făcut fleaşcă. „Săriţi oameni buni... Luaţi-o de pe mine că mă omoară“, începuse el să ţipe dar nimeni nu-i sărea în ajutor. Când m’am ridicat de pe dânsul nici nu mai icnea. Îi curgea sânge din nas şi din sgârieturile de pe obraz, iar hainele i le făcusem ferfeniţă pe dânsul. După ce i-am mai dat chiar cu harapnicu’ lui câteva, i-am dat pace. Au venit argaţii de l-au ridicat, că nu se mai putea ţine pe picioare. De-atunci, toată slugăi-imea' din ogradă a ascultat numai de mine. Stejar, după ce a zăcut acasă la el în sat vreo două-trei zile, nici nu mai dădea pe la curte. Îi era ruşine de slugi care îl râdeau şî nu mai asculta de dânsul. Tot satu’ ştia că pe Stejar l-o bătut „nemţoaica“. Acum nu se mai temea nimeni de el şî de harapnicu’ lui.

Tocmai, Iulişca isprăvise povestirea când Petrache Dragan zise:

— Iaca, am intrat în Dulceşti; aista-i satu’ nostru... De-acu nu mai avem mult până la curte.

Fetei îi plăcu satul. Arăta mare şi frumos, în văgăuna dintre dealurile împădurite care îl învăluiau. Casele, mai toate învelite cu stuf, se vedeau, albe şi curate, printre frunziş de

livezi şi de grădini. Cele mai multe erau îngrămădite în vale, la poalele dealurilor, dar erau şi unele răzleţite mai sus pe dâmburi şi pe colnice, ca într'un sat de munte. Ici-colo, era şi câte-o casă cu acoperiş de tablă ori de şindrilă. Dintr'o desime de copaci, ieşea clopotniţa bisericii, iar ceva mai încolo, tot între copaci, se vedeau nişte acoperişuri ţuguiete, de tablă...

— Aceea-i curtea, zise Dragan.

De când venise bucovineanca cea voinică îi frumoasă la curte, Petrache Dragan se simţea alt om. Era mai sprinten, mai vesel, mai harnic. Nu şedea o clipă locului. Caii boierului erau şi ei mai veseli, par'că ; mai bine ţesălaţi, mai bine hrăniţi. Dragan îşi dădea toată silinţa ca stăpânul să fie mulţumit de dânsul. Şi într'adevăr, boierul era din ce în ce mai mulţumit de vizitiul său. Deşi Petrache Dragan fusese împăcat numai la cai şi nu avea altă treabă decât să înhame caii la trăsură, ori la chibitcă, ori la bihuncă, ori la căruţa ungurească, sau să puie şeaua pe cutare ori cutare cal de călărie, după cum poruncea boierul, apoi să deshame sau să scoată şeaua, să plimbe caii înainte de a-i adăpa, să-i buşoneze, să le dea porţia de ovăz, în sfârşit să vadă numai de cai şi de trăsuri şi de hamuri, el ajunsese totuşi mâna dreaptă a boierului chiar pentru treburi ce nu intrau în atribuţiile lui de vizitiu. Petrache Dragan se interesa
de toate rosturile curţii şi chiar de ale

moșiei. Semnala boierului tot ce se întâmpla în curte ori pe moșie, îi aducea la cunoștință cutare faptă de-a chelarului ori de-a feciorului boieresc, îl ținea în curent cu ce făcea grădinarul sau văcarul, sau pădurarul sau ciobanii. Pe- trache Dragan știa tot, vedea tot și îi raporta boierului tot. Devenise un fel de ochiu al stăpânului peste tot. El știa, de pildă, că pădu- narul avea o ibovnică în sat la Crăciunești și că îi dădea lemne de metru din parchetul tăiat iama trecută, că ciobanii vindeau oile la niște ovrei din târg și le dădeau drept mâncate de lup, ori moarte de gălbează, că paznicul dela coșăre vindea porumbul în sat, că vechilul își făcuse o falce de iarbă de coasă peste cât avea tocmeală și câte multe de felul acesta. Dela Dragan afla boierul câte nici nu[1] bănuia. Dela Dragan aflase că baba Maranda, găinăriță, dădea la crâșmă puii de găină pe care îi „lua hultanu'", și de asemeni, că știubeiele lui moș Iftimie prisacariul aveau și ele un cântec, căci vorba ceea : „cine umblă cu mierea în mână..." Petrache Dragan se interesa și de lanurile de grâu și de cele de orz și ovăz și de toată sămă- nătura, par'că ar fi fost ale lui sau par'că ar fi fost vechilul moșiei nu vizitiu.

— Băiatu' ista are multă tragere de inimă, își zicea boieru, văzând cu câtă priință se interesa Dragan de lucruri care puteau să-l lese

nepăsător. La urma urmei, ce-i pasă lui de averea stăpânului ? De ce îşi dă mai mult interes decât eu însumi ?

Boierul ştia că toţi îl fură, care mai de care, dela vechil şi până la cel din urmă argat, dar îşi zicea că „c'est *la part du* /eu" şi nu se mai sinchisea. De unde nu-i, nu se poate fura. Şi, rapoi, la o curte mare nu se bagă de seamă.

— Ia, nişte păcătoşi, îşi zicea boierul gândim du-se la slugile lui; oricât ar fura ei, tot calici au să rămâie, iar eu nu mă simt. Am destul ca să aibă şi ei ce fura şi să-mi rămâie şi mie destul.

Totuşi, când Dragan îi spunea că pădurarul de pe Holmu dă lemne ibovnicei din Crăciu- neşti sau că oile „moarte de gălbează" au fost în târg la iarmaroc, boierul, deşi'faţă de Dragan se făcea că nu-i pasă, pica pe neaşteptate la stână, la coşare, la vie, la pădure, la moară, la prisacă, şi făcea „inspecţie". Pe deoparte îl controla pe Dragan... ca să vadă dacă a spus adevărat, iar pe de alta, îi controla pe cei pe care avea bănuială că fac matrapazlâcuri cu averea lui. Când se convingea că Dragan spusese adevărul, era vai de cei prinşi cu mâţa 'n sac. Odată l-a cotonogit boierul în bătaie pe pădurar. Dar boierul era aşa: după ce bătea, se răcorea şi ierta. Ba, uneori, îi mai dădea bătutului un bacşiş.

Petrache Dragan prin purtarea lui îşi câşti-
gase încrederea stăpânului. Era sluga cea

mai credincioasă din curte. Celelalte slugi începuseră a se feri de el şi îl porecliseră „ochiul boierului“. Dar boierul nici nu bănuia care era tâlcul credinţei şi priinţei vizitiului său. Nu bănuia că noua fată în casă, bucovineanca pe care o adusese dela Iaşi, Iulişca cea voinică şi frumoasă, era cauza sârguinţii şi credinţii şi priinţii lui Petrache Dragan. Ca să fie cât nuai aproape de dânsa, ca s'o vadă cât mai des şi să poată sta de vorbă în fiecare zi cu ea, Dragan se străduia să-l mulţumească pe boier şi să se facă indispensabil, astfel încât să nu-şi piardă locul. Îi era atât de dragă Iulişca, fata din casă, încât ar fi stat vizitiu la boier şi fără leafă.

Iulişca era la curte la Dulceşti par'că de când lumea. Slugile se învăţaseră repede cu dânsa şi începuseră s'o iubească fiindcă ea se arăta înţelegătoare şi bună faţă cu ele şi totodată înţeleseră că avea trecere pe lângă boier. Când vreo slugă avea ceva de cerut boierului, ori vreo nevoie, şi nu se învrednicea să se înfăţişeze singură boierului, se ruga de lulia şi Iulia stăruia ea la boier şi cele dorite de slugă se îndeplineau. De aceea toate slugile ţineau la Iulia pentrucă ştiau că prin Iulia puteau ajunge la boier.

Dintre toate slugile dela cuirtea din Dulceşti, nimănui însă nu-i era mai dragă Iulia decât lui Petrache vizitiul. El o iubea pe Iulia altfel decât ceilalţi. El nu o iubea interesat. El o iubea.

Şi tocmai pentrucă o iubea, începuse dela o vreme să aibă ciudă pe boier. Simţise că şi boierului îi e dragă Iulia. Aflase că Iulia nu dormea „jos“, acolo unde erau odăile slugilor, ci „sus“... şi, în gândul lui, Petrache Dragan începuse a înfiripa fel de fel de presupuneri. Nu cumva Iulia se duce noaptea în iatacul boierului ? Ori vine boierul la ea în odaie ? Cine poate şti ce fac ei noaptea, în conac, când toate slugile dorm „jos“ şi numai ea doarme „sus“ ?... Gândurile acestea îl chinuiau pe Dragan. De asemeni, îl mai chinuia o nedumerire : de ce boierul nu a mai angajat o cămărăşiţă în locul celei care s'a dus ? Vedea că acum Iulia, care venise ca „fată în casă“, era şi cămărăşiţă. Ea ţinaa toate cheile, ea dădea de bucate, ea ducea toată casa. Petrache Dragan începu să înţeleagă că ea devenea, încet-încet, „ochiul stăpânului“. Vedea că acum ea ţinea şi cheile dela hambar, dela magazii şi că tot ea îi dădea ovăzul pentru cai...

— Văd c'ai ajuns şi chelăriţă... îi zise într'o zi Dragan, cam în glumă.

Iulia s'a uitat la el cam pieziş şi i-a răspuns :

— Nu mi-i ruşîne; dacă vrea boieru poate să lese şi toată moşîea pe seama mea. Când eram la conu Nicu, eu eram şi vichil şi chelar şi cămărăşiţă.

Cu cât se arăta Iulia mai dârză şi mai se-

meaţă cu el, cu atât Petrache Dragan o iubea mai tare.

— Când i-oi spune cât bănet am acasă, nu se poate să nu vreie – îşi zicea el în gând, făcându-şi planul s'o ceară de nevastă.

Căuta mereu prilejul de a sta de vorbă cu dânsa, trăgând nădejde că şi ea se va îndrăgosti de el. Bucuria cea mare a lui Dragan era atunci când ceru boierul să-i puie şeaua pe calul de călărie. Atunci ştia Dragan că rămâne singur cu Iulişca. Boierul pleca şi uneori nu se mai întorcda decât a doua zi ori a treia zi.

— Se duce la duduca dela Ulmi... îi strecura în ureche Iuliei, Petrache Dragan. O moşie- xeasă nu departe de-aici... Ci-că trăeşte cu dânsa, spune lumea.

Dar Iulia nu părea să dea atenţie spuselor vizitiului. Asta îl înciuda pe Dragan.

— Anu' trecut era chiar vorba c'o ia...

Într'o zi Iulia l-a repezit:

— Ei şi ce ? Ce-mi pasă mie cu cine trieşte boieru' ? N'are decât s'o ieie pe duduca dela Ulmi dacă zici că zice lumea. Treaba dumnealor.

De-atunci, Dragan nu i-a mai vorbit Iuliei de duduca dela Ulmi. încercă altfel. Îi răsărea în cale când o vedea prin curte, spunându-i câte-o glumă, se ducea ba să ceară unsoare pentru hamuri, ba ovăs pentru cai, ba păcură pentru uns bucşele

la arăsuri, ba doftorii pentru vreun cal bolnav, numai ca să aibă prilej de a da ochii cu dânsa. Totdeauna îi strecura în ureche o vorbă drăgăstoasă ori şăgalnică şi era tare mulţumit când ea făcea haz de vorba lui şi îi dăduse impresia că-l place.

Odată, când Iulia venise la grajd să-i aducă din partea boierului o poruncă, Dragan nu şi-a putut stăpâni firea şi, părându-i-se momentul prielnic, a cuprins-o de mijloc, *a* sărutat-o bine pe gură şi a vrut s'o prăvale în fân... Dar, spre marea lui uimire, ea la pălmuit sdravăn şi l-a buşit de un stănog, cu atâta putere, încât a trebuit să se apuce cu amândouă mâinile de şale.

— Să ştii c'am să te spun boierului...

Şi Iulia a fugit din grajd pe când Dragan rămăsese foarte umilit şi zăpăcit.

De teamă să nu-l spuie boierului şi de teamă ca nu cumva boierul să-l dea afară, Petrache Dragan se gudura ca un căţeluş pe lângă Iulia şi se ruga de ea să-l ierte.

Iulia, care nici n'avea de gând să-l spuie boierului, îl iertă văzându-l atât de umilit şi de speriat.

— Ei, am făcut o prostie... zicea el, dar te iubesc, Iulişco... te iubesc de cum te-am văzut în gară când ai venit.

Iulia râdea cu hohote auzindu-l spunând aşa şi îşi bătea joc de dragostea lui.

— Ia-ţi gândurile dela mine, mă băiete, că eu nu-s de cele care crezi 'mneata, îi răspunse dânsa.

Cu toate acestea Dragan stăruia :

— Să nu crezi că n'am cu ce te ţine... Am să fac casă... Am să cumpăr pământ... Am să te fac cucoană...

Dar Iulia rămânea rece la ademenirile lui.

Dragan nu putea înţelege de ce îi refuza dragostea.

Într'o zi, ne mai putând răbda, îi spuse :

— Gândeşti c'are să te ieie boieru' ?...

Iulia se făcuse că nu aude, ori că nu înţelege.

— Ştiu la ce te gândeşti, îi spuse el iarăşi, altădată. Dar aşa-s boierii... Îi ştiu eu. I-o fi plăcând şi lui trupul tău, i-o fi drag să te aibă ncaptea la aşternut, dar n'are să te facă cucoana dumnealui. Umblă s'o iee pe duduca . dela Ulmi, că-i tot boieroaică şî moşiereasă.

Petrache Dragan căuta astfel s'o sgândăreascL pe Iulia şi totodată să desluşească dacă într'a- devăr este „ceva" între ea şi boier, aşa precum bănuia el. Dragan era aproape sigur că fata se culcă cu stăpânul ei. Nu-şi putea închipui că boierul, om tânăr, burlac şi fără niciun beteşug, n'iavea să se lege de-o fată atât de frumoasă. trupoasă şi curată ca bucovineanca asta pe care o adusese dela Iaşi. Doar nu degeaba o adusese. Şi nu degeaba ii dăduse odaie sus în conac, deosebit de celelalte slugi. Mai ştia

Dragan, din gura satului, că boieru trăise, odinioară bucată de vreme cu Ileana Lupului, nevasta lui Neculai Lupu, pădurarul, pe care, după moartea bărbatului ei, o ţinea în căsuţa din fundul parcului ca să crească, chipurile, gândaci de mătasă. Dincolo de gardul de nuiele din fundul parcului începea pădurea ; pesemne că în vremea de demult parcul fusese croit într'o bucată de pădure. În gardul parcului era o portiţă pe unde boierii altădată treceau în pădure, mai lesne, când aveau poftă de plimbare, aşa cum era portiţă în gardul parcului şi despre biserică, ctitorită de boierii străMoşi, alături de împrejmuirea curţii. Când trăia Neculai Lupu, pădurarul boierului, şi locuia cu Ileana lui în casa din pădure, pe portiţa aceea se ducea boierul la casa pădurarului... şi tot pe acolo se furişa uneori Ileana de se întâlnea cu boierul la căsuţa din fundul parcului. Ileana Lupului era femeie foarte frumoasă, cea mai frumoasă din partea locului, dar şi rea de muscă, cum zicea lumea. Dar Ileana avea o fată, făcută din flori, care era măritată în alt sat după un gospodar chiabur. Într'o vară, s'a făcut nevăzută... S'a dus să şadă la fiică-sa... De atunci, de când a plecat Ileana Lupului, căsuţia din fundul parcului a rămas pustie şi dărăpănată.

Petrache Dragan, care auzise din gura satului ce se vorbea despre Ileana Lupului şi boierul, era îndreptăţit să-şi închipuie că ceea ce a fost «între ea şi boier altădată, ar putea fi acum între boier şi Iulişca, noua fată în

casă.

— Parcă boierii nu-s tot oameni şi ei ? îşi zicea Dragan.

Apoi, o vedea pe Iulişca foarte veselă şi harnică la treabă. Părea foarte mulţumită de rostul ei. O vedea că se poartă cu credinţă faţă de averea boierului, că ţine din scurt pe toţi din curte, că avea ochii la toate, că nu lăsa pe nimeni să facă risipă ori să fure, par'c' ar fi fost lucrul ei. Dragan mai vedea că boierul când îi poruncea ei ori îi vorbea avea alt glas, par'că, decât când vorbea altei slugi. Niciodată nu-l auzea ocărând-o, cum ocăra pe alţii. Şi, pe seama ei lăsa toată casa când pleca undeva.

Lui Dragan nu-i scăpau atâtea amănunte care îl întăreau în presupunerea că între boier şi fata din casă este.... „ceva". Presupunerea aceasta îl înciuda cu atât mai mult cu cât vedea că stăruinţele lui drăgăstoase pe lângă Iulişca rămâneau ziadamice. De câte ori izbutise să stea mai îndelung de vorbă cu dânsa şi să-i facă propuneri de măritiş, ea râdea şi îl lua în glumă. Nici nu vroia să audă de propunerile lui.

— Nu vreau să mă mărit, îi răspundea ea.

— De ce nu vrei ? Eşti tânără, voinică, frumoasă... O fată trebue să se mărite... stăruia Dragan, încercând uneori s'o desmierde pe spate sau să-i treacă o mână pe după şale.

Îi venea o poftă nebună s'o sărute pe

obrajii rumeni şi cărnoşi, pârguiţi de sănătate şi tinereţe, dar... se temea să nu-l plesnească iarăşi.

— Nu vreau să mă mărit... Iaca nu...

— Dar cum poţi trăi „aşa“ ?... Eşti tânără, numai bună...

Iulişca înţelegea iscoada lui Dragan dar nu putea să-l lămurească de ce ea putea trăi „aşa“.

Dragan era numai cu gândul la dânsa, numai cu ochii pe dânsa, spionând-o în toată clipa ca să vadă de nu cumva şi-a găsit vreun ibovnic printre argaţii din curte sau poate vreun flăcău din sat. Dar nu putuse observa nimic; Iulişca nici nu se sinchisea de argaţi, iar în sat nu călca deloc. El era singurul din curte cu care ea vorbea mai ades şi mai îndelung. Câte-odată chiar ea glumea cu dânsul şi tocmai această purtare a ei îl zăpăcea şi îl nedumirea.

— Ce să fie cu fata asta ? se întreba el adesea.

Uneori i se părea că-i numai o joacă din partea ei, i se părea că până la urmă tot o va convinge şi o va aduce la dorinţa lui. Atunci, devenea iarăşi îndrăsneţ şi încerca s'o îmbrăţişeze. Dar ea se sbătea în braţele lui, îl ameninţa că-l spune boierului şi iarăşi el trebuia să renunţe. Starea de încordare continuă în care îl ţinea de atâta vreme, îl întărâta într'atât în

cât uneori îl ura pe boier, iar alteori pe Iulişca.

— De dorul -tău, Iulişco, sunt în stare să fac

0 posnă, îi spusese el într'o zi când, în lipsa de-acasă a boierului, putuse vorbi mai îndelung cu ea în grădină.

Ea a râs ştrengăreşte – cea ce l-a îndârjit încă mai mult – şi s'a tolănit pe iarbă, arătân- du-i rotunjimea voinică a pulpelor goale.

— Eu am parale... Am parale multe... mai multe decât îţi închipui, îi zise Dragan. Îţi fac casă în sat... Cea mai frumoasă casă din sat. Am să cumpăr pământ... Ai să fii stăpână în casa ta, nu slugă la boier.

— Dacă ai atâţia bani, cum spui, de ce nu ai- pământ şî de ce stai la boier vizitiu ? îl întrebă Iulia cu nedumerire. Vrei numai să mă ademeneşti... Is minciuni. Nu dau eu vraghia din mână pentru cea din gaTd.

Râsul şăgalnic al . fetei îl îndrăci pe Dragan într'atâta încât era cât pe ce să-i spună de unde tare atâţia bani. Dar îşi dădu seama că degeaba

1 s'ar destăinui ei căci ar putea să nu-l creadă. Şi apoi dacă l-ar spune boierului?...

— Toată pasărea pe limba ei piere, gândi Dragan şi tăcu.

Dar din vorbele ei că nu dă vrabia din mână pentru cea din gard se încredinţă încă mai mult că bănuielile lui erau

adevărate.

Nu dai vraghia din mână ?... Boieru ţi-i vrăghioiu... Ce ţi-am zis ? Dar ai să te căieşti.

Ştii că vraghia malai visează. Gândeşti că ai pus mâna pe boier pentru că te culci cu dumnealui ?

— Nu-i adevărat, sări în sus Iulişca mânioasă. Şi de m'aş culca, mai bine cu'n boier decât c'un vizitiu. Şi nici n'am să-ţi dau socoteală cu cine...

Dragan, scos din fire de vorbele fetei, nu se mai putu stăpâni. Sângele îi năvăli în obraz. Ciuda, umilinţa, dorinţa, îl făcură să se arunce pe Iulişca înşfăcând-o cu amândouă braţele. Se rostogoliră pe iarbă, el peste dânsa.

— Ce n'ai vrut tot are să fie...

Pe când Iulişca se sbătea voinicește zădărnicind încercarea vizitiului, glasul boierului răsună răstit, la câţiva paşi:

— Petrache, ce-i asta ?

Niciodată Petrache Dragan nu s'a putut dumiri de ce boierul l-a dat afară. Îi era în adevăr dragă Iulişca şi l-a'dat afară pentrucă l-a prins cu ea în grădină, ori Iulişca a stăruit pe lângă boier să-l îndepărteze pe Dragan ? Între aceste două presupuneri Petrache Dragan îşi frământa zadarnic mintea. Poate că în adevăr boierul o iubea pe Iulişca şi ţinea ca ea să fie numai a lui, ori, poate, Iulişca ea însăşi, îi ceruse boierului îndepărtarea lui Dragan. De aceea Petrache Dragan păstrase în sufletul lui o ură neîmpăcată

împotriva boierului şi împotriva fetei. Îi jurase boierului duşmănie de moarte iar Iulişcăi îi jurase să-i arate că el va ajunge om cu stare şi că va regreta mai târziu că nu s'a dus după dânsul.

— Poate, dacă nu era boierul. Iulişca tot s'ar ' fi dus după mine, îşi zicea Dragan uneori, şi rămânea, la urma urmii, cu credinţa că din cauza boierului el n'a avut parte de aceea care îi fusese dragă. *

După ce a ieşit dela curte, Dragan a început să se laude prin sat că a făcut bune parale cât a fost vizitiu la boier. Nu era greu ca lumea să-l creadă. Făcuse parale, într'ade.văr, dar nu atâtea cât spunea. Astfel încât când a cumpărat nişte pământ dela un om şi şi-a mai meremetisit casa, nimeni n'a fost cu bănat. După ce îşi meremetisi casa şi a cumpărat pământ, Petrache Dragan a vrut să se însoare ca să-i facă în ciudă Iulişcăi.

Ca să nu se dea de gol că are bani, vroia să ia fată cu zestre. Dar fetele cu zestre din sat nu se uitau la el fiindcă îl ştiau sărac. De aceea Dragan tot aştepta şi nu se însura.

Dar, în viaţa omului vin uneori împrejurări neaşteptate şi nebănuite. Omul îşi pune ceva în minte, urmăreşte ceva, are un scop precis ori numai o năzuinţă şi se străduieşte în vederea acelui scop şi habar n'are că destinul său e scris de mai 'nainte. Ceasul rău sau ceasul bun îl paşte la fel. Vine o împrejurare, născută din fapta altuia, şi dă o întorsătură hotărâtoare

vieții lui. Așa s'a întâmplat și cu Petrache Dragan care nici nu visa că se va însura cu fata lui Toader Căliman. Era Căliman gospodar fruntaș în sat la Dulcești și cel mai chiabur din toți fruntașii satului, dar o știa pe fata lui în dragoste cu tânărul învățător nou venit. II știa pe Căliman că nu și-ar fi dat fata după un flăcău sărac. » Căliman ar fi dat-o

numai după un viitor popă, un vechil de moşie boierească, ori vreun slujbaş dela târg. Nici fata nu avea alte gânduri deşi tare frumoasă nu era.

De aceea, când a văzut Căliman că învăţătorul cel tânăr şi holtei care venise de curând în sat începuse a da târcoale fetei lui, s'a bucurat şi chiar i-a înlesnit calea. Fata îl îndrăgi repede pe tânărul învăţător care şi el îndrăgise pe fată.

— Fă, Catinco, îi spunea adesea Căliman fetei, tu fii deşteaptă şi bate fierul cât îi oald... nu-l lăsa să se mai ţie şî de alta, că mai simt în sat fete de chiabur.

Catinca lui Toader Căliman şi-a dat toată silinţa să aprindă călcâiele învăţătorului şi să bată fierul cât era cald, mai ales de teama Zamfiriţei Bujor care chiar era „un bujor de fată” de se ţineau toţi flăcăii satului de fusta ei.

Când Toader Căliman a prins a auzi chiar cu urechea lui câte-o şoaptă din gura satului, cu privinţă la fata lui şi la noul învăţător, nu se supără deloc. Dimpotrivă. Se prefăcea doar că n'aude, iar în gând îşi zicea :

— Taci că-i bine... Dac'a început lumea să vorbească, îi semn că treaba merge. Nu-i proastă Tincuţa mea, ştie ea ce face...

Îi creştea inima lui Căliman când îi vedea pe amândoi, pe Tincuţa şi pe tânărul învăţător, plimbându-se „ca

boierii la grădina publică" pe sub merii din livadă. Se făcea că nu-i vede, ca să nu-i stingherească, iar adesea se furişa tiptil şi pleca de-acasă, lăsându-i singurei. Căliman numai atâta fată avea – singurul lui copil – se uita la dânsa ca la soare şi ţinea la dânsa ca la ochii din cap. Nevasta îi murise şi el nu se mai însurase de-al doilea ca să-i lese toată averea Catincăi, să aibă avere multă, mai multă ca toate fetele din sat, numai s'o poată da după un popă. Dar la un învăţător nu se gândise Căliman. Acum, dacă s'a ivit un învăţător, fie şi învăţător. E chiar mai bine, poate, decât un popă. Un învăţător e mai luminat, ştie mai multă carte decât un popă. Cel puţin aşa socotea Căliman, care nu ştia nici să se iscălească deoarece, pe vremea lui, nu era şcoală în sat şi nici n'aveau ce face oamenii cu cartea.

Cu cât vedea Căliman că învăţătorul îi da tot mai des târcoale fetei lui şi îl vedea venind tot mai des în casă, tare se mai bucura şi îl poftea să vie. Dacă uneori, când venea învăţătorul, se făcea că are vreo treabă prin sat ori la câmp, ca să-i lese înadins singuri, alteori şedea îndelung la vorbă cu învăţătorul ca să pomenească despre Catinca, s'o mai laude cât e de bună gospodină, cât e de harnică şi de cuminte, nu ca alte fete... Şi mai ducea vorba, Căliman, de pământurile lui, de boii lui, de oiţele lui, de stupii lui şi, chiar, de nişte galbeni de pe •vremea lui Cuza... Îi mai dădea a înţelege învăţătorului că are de gând s'o mărite pe

Catinca . după un popă.

— O cerut-o unu' dela Stoişăşti... da-i cam departe satul acela... şî cam stă fata la gând, spunea, cu şiretlâc, Căliman.

De multe ori îi spusese aşa Căliman învăţătorului, aşteptându-se ca acesta să-i zică : „da de ce numai popă ? de ce nu ş'un învăţător ?" Însă văzu cu oarecare mirare că tânărul învăţător nu spusese nimic.

— Poate că se sîieşte... gândi Căliman, ori n'o fi vrând ca să cred că şi-o pus ochii pe Catinca mea numai de dragul zestrei.

Dar cu toate că trecea vremea şi cu toate că învăţătorul arăta îndrăgostit de fată, cu toate că satul vorbea multe pe socoteala lor, şi Catinca se făcea par'că mai frumoasă, Căliman nu se dumirea de ce nu trimite învăţătorul peţitori.

O întreba pe fată dacă învăţătorul este hotărît s'o iee ori nu, căci satul începe să vorbească urît. Dar fata îl linişti pe Căliman asigurân- du-l că tânărul învăţător e foante îndrăgostit de dânsa şi chiar i-a spus că are de gând să trimeată lui Căliman peţitori. Mai întâi avea să meargă la Iaşi să cumpere cele de trebuinţă pentru nuntă şi nişte daruri pentru dânsa. Catinca se arăta foarte bucuroasă. învăţătorul avea să lipsească vreo săptămână din sat şi Catinca îl aştepta cu nădejde. Era pe la sfârşitul lui Iunie, şcoala era în vacanţă, iar învă

ţătorul putea pleca oricând şi pe orice timp, căci şi el era în vacanţă. A trecut o săptămână, a mai trecut una, şi învăţătorul nu se mai întorcea. Pe Căliman îl cam înţepau unii mucaliţi cu nişte vorbe proaste dar oare îi rupeau o broboadă ce-o avusese, par'că, pe ochi. Unu' i-a trântit-o chiar mai boacănă : „Ce mai aştepţi ? Vrei să faci nunta fetei după botezul copilului ?" „Ce, eşti chior, ori te faci că nu vezi?" i-a spus altul. Abia atunci Căliman s'a uitat mai bine la fată şi, într'adevăr, par'că avea dreptate gura lumii. Dar i-a dat pace fetii, căci şi-a zis în sine că de-ar fi chiar aşa cum vorbeşte lumea, şi cum s'ar părea că este, cu-atât mai bine, treaba e sigură. La întoarcerea învăţătorului dela Iaşi vin peţitorii şi în scurt va face nunta. El n'are nevoie să aştepte toamna să numere bobocii, poate face nunta oricând. Dar mai trecu o ,săptămână din lima lui Cuptor şi învăţătorul nu se întorsese. Catinca, de nerăbdare, dădu pe furiş de câteva ori pe la şcoală. Era închisă şi pustie. Căliman auzise dela lume o vorbă, care putea să fie minciună, dar care totuşi îl îngrijora. I-a spus şi Catincăi, fiindcă nu s'a putut ţine. Ea ştia, auzise dela nişte fete, dar se gândise că fetele o pismuiau şi vroiau s'o necăjească. De aceea se furişase până la şcoală, cu fereală să n'o vadă nimeni, şi s'a uitat pe getam în odaia învăţătorului. Într'adevăr, văzuse că era

goală ;
nicio haină, nicio carte, niciun lucru de-al lui nu era. Era aşa dar adevărat ce spuneau fetele, că învăţătorul şi-a luat toate lucrurile şi-a plecat...

Trecuse şi luna August toată şi învăţătorul nu se mai întorsese şi nici nu-i trimisese Catincăi veste ori răvaş. În locul lui, în Septemvrie, veni, la şcoală, cu nevastă şi calabalâc, să ia postul în primire, un alt învăţător... Astfel, împreună cu satul, află şi Căliman că învăţătorul cel tânăr şi holţei, dela care tot aştepta peţitori pentru Catinca lui, fusese de mult mutat undeva departe, departe, tocmai în celălalt capăt al ţării. Căliman a rămas ca trăsnit. Dar Catinca ? Bocete, plânsete, să înnebunească, nu alta. Voia să se arunce în fântână. Căliman o mângâia : „lasă, copila tatii, o mai păţît aşa şî alte fete". O povăţuia să fie cuminte, liniştită, să nu arate supărarea căci mai rău intră astfel în gura lumii. Dar sufletul lui Căliman era strivit de supăitare şi de ruşine. Nu de ruşine că plecase învăţătorul, dar de ruşinea cealaltă, care avea să vie peste vreo şapte luni şi care nu se va putea ascunde. Atunci să vezi ce-o să mai huească satul. S'o mai certe pe fată, acum era de prisos ; miai rău putea să-i facă. Se gândise să-l caute pe acela care i-a necinstit casa. Dar unde să-l caute ? Un ac înt'un car cu fân. Ar fi putut afla dela învăţătorul cel nou unde a fost

fiutat celălalt. Dar pe urmă ? Să-i scrie ? Să-l reclame ? Cui ? Unde ? Şi ce să reclame ? învăţătorul nici nu era vinovat, la urma urmei. Acum înţelegea Căliman de ce el niciodată nu i-a pomenit că ar lua fata. Nici nu i-a cerut-o. Om cuminte, Căliman şi-a dat seama că toată vina nu era decât a lui însuşi şi a fetei care a socotit că făcând aşa îl va înnădi mai cu nădejde pe tânărul învăţător. Acum nu-i rămânea decât să caute s'o mărite, la repezeală, cu oricine, numai să nu ajungă de ruşinea lumii fata lui. Căliman îşi luiase gândul de- acum dela un popă, cum tot dorise, şi nici vreme de ales nu avea. La feciori de oameni chiaburi, Căliman nu se putea gândi; aceia n'ar fi luat o fată în starea fetei lui. Numai unul calic ar lua-o, de dragul zestrei. Unul calic n'avea să se uite la ce spune gura satului. Dar, încaltea – se gândi Căliman – să fie flăcău voinic, chipeş, frumos şi deştept. Ar fi bun Ion a Viadanei, ba, mai bun Costache a lui Toader Pricop, sau, Vasile Mihăilă...

Căliman îi înşiră în gând pe toţi acei cari socotea el că n'ar zice ba s'o ia de nevastă pe Catinca, aşa cum era, cu oleacă de pântece. De zăbovit nu trebuia să zăbovească, fiindcă peste o lună, peste două, peste trei sau patru, ar fi mai greu.

— Nici Neculai a Gafiţei n'ar fi. rău... Îi un vlăjgan cât un munte şî tare muncitor... – se miai gândi Căliman.

Dar, întâmplarea îi scoase în cale, într'o zi, pe Petrache Dragan, care tocmai ieşise dela curte.

— Tot la boier eşti, măi Dragane, tot? îl întrebă Căliman, aşa, ca să mai strice o vorbă. Numai la Dragan nu se gândise, căci îl ştia slugă la boier şi nu se cădea ca el, om gospodar şi fruntaş în sat, şi cel mai chiabur, să-şi dea fata, chiar borţoasă, după o slugă.

— Ba... am ieşit, îi răspunse Petrache, fără să-l taie prin cap că clipa aceea era hotărâtoare în viaţa lui.

Dragan spuse că „a ieşit", nu că l-a dat afară boierul.

— Şi ce te faci de-amu ? îl întrebă Căliman.

— Mă trag la casa me, miam săturat de slugărit. Am strâns oleacă de parale cât am fost la boier şî mi-am cumpărat oleacă de pământ. Oi munci şî... n'oi muri. Cu-ajutorul lui Dumnezeu mi-oi încropi şi eu oleacă de gospodărie. Slavă Domnului, beteag nu-s, beţâv nu-s, prost nu-s... Mi-oi găsi o fată cu oleacă de stare...

Deodată, lui Căliman i se lumină faţa. „Aista-i de mine", îşi zise în sine. Dragan nu mai era slugă. Voinic era, chipeş era, deştept era şi, nici chiar „calic", căci avea casa lui şi cumpărase pământ. Tocmai bine. Satul nu va putea spune că şi-a dat fata după un golan. Şi satul putea crede în adevăr că fata s'a îndrăgostit de

băl, căci Petrache Dragan era vânjos şi frumos. Şi ceea ce îi mai plăcu lui Căliman era vorba lui cuminte, dorul de a se gospodări şi de a munci.

— Dac'ai fi pe placul Catincăi mele, îi zise, eu m'aş bucura să te iau de ginere. Tare mi-i drag omu' deştept şî cu tragere de inimă la gospodărie. Eu îi las toate câte le am fetii mele şî de-aceea nu mă îndur s'o dau după oricine, că mă tem să nu irosească tot ce-am agonisit eu.

Dragan se cam miră de vorbele acestea ale lui Căliman, căci auzise că fata lui trebue să se mărite cu învăţătorul. O cunoştea pe Catinca lui Toader Căliman dar, ca şi alte fete de chiabur din sat, ea nici nu se uita la el şi încă mai puţin de când era în dragoste cu învăţătorul. De sigur că el ar fi luat-o bucuros pe fata chiaburului de Căliman, dar nici prin vis nu-i trecea că una ca asta s'iar putea întâmpla. Bine înţeles că de-ar fi ştiut ei cât bănet are el ascuns în casă, de-ar fi ştiut ei că mai mult are el dfe- cât toţi chiaburii satului la un loc, l-ar fi dat naibei pe învăţător şi chiar pe unul „mai ceva" ca învăţătorul şi s'ar fi dus după el, Dragan, orfanul, golanul... Dar ei n'aveau de unde să ştie că el a găsit o „comoară" în scorbura unui copac din pădure; îl credeau aşa cum îl ştiau : băiet sărac, având numai o aocioabă în marginea satului cu un loc de silişte împrejur.

— D'apoi, moş Călimane, n'o dai pe fata 'mneatale după domnu'

învăţător ? C’aşa am auzit par’că... întreba cu mirare Dragan pe Călim an.

— Mmmda... o fost vorba... – îi răspunse cu codeală Căliman – da l-o mutat tuma’n fundu’ ţării... Îi şî dus di mult de pe-aci. Amu o vinit altu’n locu lui... Aista-i însurat, are şî copchii. Eu nu puteam să-mi dau fata după un venetic care îi azi aici mâne ’n Focşani... Toată zestrea ei îi aici, aici îi tot rostul. O dau numai după unu’ care şade aici, la rostul ei, sau care s’ar trage aici.

Auzind aşa, Petrache Dragan s’a dus de câteva ori pe la Toader Căliman... A înţeles că ar fi chip de pus mâna pe fata chiaburului. Dragan ţinea mult să se însoare şi mai ales să se însoare cu fata unui gospodar avut, pe deoparte pentru ca să-i facă în ciudă bucovinen- cii dela curte care nu l-<a vrut şi, pe de altă parte, ca să nu dea de vorbă satului când se va vedea că mai cumpără pământ. Dragan îşi dădea seama că va trebui să mai umble multă vreme pe căi ocolite, să mai muncească ani de zile, până să poată scoate din ascunzătoarea lor banii „comorii“ ca să nu dee de bănuit satului. Pe când aşa, însurându-se cu o fată de om chiabur, cel mai chiabur din sat, nimeni nu se va întreba şi nimeni nu se va mira mai târziu, când el va mai cumpăra pământ, de unde are Dragan atâtea parale. La adăpostul zestrei fetei lui Căliman, şi cu ceea ce mai

avea el, puteia să mai scoată la lumină fără bănat, bănetul ascunzătoare. Putea să mai prindă, ici-colo, câte-o bucată de pământ de câte ori s'ar ivi prilejul, putea să se facă, de pildă, crâşmar, şi astfel să creadă lumea că din zestrea nevestei şi din negustorie a făcut bani.

Văzând că tatăl Catincăi îi arată multă bunăvoinţă şi chiar par'că un îndemn subînţeles, Dragan se ducea tot mai des la ei în casă şi căuta prilej să se întâlnească tot mai des cu Gatinca. Deşi satul vorbea multe pe seamă ei, deşi fetele şi nevestele o vorbeau de rău, Petrache Dragon nu se sinchisea. El avea socoteala lui, pe care n'o ştia nimeni. Ce-i păsa lui că pe fata lui Căliman a făcut-o de râsul lumii învăţătorul care s'a dus ? Ce-i păsa ce spuneau flăcăii şi fetele ? El ştia ce ştia. Lui îi trebuia o fată cu zestre bună, acoperiş pentru „comoară". Deci, „lasă câniі să latre". Lasă fetele să şopotească, lasă ţaţele să cleveteaşcă şi flăcăii să glumească, tu, Drăgane, nu scăpa norocul... Asta-i tot o comoară... Eşti om cu noroc.

Dragan băgase de seamă că acum Catinca se uita altfel la el. Îi ieşea înainte când îl vedea intrând pe poartă, se arăta veselă, râdea şi şuguia cu el. Se făcuse, pax'că, mai frumoasă. De când plecase învăţătorul şi satul vorbea pe socoteala ei, şedea mai mult acasă şi se ferea de lume. Prietenele o ocoleau, flăcăii îi spu-

neau vorbe şugubeţe care o necăjeau şi o făceau să roşească de ciudă şi ruşine ; unii se răzbunau astfel pe ea pentrucă de când credea c'o va lua învăţătorul şi de când intrase în legături cu el, nu mai mergea ia horă şi nu mai sta de vorbă cu niciunul din flăcăii satului. Catinca ridicase nasul sus, cum ziceau ei. De aceea, acum când rămăsese de ruşinea lumii, se răzbunau unii şi alţii, iar ea nu mai avea chip de gurile rele. Se ferea chiar să dea ochi şi cu megieşii. Poate, dacă ar fi avut ea fraţi, flăcăii satului n'ar fi fost atât de obraznici. Iată de ce venirea lui Petrache Dragan în casă la ei o bucura şi o răzbuna 'totodată pentru toate aceste neplăceri. Îi părea bine să vadă satul că, în ciuda gurilor rele, tot se ţine unul de dânsa. Era holărîtă să se mărite cu Dragan, deşi n'avea stare, nici fecior de gospodar fruntaş nu era, numai să le facă în ciudă flăcăilor celorlalţi.

Şi astfel, s'au întâlnit socotelile lui Petruche Dragan cu acelea ale lui Toader Căliman şi ale Catincăi, fata lui.

Când au auzit flăcăi satului că Tinca lui Toader Căliman se mărită cu Petrache Dragan, au simţit totuşi o leacă de pismă. Râdeau ei de dânsa, dar mulţi din ei ar fi luat-o cu amândouă mâinile, trecând cu vederea peste ceea ce îi făcea s'o râdă, numai când se gândeau că e cea mai bogată fată din sat.

Acum râdeau pe seama lui Dragan şi a lui Căliman:

— Numa’ un golan ca el putea s’o iee.

— Poate zîce c’o găsît o comoară...

– O umblat numa’ după porci şi învăţători Şî... l-o nimerit tocmai pe golanu-aista.

— De-amu, din coada satului, el are să fie fruntea.

VII

Dar, că auzea ori nu cele ce spuneau flăcăii şi satul, Petrache Dragan nu se sinchisea. Acum avea să fie el cel m!ai cu stare om din sat. Şi de-ar mai şti lumea ce are el acasă ? Dar. nu era încă timpul să facă vreun pas pripit, deşi despre hoţii cari l-au prădat pe boierul dela

Heleşteni nu se mai auzea nimic, nu se mai ştia nimic, nu se mai vorbea nimic. Trecuseră câţiva ani, de atunci, şi totul se uitase. Nu s’a putut afla nici cine au fost hoţii, nici nu s’au mai găsit banii.

După ce s’a însurat cu fata gospodarului Toader Căliman, care avea casă bună în inima satului, Petrache Dragan se gândi să deschidă în ea o crâşmă, şi să se apuce de negustorie. În sat mai era o crâşmă, crâşma de totdeauna, care era boierească şi pe care o ţinea încă de pe vremea boierului cel bătrân, un jidan Nu- sân. Petrache Dragan păstra în sufletul lui aceeaşi ură împotriva boierului şi a curţii, de atunci de când fusese dat afară din cauza Iu-

liei. Poate că această ură a lui Dragan contra boierului era îndoită şi de ura împotriva bu- covinencii care îi respinsese dragostea şi propunerea de căsătorie pentrucă avea alte năzuinţi. Vroia să deschidă crâşmă în casa lui socru-său, – unde acum se mutase cu totul, de când o luase pe Catinca, – nu numai pentrucă negustoria îi dădea prilejul de a mai face bani, dar şi pentru a putea folosi pe cei care îi ţinea ascunşi. Devenit chiabur prin zestrea nevestei, având pe mâna lui averea lui Căliman, dacă ar face crâşmă şi ceva negustorie, nu s'ar mai mira nimeni, în sat, de câte ori ar auzi că „Dragan a mai cumpărat pământ".

Ca şi însurătoarea cu fata de chiabur, crâşma
trebuia să-i slujească lui Petrache Dragan cu o nouă mască. Cine s'ar mai întreba, după câţiva ani, de unde are atâta bănet Fţerache Dragan ? Oricine va zice c'a făcut bani cu crâşma şi cu averea nevestei. „Şi cu munca lui", ar mai putea adăoga alţii. Şi mai avea Dragan un gând, pentru mai târziu, dar nu-l spunea nimănui, nici măcar nevestei.

Deci Dragan s'a apucat de crâşmă.

Îi părea bine să facă o leacă de „concurenţie" celei boiereşti. Dragan n'avea ciudă pe Nusân, jidanul; el cu boierul avea ce avea.

— Vrai să mâ concureez, domnu' Petrachi ?... îi spunea Nusân,

râzând, da iu nu mâ tem dija di ’mneataa, ştiu câ ieşti om buun... Ai sâ veez şi ’mneataa ci mari chilipir i-o crâşmă ’n sat.

— Lasă, domnu’ Nusân... ce-am eu cu dumneata ? Chilipir, nechilipir, ia cerc şi eu să fac o leacă de negustorie... Ieste destulă lume în sat pentru amândoi.

VII

— Ieşti, adîvanaat... răspundea Nusân, da-i vorba că tot ai să-ni iei o leacă di apâ di la moarâ... Da, nu-i nimic... am să-i dau arendă mai puţină buierului, şî oe-ari sâ fie ?

Tocmai asta îl bucura pe Dragan ; să lovească în boier.

Totuşi, Nusân l-a chemat într’o zi pe Dragan la el, i-a adus o cană de vin bun şi s’a aşezat alături.

— Iu, ştii câ nu beu, domnu’ Petrachi, da ţi-um adus un viin cum n’ai mai băut, aşa să am iu bini, numa sâ veez ci vin buun.

După ce Dragan a dat dușca vreo două pahare, Nusân s’a tras mai lângă el şi, cu vorbă scăzută, aproape şoptită, i-a spus :

— Ci m’am gândit iu, as’ noapti, domnu’ Pe- trachi: adică ci să mai mă necăjeşti ’mneata cu crâşmâ ? Ai să perzi purali şî iu n’am să câştig... Nu mai bini, zău aşa, domnu’ Petrachi, ia di la mini o mie lei... zî că le-ai găsit în druum... şî nu mai fă crâşmâ.

Petrache Dragan nu s’a codit cu răspunsul :

. – Nu se poate, domnu' Nusân. Poţi să-mi dai şî două mii...

— Iacâ, dacă zâci, douâ sâ fie...

Dar Petrache Dragan nu se învoi. Toată stăruinţa lui Nusân se tocea zadarnic de încăpă- ţinarea lui.

— Douâ mii di leiii îs purali buni, zău aşaa, domnu' Petrachi... Ari sâ-ţi pară rău, zău aşaa.

încăpăţânarea lui Dragan de a nu primi filotimie nici două mii lei, îl mina, pe Nusân, dar mai ales îl înspăimânta. Era atât de sigur că Petrache Dragan va primi filotimia de una mie lei, încât nici nu bănuise Nusân că va ajunge să-i mai ofere una. Una mie lei erau parale. Dar nici două să nu primească ? Asta Nusân nu putea să înţeleagă.

— Sâ nu iei aşa nişte purale bune gâsâte 'n drum, sâ nu vrei sâ ti procopseşti fără să ti
doarî capu', când încă n'ai făcuuut nici o chiltu- ialâ cu crâşmî, iu nu ti inţîleg, ?uu aşa, domnu' Petrachi. Undi am iu aşa ucazie sâ iau di undi n'am puus ?... îi tot spunea, jidanul, lui Dragan, şi, ca să-l înduplece mai lesne, îi juca înaintea ochilor două bumăşti nou-nouţe de câte una mie.

— Ehei, se gândi Dragan, în sinea lui, de-ai şti tu, măi Nusân, câte am eu[1] de-aiestea-?...

Dar Dragan nici nu se uita la bumăştile jidanului, deşi îşi dădea bine seamă că două mii de lei erau bani, nu şagă. Iar

VII

Nusân nu mai ştia ce să creadă. Ori era din cale afară prost românul, ori... era unealta cuiva care urmărea să-l scoată pe el, Nusân, din crâşma boierească şi chiar din sat ? Din două una, altă explicaţie Nusân nu găsea. Şi tocmiai această de a doua presupunere îl îngrozea pe Nusân. Dar cine putea să fie acela care urmărea să-l concureze şi pe urmă să-l scoată din crâşma boierească ? În zadar Nusân îşi bătea capul. Nu putea bănui pe nimeni. Nu era nimeni în Dulceşti care să fie în stare să ia cu arendă crâşma boierească. Să fie oare, asta, o treabă de-a boierului ? Nusân se gândea în fot felul. Dar una ca asta nu-i venea să creadă. Boierul era om de treabă, cinstit şi nu cu două feţe. Şi ce interes avea boierul să-l scoată, în felul acesta mai ales, pe Nusân din crâşma lui ? Nu-i plătea Nusân arenda regulat ? Nu plătea mai bine ca oricine ? Nu-i făcea boierului atâtea trebi ? Nu era el

omul lui de casă. Nu făcea boierul prin Nusân toate vânzările de cereale şi toate cumpărăturile? Nu-i găsea Nusân parale când avea boierul nevoie, şi, de câte ori nu l-a împrumutat chiar Nusân ? Nu ţinea el crâşma curţii cu arendă încă dela boierul cel bătrân ? Se poate spune că cuconu Grigoraş, când a moştenit moşia dela „boieru' cel bătrân", tatăl său, l-a moştenit, odată cu crâşma, şi pe Nusân. Aceeaşi crâşmă a moşiei, în sat la Dulceşti, o ţinuse şi tatăl lui Nusân dela bunicul lui conu Grigoraş. Nusân era născut în Dulceşti, chiar acolo în crâşma aceea, pe care o ţinuse tatăl său Leiba Nacht.

Nu, Nusân nu putea crede că Petrache Dra- gan era pus la cale de boier ca să facă o crâşmă nouă în Dulceşti. Ce interes putea să aibă boierul ? Că Petrache Dragan avea parale să se apuce de crâşmă, Nusând înţelegea ; luase doar pe cea mai bogată fată din sat. Că omul voia să nu mai fie muncitor de pământ, ci negustor, iarăşi Nusân înţelegea. Dar ceea ce Nusân nu putea înţelege era încăpăţânarea românului de a nu lua un ban care îi pica din cer. Mai mult ca două mii de lei filotimie, Nusân nu mai putea da. Dădea – şi aşa, mai mult decât gândise – arenda toată, cât plătea el boierului pe un an.

Dar nu numai Nusân n'a înţeles niciodată tâlcul adânc şi tainic al crâşmei

lui Dragan, III

l-a înţeles nici satul, nici socrul lui Dragan, nici nevasta lui Dragan. Secretul crâşmei numai Dragan singur îl ştia.

Deci Petrache Dragan a făcut crâşmă nouă în sat la Dulceşti şi el s'a făcut crâşmar. Treaba mergea, Dragan – om isteţ şi sprinten – se pricepea, negustoria îi plăcea şi... vremea trecea.

Delà un timp, numai ce începuse a spune lumea :

— Iaca, Petrache Dragan face bune parale cu crâşma...

— Crâşma lui Dragan îi moară, nu alta...

— Dacă i-o merge tot aşa, îl scoate pe ghetu jîdan din sat...

— Ci-că vrea să cumpere crâşma boierului...

E drept că Petrache Dragan se cam lăuda că
el are să cumpere crâşma boierului, crâşma curţii, dar... mai mult se lăuda înadins, ca să meargă vorba printre oameni, nu că se gândea serios. Asta era un plan pe mai încolo, când va veni vremea. Deocamdată, mai cumpăra pământ, ici o leacă, colo o leacă, ici o bucată, dincolo altă bucată, după cum se nimerea şi se ivea prilejul. De altfel, Dragan cumpăra tot ce i se oferea : pământ la câmp sau silişte, porci, vite, oi, porumb, fasole, nuci, cereale, găini, gâşte, tot ce îi aduceau cei nevoiţi să vândă câte ceva. Acum, de când era crâşmar, Petrache Dragan se ducea din

când jn când la târg, umbla prin iarmaroace, cumpăra, vindea, făcea diverse speculaţiuni şi, mai scurgea încet încet din bumăştile „acelea“. Acum, cine mai. putea băga de seamă ? Cine se uita mai de- aproape la ele? Cui i-ar fi dut în cap să se întrebe de unde le are Petrache Dragan. Îi mergea faima că-i om avut, că are pământ mult, că ţine crâşmă în Dulceşti şi că face şi felurite negustorii. îşi cumpărase boi mari, de plug, avea cal şi trăsură, ţinea argat, avea un cârd de oi, era, în ochii lumii, om cuprins.

— De când a luat-o pe fata chiaburului de Căliman, bine s'a mai înţolit domnu' Petrache, zicea lumea.

Acum i se zicea „domnu'.“

De când se făcuse crâşmar, Petrache Dragan se îmbrăca „boiereşte“. îşi cumpărase haine târgoveţe, de postav negru şi nişte cisme sănătoase de iuft, care miroseau de departe. Din portul de altădată păstrase numai cămaşa de în sau cânepă, cusută cu fluturi şi flori roşii, iar, la gât, închisă ca un găietan cu ciucuri tot roşii.

Oam la vreo şapte luni după nuntă, Catinca lui Toader Căliman i-a turnat copilul... O fată. Fată ori băiat, puţin îi păsa lui Dragan.

— Când l-oi face eu, gândi el, ar să fie băiat.

Dragan, desigur, vroia să aibă băiat. Băiatul

mai lesne îl ridici... Şi dacă îl ridici sus, te ridică şi el cât de cât. Dragan avea visuri mari pentru copilul lui. Copilul lui nu va mai

fi ţăran. Nici chiar crâşmar nu va fi. Nici popă măcar. Nici învăţător... *Ceva* mai ceva.

Pe fetiţa care se născuse, Dragan n'o iubi din capul locului. Ştia că nu-i „os din osul lui". Dar, de ochii lumii, îşi ascundea sentimentele adevărate. Gura lumii începuse a şopoti, în preajma acestei naşteri, dar mai cu sfială, acum de când Dragan era „domnu' Petrache" şi atâţia alergau la el când îi pălea nevoia. Domnu' Petrache era cel întâi în sat; chiar şi Nusân îi arăta mare respect. Zicea totuşi gura lumii că Dragan o luase -pe Catinca lui Toader Căliman îngreunată, că trăise cu învăţătorul cel tânăr şi holtei care, nu se ştie de ce, n'a m'ai voit s'o iee şi şi-a cerut mutarea tocmai în cellalt capăt al ţării. Moaşa spunea şi ea că copila seamănă leit măsii, iar lui nici de fel...

Când Petrache Dragan şi-a închiriat casa sa din marginea satului pentru postul de jandarmi, a făcut nişte meremeturi... Cam pe- atunci s'a auzit că Petrache Dragan ar fi găsit o comoară... Unii spuneau că ar fi găsit-o când a săpat ca să facă pentru jandarmi o umblătoare... dar alţii spuneau altfel; ci-că Dragan ar fi găsit comoara în livada lui socru-său, când a făcut o fântână. Nimeni însă nu ştia bine, nimeni nu văzuse comoara nici ce cuprindea, nimeni nu ştia de unde a pornit svoana că a găsit Dragan o comoară.

— Aşa-i, – ziceau unii, cu pismă, – celui care are, Dumnezău îi mai dă..

— Ce-i mai trebue comoară, ziceau alţii, comoara lui e Catinca lui Toader Căliman.

Deşi nu s'a putut niciodată şti bine daca a fost adevărat sau nu că Dragan a găsit o comoară, mulţi au rămas însă cu credinţa că tot trebue să fie ceva adevărat căci, dela o vreme, prea s'a înţolit Dragan... şi prea multe negustorii şi treburi învârte.

Dar, gura lumii slobodă...

La cei mai mulţi, însă, nu li se părea curios deloc :

— Îi om harnic şî strângător – ziceau – a luat zestre bună, crâşma îi merge şî câte nu-i mai pică pe lângă crâşmă ? Pe casa lui, i'a chirie dela comună, pentru postul de jandarmi; a avut parte de ani rodnici şî are pământuri bune ; a făcut negustorii...

Când muri Toader Căliman, într'o (toamnă, după Ziua Crucii, Dragan rămase singur stăpân pe toată averea socrului său.

Era acum cel mai cu stare om din Dulceşti şi cel mai cu vază în sat.

VIII

După vreo doi ani dela naşterea copilei, Pe- trache Dragan aştepta doritul băiat. Băiatul lui. Copilul lui. Os din osul lui şi came din carnea lui.

Dar, în loc de băiat, Catinca a dat naştere la două fete gemene.

— Măămucuţa me !... – gemu Dragan, dar nu tocmai de bucurie.

Nu era destul că nevasta nu-i făcuse băiat, dar îi făcu şi două fete odată.

— Se chiamă că de-amu am să am trei pietre în casă, trei zestre de încropit, trei gineri...

— Ia lasă, bre omule, nesăţiosule, sgârcio- bule, hapsânule, că până le-a veni vremea zestrei-ai să mai strângi bani, ori, poate ca... nu-i avea pentru cine mai strânge. Ce te sperii aşia c'am făcut numai fete? Chiar şi de n'ai avea să le dai zestre, încă nu se cade să te căinezi pentru asta.

Apoi, ca să-l mai mângâie, nevasta îi spunea, în şagă:

— Las că de aldată om face băiet... Şî, pe urmă, tot la băieţi om face, să ai robi să-ţi muncească şî să nu mai ţîi argaţi.

Deşi părea că glumeşte, Catinca îi vorbea aşa cam cu ciudă. Par'că ea era de vină că nu făcuse băiat ?

Cu toate că cei doi gemeni erau fete, Dragan începu a le iubi, căci ştia că sunt copiii lui. Le iubea altfel decât pe fetiţa cea dintâi care nu era din sângele lui. Le-a botezat pe una Mă- rioara, pe cealaltă Aneta.

Văzând că are trei fete şi ştiind că va veni o zi când va trebui să le dea zestre, Dragan se gândi că de pe-acum trebue să adune cât mai multă avere ca să le poată mărita bine.

— Doar nu le-oi mărita cu ţărani... îşi zicea Dragan.

Şi, apoi, dacă va mai avea băieţi ? Trebuia să aibă cu ce să le dea caTte oa să-i scoată şi pe ei din ţărănie. Petrache Dragan avea,, (avea mai mult decât bănuia lumea), dar, pentru trei fete şi câţi băieţi vor mâi veni, trebuia să mai aibă.

Tot mai stăruitor se gândea că bine i'ar mai prinde lui crâşma cea boierească, din mijlocul satului, pe care o ţinea Nusân. Acolo era mai multă încăpere şi vadul mai vechi şi mai bun. Acolo se strângea tot satul în zi de sărbătoare şi Duminicile. Acolo, casa era mare, învelită cu şindrilă şi avea împrejur loc

mult, iar în

faţă, lângă drum, un maidan de puteau să încapă două care bune pe el. Şi mai avea şi scrânciob... bucuria tineretului. Era şi pivniţă bună, de piatră, făcută pesemne din vremea veche, de bunicul boierului.

Dar Petrache Dragan nu se gândea să ia crâşma cu arendă, dela boier, ca Nusân Nacht. El vroia s'o cumpere dela boier, de veci. Să fie proprietarul ei, nu chiriaş vremelnic. Căci, – îşi zicea el – „eu nu-s jidan, ca să fiu orândar, eu îs român, în ţara me, eu am drept, eu pot s'o cumpăr".

În fiecare seară Dragan se culca cu gândul acesta ; trebuia să cumpere crâşma boierului cu locul ei.

— Ce mai treabă aş face eu acolo, îşi zicea.

Dar, cum să facă? Nu mai călcase pe la curte de când îl dăduse boierul afară, adică de vreo şapte sau opt ani... Şi nu numai că de atâta vreme nu mai călcase la curtea boierului, dar, după ce fusese dat afară, se făcuse duşmanul boierului. II vorbise de rău în sat, spunea că bate şi suduie slugile, că le dă mâncare proastă, că Iulia „nemţoaica" îi era ţiitoare... Tot el stârnea satul împotriva boierului, şi când se întâlnea cu el, pe drumul satului, nu-şi scotea pălăria. îndemna oamenii să nu iasă la muncă pe moşia boierească.

O vorbise de rău în tot satul şi pe Iulia, împotriva căreia păstrase duşmănie fiindcă nu

voise , să-i primească dragostea, atunci când el era vizitiu la boier, nici să se ducă după dânsul. O făcuse „haită", „putoare nemţească", „ţâitoarea boierului", „venetică" şi câte şi mai câte vorbe proaste.

Erau opt ani de când Petrache Dragan îi duşmănea, pe boier şi pe Iulia.

Ştia că boierul nu-l avea la inimă, deşi nu se sinchisea de duşmănia lui, şi că „nemţoaica" ajunsese, în acei opt ani de când venise, cheia şi lacata la curtea boierului. Ea nu mai era acum fată în casă, ci cămărăşiţă. Ea era, la curte, mai mare peste toţi, ea purta toată gospodăria şi numai în ea avea boierul toată încrederea. Numai ea avea trecere la boier. De ea se rugau cei ce aveau vreo nevoie la boier, cei ce doreau vreun hatâr din partea lui. Prin mijlocirea ei, obţineau, unii sau alţii, dela boier, ceea ce doreau, şi nimeni nu putea, fără mijlocirea ei, ajunge la boier. Sătenii îi ziceau, ca şi cei din curte, „madama Iulia" şi o cunoşteau toţi cei ce aveau treabă la curte.

Acum îi părea rău lui Petrache Dragan că nu mai putea ajunge să dea ochi cu boierul. Îi părea rău că se făcuse duşmanul curţii şi că aţâţase ura sătenilor împotriva boierului pe care îl ponegrise mereu în auzul oamenilor. Dacă ar fi stat bine cu boierul, acum i-ar fi venit lesne să ajungă la scop. S'ar tot duce pe la curte, ar mai spune boierului

câte-o vorbă

despre crâşmă, s'ar mai gudura pe lângă el, i-ar mai intra sub piele şi, uşa, încet-încet, ar ajunge să-l înduplece. Chiar dacă boierul n'ar vrea să-i vândă de veci crâşma şi tot locul ei, poate că totuşi, dacă ar stărui, l-ar găsi într'o zi pe boier în toane bune şi l-ar înduplec. Dacă ar putea sta de vorbă cu boierul, i-ar face socoteala că e mai bine să vândă crâşma unui român decât să o lase în mâna unui „jîdan", că pentru o chirie de două mii lei nu face s'o mai ţie; că în curând îi trebue meremeturi care au să coste mai scump...

— Ehei, aş şti eu ce să-i spun boierului, cum să-l învârtesc ca să vadă că mai mult face aţa decât faţa, se gândea Dragan în sinea lui.

— Cucoane Grigoraş, i-aş mai zice, ce nu vinzi hardughia ceea de crâşmă, că, zău, nu face pentru mata, s'o mai ţii. Doar dacă vrei să-ţi faci o pomană cu Nusân... Da ce-i la mata, coane Grigoraş, două mii de lei ?... Cu cât îţi plăteşte jîdanu arândă pe an, nu faci nici acoperemântul; că-i putred tăt şî-i spart de vânturi şî de ploi... şî i-aş mai zîce lui conu Grigore : „mai ghinea-i vinde-o de veci cuiva, ai lua bune parale... şî nu mai ai o belea... că-i mai mult o belea pentru mata, coane Grigoraş, parcă eu nu ştiu ?" Şî, az o leacă, mâni o leacă... i-aş tot bate capu' că nu-i aduce destul venit, că-i dărăpănată şî mai mult au să coste reparaţiile, că Nusân mai rău o strâcă...

Multe ar mai fi spus Dragan boierului ca să-l aducă să-i vândă crâşma, dar n'avea chip să poată da ochii cu boierul şi acum nu ştia cum ar face. Ba chiar, ştiindu-l pe boier înciudat contra lui, se temea că dacă boierul ar afla de scopul lui, nici n'ar vrea să audă de vânzarea crâşmei.

Dragan mai regreta acum şi prostia pe care o făcuse, în urmă cu câţiva ani, de a-l fi amenințat pe Nusân că-l va scoate el din crâşmă şi chiar şi din sat. Nici fapta asta n'a fost de cuviinţă, pentrucă boierul a înţeles, fără îndoială, ce urmăreşte Dragan.

— Iaca, nu-i ghini să te duşmăneşti cu un boier... – îşi zicea acum – boierul tot boier... lui nu i-am făcut niciun rău, dar mi-am tăiat craca de sub picioare...

Dacă măcar n'ar fi stat rău şi cu „madama Iulia"... Ar vorbi .c uea,; ar pune-o pe ea la cale să vorbească cu boierul... Chiar i-ar făgădui un cadou frumos, sau bani, dacă l-ar face pe boier să-i vândă localul de cârciumă.

Dragan îşi bătea capul să găsească mijlocul de a se împăca măcar cu „madama Iulia". Dar cum ? Cum ?... Tocmai asta era greu. Pe Iulia n'o putea vedea decât mergând el la curte, căci ea nu umbla niciodată prin sat. Dar Dragan nu îndrăşnea acum să mai calce, sub niciun cuvânt la curte, după ce se duşmănise cu boierul şi o ponegrise pe Iulia. Dacă l-ar zări numai, în curte, Iulia,

care aflase tot ce spusese Dragan pe seama ei, ar fi în stare să-i facă şi lui ce i-a făcut lui Stejar acela, dela conu Nicu, de care îi povestise, atunci, în trăsură, când o aducea dela gară.

Nu-i rămânea lui Dragan decât să aştepte... Ce să aştepte ? Nu ştia nici el. Totuşi, îşi zicea: „N'aduce anul ce-aduce ceasul". Cine ştie ce întâmplare poate să aducă vreun prilej... Dorea, foarte mult să se împace cu boierul, sau măcar cu „madama Iulia". Dacă s'ar împăca, îşi făcea el socoteală, cu boierul, câte trebuşoare n'ar putea face, care i-ar aduce folos, câte nu i-ar mai pica dela boier ?...

Dar Dragan n'avea încotro. Trebuia să mai aştepte să vie vreo împrejurare care să-l împace cu boierul, cu Iulia, cu curtea...

În aşteptarea unei astfel de împrejurări, Pe- trache Dragan încetase de a-l mai vorbi de rău pe boier, încetase de asemeni de a mai pomeni de Iulia cu vorbe urâte, ca până atunci. Ba chiar, când unii, la un păhărel de vin, vorbeau potrivnic curţii şi boierului, Dragan îi dojenea aspru şi nu suferea ca cineva să spună vreo vorbă rea despre boier.

— La mine 'n crâşmă să n'aud vorbe de- aestea, – se răstea Dragan la ei.

Unora li se părea ciudată această „schimbare la faţă" a lui Dragan şi îi ziceau:

— Da ce ? domnu' Petrache, te-ai dat cu boieru? Par'că, dumneata, chiar, ne spunea-i, mai dăunăzi...

Iama anului 1907 fusese deosebit de grea şi se prelungise până târziu, în primăvară. Oamenii din Dulceşti, în loc să înceapă a-şi pregăti uneltele de muncă, semințele, vitele, mai tăifăsuiau încă în crâşmă la „domnu' Petrache". Vremea rea, friguroasă, slotoasă, tot posomorită, închisă, iernatică, împiedeca oamenii să iasă la arat. Pe umerii şi spinarea dealurilor, tot se mai ţinea, ca o cămaşă albă, sdrenţuită, omătul iernii. Trupul negru al pământului, apărea printre sdrenţele cămeşii de omăt, dar încă nu se desgheţase bine şi nici nu se mai svântase ca să poată merge plugul şi să poată da oamenii orzul, după datina veche. Zăbovea desgheţul şi topirea nămeţilor, zăbovea despri- măvărarea... Căci, nu ştiu pe unde, zăbovea şi sfântul soare. Cerul sta mereu închis, vânăt, ceţos, încruntat. Şi tot mai fulguia, mai ful- guia, după ce baba Dochia îşi scuturase de mult toate cojoacele... Şi lapovițe, şi gloduri, şi burnițe reci şi umezeală ce te ajungea până 'n

măduva ciolanelor. Chiar şi cocoarăle şi cocostârcii zăboveau, par'că, în anul acela...

În sat la Dulceşti, unde, ca şi pe aiurea îa alte sate, oamenii, necăjiţi de grele nevoi şi de angarale multe, aşteptau să iasă la arat cu vitele vlăguite de iarnă, veneau felurite svoane... Acei care mai umblau pe la târg şi se întâlniseră acolo cu lume din toate părţile judeţului, spuneau acelaşi lucru: cică, „tuma sus, în fundu Moldovii", la o moşie boierească pe care o ţine „un jîdănoi tare bogat" s'ar fi stârnit un „bont", Ţărani l-au alungat pe jîdan şi au intrat cu plugurile în moşia boierului. Veştile acestea, şi apoi multe altele la fel, aduse par'că de vânt; umblau din gură în gură prin tot satul, se aciuiau în urechile tuturor, se umflau ca apele şuvoaielor primăvăratece şi se adunau, după ce au trecut din casă în casă, în crâşmă la Nusân şi la Petrache Dragan. Mai ales în crâşmă la Dragan se vorbea mai slobod decât la Nusân, pentrucă oamenii ştiau că jidanul e ,,omu' boierului" şi se fereau de el. Pe Dragan îl ştiau duşmanul curţii şi de el nu se fereau. În crâşma lui Petrache Dragan puteau vorbi potrivnic boierilor, pentrucă Petrache Dragan el însuşi vorbea de rău pe conu Grigoraş şi chiar pe toţi boierii de pe lume. De câte ori nu l-au auzit pe „domnu* Petrache" spunând, în gura mare, că boierii simt răi, hrăpăreţi, mehenghi, asupritori, răi

platnici, şi câte multe. Din pricina lor – spunea Dragan – lumea n'are destul pământ... Boierii care şed la târg ori numa 'n străinătăţi şi nu muncesc, trăiesc din sudoarea ţăranului... Pentru aceşti trântori muncesc din primăvară 'n toamnă robii satelor... Pământul e boieresc, în loc să fie al celor care îl muncesc... Moşiile sunt ale boierilor în loc să fie împărţite la ţărani... Boierii au prea mult pământ, mai mult decât le trebue. Şi nici măcar nu mai şed la moşie, ca altădată, ci s'nu tras la târg ori s'au dus prin străinătăţi şi au lăsat moşiile pe mâna jidanilor. Puţine moşii au mai rămas unde să nu fie arendaş jîdan sau grec. Pe- trache Dragan citise toate acestea câte le spunea, în gazeta „Voinţa Naţională" a partidului liberal, pe care o primea gratuit, fără să ştie nici el prea bine, de unde. Dacă despre conu Grigoraş nu putea spune că şade la târg ori în străinătăţi, nici că şi-a arendat moşia la jidani, arăta însă moşiile vecine: Herşcu Blum ţine Ghermăneştii lui conu Nicu Comea, Iancu Hai- movici ţine Storeştii şi Pădurenii boierului Ior- gu Racovan, Max Edelştein ţine Poiana Lupului a Spiridoniei din Iaşi, la Zahoma îi arendaş David Bercovici, la Boroseşti alt jîdan: unu' Weintraub... şi aşa, aproape tot judeţul, numai arendaşi jidani. Boierii s'au dus şi au lăsat moşiile. Ici-colo, a mai rămas câte un boier la moşie.

Ca şi Petrache Dragan vorbea şi învăţătorul

El, chiar mai îndârjit şi mai cu foc. Vorba lui era mai răscolitoare şi mergea mai adânc în inima oamenilor. Şi el îşi întemeia adesea spusele pe slova gazetei, ca şi „domnu' Petrache", dar când el aduna oamenii şi le citea din gazetă, mai spunea multe şi dela dânsul, cu vorba lui, şi vorbea mai frumos şi lumea rămânea mulţă- mită de cele auzite. O iarnă întreagă învăţătorul făcuse şezători şi ţinuse sfaturi cu oamenii, arătându-le că birurile puse(0 boieri sunt grele, că învoielile şi tocmelile sunt numai spre folosul boierilor, că arendaşii jidani sunt ca păduchii, că ţăranul n'are pământ de mămăligă, nici pâşune pentru vita lui.

— Cu toate că la noi în Dulceşti, spunea învăţătorul, boierul nostru stă la moşie şi n'a arendat-o la jidani, voi n'aveţi islaz pentru vite şi nici destul pământ de hrană. Boierul are sute de fălci... El se foloseşte, ca şi arendaşul jîdan, de tocmelile agricole nedrepte şi tot din sudoarea voastră trăieşte, ca şi jidanul...

Desigur, vorbele învăţătorului şi ale lui Petrache Dragan mergeau la inima ţăranilor din Dulceşti, aţâţându-i, întărâtându-i şi învrăj- mindu-i împotriva boierului. Dar dacă, dela *o* vreme, Petrache. Dragan nu mai ponegrea pe boier, ca mai înainte, în auzul oamenilor, pen- trucă umbla să se împace cu boierul, sau măcar cu „madama Iulia" dela curte, avea totuşi cuvinte de aţâţare împotriva lui Nusân crâşmarul.

Petrache Dragan îşi făcea socoteală că dacă pe sub mână ar aţâţa pe săteni contra jidanului şi dacă ei i-ar da un izbai ca să se înfricoşeze Nusân şi să plece din sat, crâşma boierului ar rămâne deschiriată şi, astfel, poate că mai uşor s'ar învoi boierul să i-o vândă lui, de veci.

— Ln noi în Dulceşti, n'avem arendaş jîdan, ce-i drept îi drept, zicea Dragan, dar tot avem un jîdan în sat, Nusân...

Dragan picura adesea şi cu tâlc vorba asta în auzul celor ce tăifăsuiau în crâşmă la el.

Odată, un ţăran tânăr s'a învrednicit să-l înfrunte pe „domnu' Petrache" luând partea jidanului şi zicând faţă de toţi câţi erau acolo :

-— Ia mai lasă, domnu' Petrache, că dac' ai fi numai 'mnetale singur crâşmar în sat, ne-ai beli prea de tot... Iaca, Nusân îmi dă toate mai ieften. Şî gazu', şi sarea, şî rachiu... Eu zîc că avem chiar noroc de el... El cum dă toate mai ieften, că el doar plăteşte boierului arândă ?...

Vorbele flăcăului l-au supărat rău pe Dragan care ia rămas o clipă zăpăcit, fără a putea răspunde ceva, mai ales că vedea că oamenii care erau de faţă rămăseseră şi ei muţi. Dragan nu găsi alt răspuns decât să răcnească la el:

— Afară din prăvălia mea, golane... calicule... Eşti spionu jidanului. Coadă de topor. Du-te şî-ţi caută norocu'

la Nusân, dacă te-o fi făcut mă-ta c'un jîdan... Ieşi, păcătosule, c'acu dau după tine cu ceva...

Flăcăul a ieşit repede, dar Dragan a auzit pe unul din ţărani zicând :

— Gura păcătosului adevăr grăieşte.

Bine înţeles, după plecarea tânărului care îl înfruntase şi îi strica socotelile, Dragan l-a ocărît cât ce-a putut pe Nusân, spunând chiar, celor de faţă, că ar trebui alungat din sat.

împotriva boierului, Dragan nu mai clevetea deloc însă, ceea ce mina pe unii, mai ales că, din ce în ce, veneau veşti că „bontul" stârnit prin părţile de sus ale Moldovei se tot întinde. Satele clocoteau ia răzvrătire şi răsmeriţa se lăţea ca un pojar. Toate veştile ce veneau, aduse din gură în gură sau de gazetele pe care le aducea factorul la primărie, se adunau în crâşmă la Petrache Dragan.

Acolo, imul spunea una, altul alta şi era, de dimineaţă până târziu în noapte, adunătură şi băutură cum nu mai văzuse Dragan în crâşma lui. Oamenii începeau să se adune pâlcuri- pâlcuri, pe drumul satului, pe la porţi, şi tot şopoteau, tot sfătuiau, tot vorbeau... Nu se puteau apuca de munca câmpului, căci vremea era tot slotoasă, tot friguroasă, tot iematecă. Oamenii erau şi ei posomoriţi, ca cerul, ca vremea, ca zilele... şi tot cu ochii în pământ.

Dragan auzea multe în crâşmă la el... Nişte oameni de la Peleşteni ziceau că

boierul Cânta – acela pe care îl prădaseră hoţii cu ani în urmă – a plecat la leş cu toată familia... Se mai spunea că în ţinutul Botoşanilor e prăpăd mare, ci-că ţăranii au pustiit curţile dela Han-cea. La Hancea nu era arendaş jîdan...

— Vrasăzicâ, bontu îi şi împotriva boierilor.

— Se aude că şi curţile Paşcanului, dela Salcea...

— Îi lată rău, gândi Dragan. Furtuna s'a întors pe boieri. Arendaşii jidani au fugit din vreme la târg, au scăpat.. Ce au ei de pierdut ? Curţile, moşiile, nu-s a' lor...

— Şî pi la noi ci-că fug jidanii... O fugit Herşcu dela Ghermăneşti, şî David Bercovici arendaşul dela Zohorna, şî Iancu Haimovici care ţine Storeştii şi toţi...

— Numa Nusân a nostru nu fuge, spune. Dragan.

— Ba, ş'o trimis balabusta şî fetele la Vaslui chiar as' noapte... O rămas numa' el cu băietu' cel mai mare Iţic.

Vestea îl bucură, intim, pe Dragan, dar faţă cu lumea se stăpâneşte. Nu cumva să se creadă, la o adicăte, că el a pus ceva la cale. A stat numai, apoi, cu vreo doi români, îndelung de vorbă, pe şoptite, în odăiţa din dos. N'a băgat nimeni de seamă căci era lume multă în crâşmă şi taifas mare.

Mai spunea unul că au trecut prin sat

doi „studenţi călări pe cai albi ca omătul şi erau

îmbrăcaţi cu mantale albe şi de gât aveau o cruce de argint şi spuneau că au poruncă dela Măria Sa Doamna să vestească norodul că Vodă a murit de răul boierilor dar că voinţa Lui a fost ca, în ciuda boierilor, ţăranii satelor să intre cu plugul în moşiile boiereşti şi să şi le împartă.

— I-ai văzut ?... întrebă cineva pe cel ce spusese asta.

— Eu nu i-am văzut, da ni-o spus Ion a Marandei...

Ion a Marandei, în jurul căruia se strânseră mai mulţi ca să audă chiar din gura lui, confirmă că erau pe cai albi ca omătul şi aveau cruci de argint la gât, dar nici el nu-i văzuse; îi spusese fratesu...

— Da i-o văzut nişte oameni dela Dracseni...

— Şî prin sat la Stioborăni ci-c'au trecut... O spus la lume c'o dat Vodă poruncă să facă norodul livoluţîie ca să iee moşîili boierilor...

Cârciuma lui Petrache Dragan duduia de zumzet, ca un stup de albine, cu deosebire numai că zumzetul din stup este de sârg şi muncă rodnică.

În fiecare zi se auzea câte una nouă:

— Ci-că şî pi la noi vine bontu...

— Da, la Poiana Lupului oamenii au intrat cu plugurile în moşia Spiridoniei...

— Şî la Storeşti s'aude că...

— Ci-că pe Iancu Haimovici l-o cam chel- făinit o leacă...

Ţăranii se tot adunau, pâlcuri-pâlcuri, pe drum. pe la răscruci, pe la porţile caselor şi tot sfătuiau, tot comentau veştile pe care le aducea vântul răzmeriţei. Ilie Bazon, vestit zurbagiu şi capul răutăţilor, punea lumea la cale să meargă la curte să ceară boierului să le dea moşia. Tot el, îndemna lumea să-l bată pe Nusân...

Nusân s'a dus la boier şi i-a spus :

— Coani Grigori, nu-i di şagâă cu ţărănoii iştia... Au gânduri răii şî asupra matali... Iu las tăt şî chiar la nopţi mă duc cu Iţic la Vuslui.

Nusân aşa a şi făcut.

Petrache Dragan a aflat cu satisfacţie plecarea lui Nusân.

Dar când a auzit că Ilie Bazon îndeamnă lumea să meargă la curte, s'a dus la el şi i-a spus **Täspicat:**

— Măi Bazoane, bagă-ţi minţile în cap şi astâmpără-te. Ştiu ce pui la cale. Vrei să te aleagă oamenii primar... Dar dacă faceţi vreo posnă la curte, ai să dai de mine. Boierul nostru nu-i arendaş jîdan nici fecior de slugă. Îi boier de neam, viţă de domnitor şi român neaoş... Moşîea asta n'o fost niciodată pe mâni de arendaş. Nu uita că v'a iertat datoriile mai anţărţ, că v'a dat voie să păşunaţi în pădure când a fost secetă şi v'a dat popuşoi de mămăligă.

— Da' parcă vorbeai altfel, domnu' Petrache, despre boieru' nostru nu de mult?... îi zise Bazon.

Petrache Dragan nu i-a mai dat lui Bazon nicio explicaţie. îşi dădea seamă că, pentru el, a venit clipa hotărîtoare. Fără zăbavă s'a dus la curte şi a întrebat de „madama Iulia". Aceasta, cam mirată şi nedumirită văzându-l, l-a întrebat ce vânt îl aduce.

— Vreau să vorbesc cu boieru...

— Nu cred să vrea boieru să vorbească cu dumneata, îi răspunse Iulia.

De unde să bănuiască ea că Dragan venea cu cele mai bune gânduri ?

— Madamă Iulie, ştiu că am greşit... ştiu că boieru nu mă mai sufere. Dar acum nu-i vreme să judecăm de ce am greşit faţă de boier, om mai vorbi al dată... Acu îi mare bucluc în sat... Oamenii se sfătuiesc să vie la curte...

— N'au decât, răspunse Iulia tăios, boieru îi primeşte... Ce ? gândeşti că se teme ?

— Nu că se teme, dar aş vrea să-i spun ce am auzit...

— Domnu' Petrache, eu aş zice să-ţi vezi de treabă...

Iulia nu putea crede că Dragan, pe care îl ştia duşmanul curţii, putea veni cu gânduri curate. Nu putea desluşi ce scopuri avea anume, dar desigur că nu venise cu gânduri

bune. Un om care îi vorbea de rău, pe boier şi pe dânsa, ce căuta în ogradă tocmai atunci când satul clocotea a răzmeriţă ?...

— Dacă ai ceva de spus, spune-mi mie...

Atunci, Dragan îi spuse Iuliei tot ce auzise
că se punea la cale în sat şi că Bazon îndemna pe oameni să vie asupra curţii. Se jură că el însuşi n'are niciun gând rău contra boierului şi că venise ca să se roage de iertare şi să-i dea de veste boierului că oamenii i-au pus gând rău.

De când ieşise dela curte, Dragan n'o mai văzuse de aproape pe Iulia. Trecuseră de-atunci mai bine de zece ani. Iulia avea vreo patruzeci şi îi păru lui Dragan mai voinică şi mai frumoasă. 11 năpădiră amintirile din trecut şi se simţi înfiorat de vechea dorinţă. înţelegând că n'o putea îmbuna lesne, îi spuse şăgalnic, la plecare :

— Tot dârză şi băţoasă ai rămas, madamă Iulie... Dar să ştii că ş'acu, dac' ai vrea, mi-aş lăsa nevasta pentru dumneata.

Iulia n'a răspuns nimic. Dar Petrache Dragan a plecat dela curte cu o mare mulţumire în suflet.

După ce s'a potolit răzmeriţa, Petrache Dragan a rămas în raporturile cele mai bune cu boierul şi, mai ales, cu Iulia. Venea dese ori la curte, cu diferite treburi. Căuta chiar să-şi facă drum cât

mai des la curte şi se străduia să fie cât mai îndatoritor, mai săritor şi mai cu priinţă pentru boier. Purtarea lui frumoasă, în timpul răscoalelor, şi devotamentul cu care a împiedecat pe săteni de a devasta conacul l-au reabilitat în ochii boierului şi l-au apropiat de inima lui. Adesea boierul spunea, când se vorbea despre cele petrecute în Martie 1907 :

— Dacă nu era Dragan, ţăranii aveau să facă o batjocură aici.

Iulia de asemeni, fiindcă se identificase cu interesele stăpânului, căpătase multă consideraţie pentru „domnu' Petrache" despre oare avea numai cuvinte de laudă şi de admiraţie. De aceea, când el a rugat-o să pună pentru dânsul o vorbă bună, pe lângă boier, ca să-i vândă lui localul de crâşmă ia[1] curţii, ea a stăruit din toată
inima astfel încât, când însuşi Dragan a propus boierului să-i vândă crâşma, acesta a consimţit fără greutate. În dispoziţia sufletească în care se afla atunci conu Grigore, faţă de foasta sa slugă, şi pentru a-i arăta recunoştinţă că i-a salvat conacul dela prăpăd, desigur că şi fără intervenţia Iuliei i-ar fi făcut lui Dragan pe plac. Şi astfel boierul a ţinut să-i arate lui Dragan recunoştinţa sa: nu numai satisfăcându-i cererea, dar vânzându-i cârciuma şi cu tot locul, aproape pe nimic.

Când au bătut palma, boierul i-a spus :

— S'o stăpâneşti sănătos, Dragane, şi să dea Dumnezeu să-ţi meargă toate în plin.

În sfârşit, Dragan şi-a văzut visul împlinit. Cumpărase crâşm'a boerului cu tot locul ei. Nu- sân plecase din Dulceşti şi nu se mai întorsese ; îşi făcuse o prăvălioară în târg la Vaslui. Dragan rămăsese singur crâşmar în sat la Dulceşti şi se aşează în localul pe care altădată îl ţinea jidanul. Casele lui, adică foaste ale lui Toader Căliman, socrul său, le închinase primăriei care nu avea local propriu, după cum casa lui părintească o avea închiriată postului de jandarmi.

— Domnu' Petrache ştie să-şi facă treburile, ziceau oamenii din Dulceşti.

În noul local, mai mare, mai spaţios, mai bine aşezat, Dragan se afla mai în largul lui. Dumineca şi sărbătoarea nu mai încăpeai de lume. Negustoria mergea bine şi Dragan era

mulţumit. Acum făcea el toate îndatoririle şi treburile pe care altădată le făcea Nusân boierului şi se ducea în fiecare zi pe la curte. Devenise chiar atât de necesar şi de util lui conu Grigore încât nu se mai putea lipsi de el. Drágán devenise „omul boierului". Adesea, ca şi Nusân altădată, îl împrumuta el cu bani pe boier când se intâmpla că rămânea fără numerar în casă. Ori, îi găsea el cumpărător pentru un vagon de grâu, sau pentru nişte stoguri de fân, sau altceva. De câte ori se ducea Dragan la trâg, boierul îl încărca cu diferite comisioane. Dacă rămânea boiérul fără servitori, Dragan era însărcinat să-i caute. Când conu Grigore l-a dat afară pe administrator, fiindcă îl prinsese furând, şi i-a mai tras şi-o mamă de bătaie, pe Dragan l-a însărcinat cu „interimatul" şi, în anul acela, treburile moşiei nu mers mai bine ca oricând.

— Dacă n'ar fi crâşmar, l-aş lua pe Drăgan administrator – îşi zicea conu Grigore. Cu el şi cu Iulişca, nu mi-ar mai trebui alţii.

Astfel Dragan a reînnoit vechea prietenie cu Iulia, pe care fcilnic o vedea la curte, când venea. Dragan şi Iulia erau singurii oameni de încredere ai boierului. Ei amândoi duceau toată curtea şi moşia lui conu Grigore, care, dela. o . vreme, îşi găsise ¡nişte rosturi pe la târg că lipsea tot mai des şi tot mái îndelung dela ţară.

— Cu dat de vreo cucoană... îi şoptea Dragan Iuliei, clipind din ochi.

— Mai ştii ? zicea Iulia, îi încă om în putere...

Deoarece aveau prilejuri destule să poată sta singuri de vorbă, mai ales când nu era boierul acasă, Dragan începu iarăşi să-i tragă Iu- liei clopotele... Era femeie coaptă, împlinită la trup, şi avea; par'că mai mult vino 'ncoace decât înainte. Nu mai umbla în portul „bucovinean" ca atunci când venise, cu ani în urmă, ca fată în casă. Acum era „madama Iulia" pentru oamenii din curte şi pentru cei din sat. Numai pentru boier era „Iulişca" deşi de mult nu mai era „fată în casă".

În convorbirile prieteneşti dintre Iulia şi Petrache Dragan, acesta îi spunea din când în când :

— Madamă Iulie, iaca-s acuş pais'pici ani de când te-am adus dela gară... pais'pici ani de când ţi-*ai mâncat tinereţele aici la curtea asta.

Iulia, când Dragan aducea vorba despre ea şi trecutul ei la curtea conului Grigoraş, se făcea că n'aude ori schimba vorba. Nu-i plăcea să se lese a fi iscodită şi descusută.

Odată, Dragan i-a spus:

— Ştiu de ce n'ai vrut să te duci după mine atunci când te-am cerut; Ai gândit că boierul...

Dar Iulia atunci i-a retezat vorba scurt:

— Lasă, domnu' Petrache, nu

mai desgropa morţii!

Dragan însă, nu se lăsa şi tot acolo se ‘ntor- cea cu vorba:

— Şi tot mai tragi nădejde »:ă boierul ?...

Uneori, când Dragan o iscodeai astfel, ori îi
punea întrebări fără ocoliş, iar ea era în toane rele, îi trântea în obraz :

— Decât să fiu crâşmăriţă, mai bine slugă la un boier mare.

Umilit die un astfel de răspuns, Dragan îi da pace o vreme, şi chiar, înadins, nici nu mai dădea câteva* zile pe la curte, aşteptând să fie chemat.

Alteori Iulia îl repezea, zicându-i:

— Eşti om însurat, domnu’ Petrache, ai copii mărişori acu, ce mai vrei dela mine ?...

— Nu ştii, madamă Iulie, că tot dragostea cea dintâi?...

Stăruinţele lui Drăgan se făceau tot mai înverşunate, cu cât Iulia se lăsa greu. Boierul nu angajase niciun alt administrator în locul celui dat afară şi administra singur moşia, cu doi feciori boiereşti, Vasile Gâdilaş şi Toader Elisei, şi cu ajutorul lui Petrache Dragan, căruia îi convenea de minune această stare de lucruri, căci el era, de fapt, adevăratul administrator al moşiei. Ce spunea Dragan, aceea se făcea, boierul el însuş ascultând de sfatul ori sugestiile lui. Ba chiar Dragan avea interes

ca această situaţie să se prelungească, fiindcă îşi avea profiturile sale, şi făcea tot chipul ca boierul să nu găsească alt administrator. Când afla c'a venit în sat vreun surtucar care întreba de boier şi pe care Dragan îl mirosea că-i vreun candidat la postul rămas vacant, repede îi ieşea înainte, îl ademenea la el la crâşmă, îi servea o secări că din cele mai tari şi îl lua la descusut. Dacă era într'adevăr un *„amnistrat"* care vroia să se bage la boier, începea să-i spună; ori că boierul nu-i acum acasă, ori că a angajat unul, ori că nu mai are nevoie de administrator. Dacă totuşi omul nu se lăsa încrezut şi căuta să meargă la curte, îi mai adăoga şi alte lămuriri : că boierul e rău, că bate de stânge, şi că ţine din scurt, că pe administratorul celălalt l-a bătut şi l-a dat afară. Îi mai spunea că-i muncă multă, moşia mare şi oamenii sunt răi în Dulceşti, aşa încât nu-i rost de procopseală în niciun chip...

— Şi apoi, îi mai zicea Dragan, n'ai să te poţi împăca cu nemţoaica... este una, madama Iulia, care ea e totul la curte, ea e cheia şi lacata, şi-i amarnic de rea.

Pe mulţi Petrache Dragan i-a îndepărtat aşa.

Iar boierului, când venea prilejul, îi spunea :

— Eu mai aş zice, cucoane Grigore, că nici nu vă trebue amnistrator, că-s nurna nişte hoţi şî nişte ticăloşi... caută numai pentru ca să fure
şî să se căpătuiască... Nu li-i drag de averea stăpânului care le dă să mănânce o pâne. Aţi văzut ce-aţi păţit cu domnu' Victor.. Par'că mai bine merge treaba de când s'c dus. Îi păcat de leafa care o daţi unui amnistrator, zău aşa.

Şi astfel, fie că conu Grigore nu găsea administrator pe placul său, fie că vedea că poate merge treaba şi fără administrator, nu a mai angajat pe nimeni. Recoltele nimerindu-se cum slabe, în anii următori, şi mai suferind boierul nişte pagube pe urma unei grindine cât nuca, a socotit că-i întradevăr o economie de a nu mai ţine – măcar o vreme – administrator. Dar tot în vremea aceea se nimerise că conu Grigore şedea mai mult la târg decât la ţară. Toate treburile rămăseseră pe mâna lui Dragan şi a Iuliei. Când Dragan se întorcea dela târg, unde adesea îl chema boierul cu privire la rosturile moşiei, îi spunea luliei că „boieru nostru trăieşte c'o duducă". Se gândea şi Iulia că Dragan nu spunea minciuni, căci vedea şi ea că dela o vreme boierul

lipsea tot mai des de-acasă şi zăbovea tot mai îndelung la târg. Apoi, când venea dela târg, era mereu plictisit, posomorit, dus pe gânduri şi nimic nu-i mai plăcea. Şi nici nu se uita de aproape, ca mai înainte, la rosturile gospodăriei, ca şi cum nu-l mai interesau. Numai de parale întreba pe Dragan şi se tot sfătuia cu el şi tot făcea socoteli. Apoi, după ce Dragan îi aducea parale, din diversele vânzări pe care tot el era însărcinat să le facă, conu Grigore pleca iarăşi. O iarnă întreagă a stat aproape tot timpul la târg. Dragan primea scrisorile cu cereri de bani şi se ducea cu tot ce putea strânge din vânzarea lemnelor dela pădure, sau a fânului, a brânzei de oi, a vinului... Vinul îl cumpăra el însuşi pentru crâşma lui şi făcea o negustorie bună, căci îl cumpăra ieftin – şi pe loc – şi-l vindea scump în detaliu, fiind singurul crâşmar în sat. Dragan avea parale – bumăştile stejarului... – iar conu Grigore avea mereu nevcie de parale de când tot sta la oraş. De sigur că Dragan specula şi fânul şi brânza şi porumbul şi cerealele şi toate produsele moşiei «a[1] căror vânzare era însărcinat s'o facă. Conu Grigore îi scria să vândă cutare sau cutare lucru şi să-i trimită banii, în târg, ori să vie să i-i aducă. De asemeni, prin

Dragan, îi cerea Iuliei să-i trimită dulceţuri, curcani, gâşte, unt...

Văzând Dragan şi Iulia că trimiteau boierului atâta bănet şi de ale mâncării, se dumiriseră că trăia la târg cu vreo cucoană. Dragan spunea că boierul nu şetjea la hotel, ci într'o casă mare, boierească, trasă dela stradă în fundul unei curţi ca de ţară, cum sunt multe din vechile case boiereşti în târgurile moldovene. Dela slugi a aflat el că erau casele cucoanei Smă- rândiţei Calloiani, văduvă şi vară cu conu Gri- gore... cel puţin, aşa ştiau slugile ; conu Gri- gore acolo descăleca, atunci când venea dela ţară, acolo mânca, acolo dormea. Cucoana Smă- rândiţa avea multe treburi, procese, daraveri băneşti, pe care le descurca vărul său conu Grigore. Cu alte cuvinte, boierul dela Dulceşti îşi neglija interesele lui pentru a se devota intereselor verei sale... Dar Petrache Dragan auzise şi ce spunea, în târg, gura lumii... De când era crâşmar, el avea multe cunoştinţi printre negustorii dela cari lua marfă pentru prăvălia sa, printre ovreimea din târg cu care venea în contact fie pentru trebile lui personale, fie pentru conu Grigore. Toţi negustorii evrei şi creştini din târg îl cunoşteau pe „domnu' Petrache" din Dulceşti, şi îl stimau. II stimau nu atât

pentrucă îl ştiau „omul lui conu Grigore" dar mai ales pentrucă îl ştiau că-i om cu parale. Avea dar de unde să audă Dragan cine-i coana Smărăndiţa la care şedea în gazdă conu, Grigore, căci negustorii şi evreimea cunoşteau pe toţi boierii din târg, şi chiar pe cei din judeţ, de pe la moşii, cari veneau în târg numai după cumpărături. Cum nu erau să o cunoască pe „cucoana Smărăndiţa", pe „văduva Calloianu- lui" ? Nu era ea cea mai frumoasă boieroaică din târg ? Nu avea ea cea mai frumoasă trăsură cu cai? Avea moşie chiar în marginea târgului... dar şedea numai în oraş, în casele unde se ducea Dragan la conul Grigore.

Deşi Dragau îi spunea Iuliei tot ce aflase despre boier, deşi socotea că are s'o tulbure dacă îi va spune că boierul trăieşte, la târg, cu o boieroaică de seama lui, ea totuşi nu se sinchisea. Deşi îi spunea că degeaba mai trage nădejde la boier, că degeaba îşi pierde vremea stând la boier, Iulia nici nu vroia să-l audă. Câteodată îi spunea:

— Domnu' Petrache, ai nevastă şi copii, ce nu mă laşi în pace ?...

Dar Petrache Dragan era ca scaiul. Nu se lăsa. Venea mereu la Iulia când conu Grigore era la târg. Şedea la curte până noaptea târziu. Îi aducea tot felul de daruri din târg şi vin dela el dela crâşmă. Slugile dela curte şi satul începeau să spună că „domnu' Petrache trăieşte cu madama Iulia". Dacă era adevărat ori nu, cine putea şti ?

Catinca, nevasta lui Dragan, începuse să intre la gând căci vorbele satului ajunseseră şi la urechea ei. îşi certa soţul şi îi spunea că mai bine şi-ar vedea de treburile lui decât să facă pe vechilul boierului.

— Ia lasă-mă femeie, că ştiu eu ce fac!... – îi răspundea Dragan, repezind-o.

Catinca nu mai avea nicio îndoială că gura satului spune adevărul; Petrache

Dragan era schimbat faţă de dânsa. O ocăra, o făcea „ţărancă proastă“, şi chiar o bătea.

Odată, a bătut-o atât de rău încât au sărit
vecinii de-au scăpat-o din mâna lui. Desigur, vestea s'a răspândit în tot satul şi a întărit svo- nul că „domnu' Petrache“ trăieşte cu „madama Iulia“.

De inimă rea, Catinoa lui Dragan a început să boleascâ.

S'a dus la toate babele din sat să-i facă descântece pentru ca bărbatul să i se întoarcă la aşternut, dar toate descântecele babelor au rămas de minciună. Petrache al ei tot numai la Iulia trăgea iar gura satului mereu spunea că el se ţine cu madama dela cm te“;

De frica bătăii, Catinca nu-i mai zicea nimic lui 'Dragan, dar suferinţa tainică, sufletească, o măcina din zi în zi.

A mai trecut un an şi' conu Grigore tot n'a angajat administrator. Petrache Dragan îi ţinea loc de administrator şi boierul se bucura că nu-i plăteşte leafă. Că era ori nu la moşie, îşi pusese toată încrederea în cei doi stâlpi: Dragan şi Iulişca.

— Dac'o mai ţîne cârdăşia asta – spuneau gurile rele din sat – apoi au să-l scoată pe boier la covrigi !...

Într'o zi, conu Grigore îl chemă pe Dragan la curte...

— Măi Petrache, îi zise, am nevoie de bani... şi m'am gândit să tai o bucată din pădurea de pe Anina. Pădurea e destul de bătrână acolo... Iese mult lemn de foc şi de lucru. Din fag şi carpăn s'ar face *metri*. Am făcut socoteală cam câte vagoane lemn de foc ar ieşi. La târg lemnele sunt destul de scumpe... Am furniza Primăriei, Prefecturii, Şcoalelor, am da şi la particulari. Din stejari s'ar face *traverse* pentru calea ferată...

— Bine, cucoane, s'o tăiem, răspunse Dragan bucuros că va avea ceva de câştigat.

— Aş putea s'o dau în exploatare la nişte jidani... să iau banii şi să n'am nicio bătaie de cap, dar am făcut socoteală că mai mult folos voiu avea exploatând singur.

— Asta, aşa-i.

— Dar trebue ceva bani pentru a începe tăierea...

— Am eu, cucoane. Doar nu trebue cine ştie ce, că pe urmă ne vin banii din vânzarea lemnelor. Şi au să vie oamenii din toate satele să cumpere ciofârte de dărmătură.

— Ai dreptate, Dragane. Oamenii simt nevoiţi de lemne, că n'au păduri pe-aproape.

Deoarece, după răscoalele ţărăneşti din 1907, guvernul făcuse un apel către toţi proprietarii ca să dea de bună voie islaz comunelor, conu Grigore s'a gândit să taie o bucată din pădurea bătrână de pe Anina ca să-şi satisfacă nevoia de bani şi totodată să iee apoi locul pentru islaz, comunei, încasând şi preţul de vânzare.

— Decât să le dau din pământul cel bun al moşiei, mai bine să iau parale pe nişte coclauri după ce iau mai întâi căimacul...

Socoteala boierului nu era rea.

— Şi pentrucă mă finanţezi ca să încep tăierea, te iau tovarăş...

Lui conu Grigore îi trebuia un om de încredere care să-l ajute la tăierea[1] şi exploatarea
acelei părţi din pădure pe care o destina apoi păşunei comunale. Avea nevoie de cineva care să supravegheze tăierea copacilor, facerea metrilor şi ciofârtelor, fasonarea traverselor şi a lemnului de lucru, angajarea şi plata lucrătorilor, privigherea lor, apoi vânzarea ciofârtelor de dărmătură şi a lemnelor de metru, organizarea transporturilor de lemne, fie la gară fie direct la târg, cu carele, atâtea şi atâtea rosturi inerente la tăierea şi exploatarea unei păduri şi pe care boierul singur nu le

putea îndeplini. Îi trebuia un om de încredere care să fie mereu la pădure, care să facă plăţile, să inspecteze, să supravegheze, să ţie socoteli, să încaseze şi, în sfârşit, să conducă întreaga exploatare. Chiar dacă ar fi stat tot timpul la moşie şi nu ar fi fost mereu chemat la oraş de cucoana Smărăn- diţa pentru treburile ei, încă n'ar fi putut conu Grigore să se lipsească, pentru tăierea pădurii, şi vânzarea lemnelor, de concursul unui om de încredere.

Petrache Dragan primi bucuros să fie el omul acela.

— Bine, cucoane Grigore, sunt omu' matale, i-a răspuns crâşmarul.

A fi tovarăş cu boierul la tăierea pădurii, era, pentru Petrache Dragan, o afacere minunată. A înţeles îndată ce frumoase şi mănoase perspective i se deschideau. Un nou prilej de a mai da drumul din „bumăştile stejarului" şi de a le înmulţi. După toate foloasele ce avea prin faptul că ţinea loc de administrator al moşiei boiereşti, noua însărcinare ce-i dăduse boierul ii venea acum ca un adevărat „colac peste pupăză". Asocierea lui la tăierea şi exploatarea acelei bucăţi de pădure era şi cea dintâi adevărată „afacere" care îi cădea în palmă şi din care nu avea nimic de pierdut. Pentru bami lui, cu care avea să

începă tăierea, boierul îi făgăduise dobândă. În cel mai rău caz, atât pentru dobândă cât şi pentru munca ce o depunea avea să ia lemne. Şi Dragan ştia că lemnele aveau să se vândă ca pânea caldă. Despre asta, nu ducea nicio grijă.

Şi Dragan mai avea o bucurie: tovărăşia cu boierul la tăierea pădurii nu numai că il înălţa în ochii lui însuşi cât şi'n ochii lumii, dar, după zestrea nevestei şi moştenirea lui socru-său, după crâşmă şi alte negustorii, îi aducea încă un paravan în dosul căruia mai putea scoate – fără a trezi bănuieli – din ascunzişul lor, şi a le fructifica, „bumăştile stejarului".,.

Deoarece după tăierea acelei bucăţi de pădure, conul Grigore avea de gând să ofere locul, spre vânzare, statului, pentru islaz comunal, nu era nevoie ca tăierea să înceapă după căderea frunzelor, cum se obişnuieşte" la păduri. Pe-

trache Dragan a tocmit oameni şi tăierea a început de îndată. Până în iarnă, lemnele de metru aveau încă destulă vreme să se mai usuce, iar dărmătura avea să fie numai bună pentru oamenii din sat şi din împrejurimi. Dragan se silea să facă material de vânzare pentru iarnă, astfel încât să înceapă încasările mai devreme, şi să nu piardă un sezon. Odată cu venirea iernii a început şi vânzarea lemnelor dar mai ales a ciofârtelor, căci nu numai oamenii din Dul- ceşti veneau să cumpere ci şi acei din sat? mai depărtate unde nu erau păduri. Apoi, tăierea a urmat toată iarna aceea sub privigherea lui Dragan. Conu Grigore, când era la moşie, se^ ducea din când în când la pădure să mai vadă cum merge treaba, dar nu se uita chiar atât de aproape. O făcea mai mult de ochii lumii; să arate că Dragan nu-i de capul lui. De altfel, îşi dădea seama că un control riguros nu era cu putinţă ; trebuia să se mulţumească cu situaţia pe care i-o înfăţişai Dragan. Căci el ţinea socoteală în carnetele şi condicele lui de tot ce se' tăia, de tot ce plătea tăietorilor, de cantitatea metrelor şi ciofârtelor şi de tot ce se vindea pe loc la pădure sau se trimetea în târg. Conu Grigore ştia doar atât: de câte ori avea nevoie de bani – fie că era dus la coana Smărăndiţa, în târg, fie că era acasă la Dulceşti – Dragam trebuia să-i aducă.

— Petrache, am nevoie de bani...

Acesta era refrenul continuu al conului Grigore.

Şi Dragan scotea – dela pădure ori de-aiurea – şi-i aducea lui conu Grigore care, după ce primea banii, spunea:

— Las' că facem noi la urmă socotelile...

Până „la urmă", mai era atâta vreme; conu

Grigore putea să doarmă liniştit. Iar Dragan n'avea nicio grabă să facă socotelile. Lua adeverinţă la mână de câte ori îi da bani boierului, şi le aduna cu grijă în portofelul burduhos, de piele neagră, ticsit de hârţoage. Adeverinţele nu erau tot bani ? Când aveau să facă socotelile, „la urmă", boierul nu putea să nu-şi recunoască semnătura. În privinţa asta Petrache Dragan nu ducea grijă. Ştia că conu Grigore e om cinstit şi că n'avea să se bucure la banul lui. De aceea, de câte ori boerul îi cerea bani, dela pădure, Dragan îi dădeai. Numai el ştia câte „figuri" de lemne de foc se făcuseră, câte ciofârte, câte „travele" şi, de asemeni, cât se vânduse şi cu ce preţ. Când îi făcea boierului raportul asupra situaţiei exploatării, cine-l împiedeca să dee date eronate? Putea să ştie boierul exact câte „figuri de metru" se făcuseră şi câte ciofârte ? Şi de unde avea el să ştie că Dragan vindea pe cont propriu „metrele" şi ciofârtele pe care nu le raporta boierului şi nu le trecea pe tabloul ce i-l înfăţişa ?... începuseră oamenii din sat să bănuiască ceva şi să şoptească ceva, dar şoaptele lor nu ajungeau la urechea boierului.

— Bună pleaşcă i-a mai picat lui domnu Petrache... – ziceau unii.

— Are toate noroacele omu' ista – spuneau alţii.

Dar Dragan ştia ce face şi nu se sinchisea de gura lumii. Avea carnetele lui secrete în care însemna cât plătea tăietorilor de dat jos copacii şi de făcut metri şi ciofârte, cât plătea bucata de traversă, etc., şi alte condici – de arătat boierului – în care trecea aceleaşi cheltueli dar umflate. Diferenţa dintre carnet şi condică îi rămânea lui, la chimir... De asemeni, lucra „în

partidă dublă" şi privitor la plata căruţaşilor ce transportau lemnele la gară ori la târg ; una scria în carnet, alta în condică. Deoarece el finanţa afacerea, îşi nota tot ce dădea – după cifrele din condică – pentru curgerea dobânzilor ce urma să-i achite boierul la încheierea socotelilor. îşi mai nota, de asemeni, câte ciofârte *a* vândut oamenilor din Heleşteni, câte celor din Gura Văii, câte la Drăcseni, câte la Scobâlţemi... dair aici, cifrele cele „umflate" nu erau cele din condică ci acele din carnet, atât la numărul lor cât şi la preţul de vânzare...

Când oamenii spuneau că o ciofârtă de dărmătură e prea scumpă şi încercau să se târguiască, Petrache Dragan se supăra şi-i repezea :

115/27
5

— Dacă vă place ; dacă nu, căutaţi-vă mai ieftin aiurea. Asta-i preţu' hotărât de boieri, nu pot să ies din cuvântu' dumisale, nu-i pădurea me...

Deoarece Dragan nu putea sta nici el tot timpul la pădure căci era cârciumar şi mai avea şi trebile plugăriei lui, il tocmise la pădure, trecut cu leafă în contul exploatării, ca un fel de chihaia, pe moş Iordache Ţurcanu, gospodar din Dulceşti, care luase pe seamă toată tăietura şi era învoit să vândă metri şi ciofârte cu preţul stabilit. Dacă putea, ciupea şi el câte ceva, la metru sau la ciofârtă, dar numai când vindea la oameni din alte sate.

Pentru ca moş Iordache să-i fie cu credinţă şi să ţie cu dânsul, Dragan îi aducea câte-o sticlă cu rachiu, îi dădea tutun, îi lăsa lui toată dărmătura măruntă care nu intra la ciofârte şi lemnele scurtături ce nu intrau la metri.

— Să ţi le trimeţi acasă, moş Iordache, pentru babă... – îi spunea Dragan cu galantomie.

Conul Grigore se ducea foarte rar pe la pădure.

Ce nevoie avea să meargă la faţa locului dacă vedea situaţia exploatării în condicile lui Dragan ?...

Tocmai în bucata aceea de pădure care se tăia, era stejarul cel bătirân în scorbura căruia Petrache Dragan găsise „comoara". Trebuia să fi avut mai bine de o sută de ani, atâta era de gros. Petrache Dragan nu sa îndurat să-l taie. Ca dânsul de gros altul nu mai era. A poruncit tăietorilor să nu pună fierestrăul în el.

— Aista să rămâie, să facă o leacă de umbră văcarului sau boarului, căci boierul nostru vrea să facă pe-aici islaz de vite, – spuse Dragan oamenilor.

Trecuseră vreo cincisprezece ani de când găsise în el traista cu bani. De atunci nu s'a mai pomenit de hoţia dela boierul Canta. Vremea a trecut peste ea cu buretele uitării. A murit, deatunci, boierul Canta, moşia lui s'a vândut, hoţii n'au mai fost descoperiţi... Poate că au murit şi ei. Chiar de-ar trăi şi ar mai veni, n'ar mai putea cunoaşte locul cu copacul unde au ascuns banii de furat, după ce în jurul lui s'a tăiat atâta pădure ? Şi când se vor scoate şi cioatele şi va fi islaz acolo, unde era odată pădure, cine ar putea bănui că stejarul acela stingher de pe islazul comunei îşi are povestea lui? Povestea lui nu o ştia nimeni altul decât numai el, Petrache Dragan. Putea dar să rămână stejarul în picioare. Dragan nu mai are nicio teamă de-acum. Stejarul nu-l mai poate trăda. Pentru acest copac, Dragan avea un sentiment de recunoştinţă, par'că ; îi era drag stejarul care îi adusese noroc.. Când va trece pe acolo, va poposi la umbra lui, va asculta freamătul frunzişului, ca o tainică şoaptă pe care numai el o va înţelege. Şi când pe locul unde va fi fost altădată pădure va fi islazul comunal, acei cari vor paşte vitele vor găsi sub el un răcoritor umbrar în amiezile fierbinţi de vară.

Nu, nu se cădea ca stejarul acela să fie tăiat. A căzut pădurea în jurul lui, pe toată întinderea locului destinat defrişării, topoarele şi fierăstraele au prefăcut în metri şi ciofârte tovarăşii lui din veac, iar el a rămas singur şi stingher ipe coasta de deal, despădurită, cu braţele întinse peste mormintele lor...

— Da' dece a rămas netăiat copacu-acela ? întrebă nedumerit boierul pe Dragan, când venise, într'o zi, la sfârşitul tăier::.

— Îi un stejar, coane Grigore, şî nu m'am îndurat să-l dau jios că tare îi frumos... –

răspunse Dragan – şî, dacă l-am văzut că-i cam scorburos, am socotit că nici de travele nu face, ş'am gândit că-mi mai bine să-l las să fie de-o umbră, vara, pentru cei ce-or sta cu vitele pe islaz...

— Bine, Petrache, dac'ai socotit tu aşa, lasă-l să rămâie... – a zis boierul. Cu el sau fără el n'am să fiu mai bogat.

Dar în el însuşi, boierul a fost plăcut impresionat de sentimentalismul lui Dragan pentru un copac. Până atunci mu crezuse că ţăranul poate vedea într'un copac altă ceva decât un semn hotarnic sau un car de lemne...

Şi nimeni n'a ştiut vreodată adevărata pricină a dragostii lui Dragan pentru stejarul acela şi, deci, adevărata pricină că stejarul acela a rămas netăiat, când s'a tăiat bucata de pădure de pe dealul Aninei.

XII

Tot satul ştia că „domnu' Petrache" e „om cu parale", tot satul spunea c'a făcut „bune parale" cu pădurea boierului... Şi mai făcea el „domnu' Petrache" bune parale cu crâşma „cei mare" cumpărată dela boier, şi mai avea domnu' Petrache atâta pământ, în atâtea locuri, şi câte negustorii nu mai învârtea ? Era, fără îndoială, cel mai avut om din sat. Acum, la o nevoie, oamenii mai de grabă alergau la domnu' Petrache să se împrumute, ori să-şi zălogească munca, decât la curte la boier.

Ouăle, găinile, nucile, fasolele, gâştele, valurile de pânză, şi chiar ţoalele pe care le vinde omul când e strâns de vreo mare nevoie, şi pe care altă dată le aduna Nusân, acum îi veneau lui „domnu' Petrache".

Când s'a înfiinţat şi în Dulceşti „Banca Populară", după întocmirea cea nouă de după „bontul" din 1907, menită să stârpească zărafia jidovilor crâşmari şi orândari, la sate, domnu' Petrache a fost

ales „prăşedinte“. Cine mai bine decât el putea să fie preşedinte la banca populară din Dulceşti ? Se poate spune că el a înfiinţat-o. *El* a pus la temelia ei cea mai mare sumă de bani. A pus atâţia bani încât banca populară par'că era toată numai a lui. Dacă ţăranii din Dulceşti iar fi cunoscut cuvântul exotic „nabab“, desigur că l-ar fi poreclit pe domnu' Petrache „Nababul“. Într'ade- văr, pe lângă toţi ceilalţi deponenţi şi subscrii- tori la bancă, chiar dintre cei mai fruntaşi, el era un nabab.

— Banii dela pădure... – şopteau unii, între ei, cârtitori şi pismaşi, cum sunt oamenii tot- deauna şi oriunde.

Dela pădure, cum spuneau unii, din „amni- straţiia averii boiereşti“, cum spuneau alţii, ori dela crâşmă şi negustorii, ori din comoara aceea despre care se auzise odată că ar fi găsit-o săpând o fântână, cum bănuiau alţii, cine putea şti ? N'avea domnu' Petrache „de unde“ să aibă bani?... Nu avea tel atâta pământ de pe nevastă ? Nu avea crâşmă – singura în sat – care era „moară“, nu alta ? Nu învârtea el toată moşia boierească ? Câte gheliruri nu-i picau de- acolo ? Şi nu făcea el, bez toate astea, atâtea negustorii ? Şi nu câştigase atâta bănet cu tăierea pădurii boiereşti de pe Anina ? Cum dar să n'aibă domnu' Petrache atâţia bani de pus la temelia băncii populare ? Cine să se mai mire

de unde avea domnu Petrache atâţia bani în banca de par'că era toată banca a lui ?

Numai Dragan el însuşi şi stejarul... de pe islazul comunal ştiau „de unde".

Cine să se mai mire „de unde", (când domnu Petrache avea acum în mână şi banca populară) a cumpărat el vreo 30 de fălci de pământ din moşia lui conu Grigore ? De mult le pândea Dragan fălcile acelea, dar aştepta să vie ceasul. Şi ceasul a venit într'o bună zi când conu Grigore isprăvise banii din tăierea bucăţii de pădure de pe dealul Aninei şi acei luaţi dela stat pe locul pădurii tăiete şi dat ca islaz comunal.

— Coane Grigore, v'aş ruga ceva[1], dacă nu vă supăraţi... – îi spuse umil şi respectuos, Dragan, boierului, intrând, sfios ca totdeauna, în biroul „de sus" unde în fiecare dimineaţă îl aştepta şi-l primea pe crâşmar ca să mai pună la cale împreună treburile moşiei.

— Zi-i, Dragane...

Dragan, care cunoştea bine buzunarul boierului şi-i citea pe ochi când n'avea parale, se codea să spuie. II vedea pe boier încruntat şi rău dispus, dar nu de asta se codea Dragan, căci tocmai *asta* îi convenea lui Dragan. Ştia el unde-l doare pe boier şi se codea înadins,

— Ei,-Petrache ?... spune odată... – se impacientă boierul.

— Da, să nu vă supăraţi...

— Ce ? S'a 'ntâmplat ceva ? Ce este ? Vorbeşte !

— Nu. Nu s'o 'ntâmplat ninic.... Toate bune...

Dragan era mai. liniştit şi mai sfios ca oricând. Par'că abia atunci intra întâi în biroul boierului.

— Toate bune, toate bune, – zise nervos conu Grigore – da' n'am parale, Petrache, să-mi aduci de unde ştii, fă ce ştii, să-mi scoţi din pământ până în trei zile douăzeci de mii de lei...

Dragan se scărpină în creştetul capului.

— De unde, pacatele mele, să mai scot?... şi Dragan se uita în podea ca şi cum într'ade- văr şi-ar frământa creierii ca să afle de unde-

— N'avem ceva de vândut ?... În coşăre nu mai este popuşoi ?

— De unde să mai fie? Nu l-aţi dat tăt as' primăvară lui Ioil ?...

— Că bine zici.

Dragan tot căuta în podele...

— Nici grâu ?... întrebă boierul.

— Nu-i. L-aţi dat tăt lui Vaiştăin, la mcară..- aţi uitat ?

— Aşa e. Uitasem.

Dar mai era, par'că, nişte orz... – zis? boierul după un timp.

— Era cel de sămânţă...

— Ce-am putea vinde, Petrache ?

— Ştiu eu, cucoane ?...

— Pe la stână nu mai e nimic ?

— Ce să mai fie la vremea asta ? Mieii s'au dat, lâna s'a dat...

— Să vând vreo douăzeci sau treizeci perechi de boi; la toamnă cumpăr alţii. Ce zici, Pe- trache ?

— Îi păcat, cucoane, şî acuma nici n'au preţ.

— Oare banca voastră populară nu m'ar împrumuta ? întrebă boierul.

— Da unde are banca atâţia bani ? Cât are, i-am pus eu, dar s'au dat la oameni. V'aş împrumuta eu dac' aş avea, dar ce-am avut am dat pe munci.

Deodată boierul îşi aduse aminte că Dragan a vrut să spună ceva, când venise.

— Da' ce vroiai să-mi spui, Petrache, adineauri, când ziceai să nu mă supăr ? întrebă conu Grigore pe Dragan.

După o clipă de codire, Dragan zise:

— Mă gândeam să vă întreb dacă nu mi-aţi vinde de veci cotu-acela de sub poala Holmu- lui... că-i în bătaia vitelor şî tot nu alegeţi nimica de pe el. Eu l-aş lua, că ni-i îndă- mână...

— Pentrucă ţi-am spus că-mi trebue bani ? se încruntă boierul.

— Vedeţi că v'aţi şi supărat ? Tocmai de asta nu v'am mai spus... – se prefăcu Dragan foarte sfielnic.

— Nu m'am supărat, de ce să mă supăr, —

reveni boierul, îndulcindu-şi glasul – dar, par'că adineauri spuneai că n'ai parale...

Conu Grigore, în sinea lui, era foarte bucuros să-i vândă lui Dragan petecul acela de pământ, căreia nici el nu-i atribuia mare preţ, şi că găsise pe ce lua parale, dar îl supăra că Dragan nu avea cu ce să-l cumpere.

— Dacă spui că n'ai parale...

Acum se agăţa boierul de propunerea crâşmarului, căci îşi făcuse îndată socoteala că ar putea lua pe bucata aceea de pământ cam

tocmai cât îi trebuia.

— Dar dacă spui că n'ai parale, ce să mai vorbim ?...

Cu ?ât boierul se arăta mai dispus să vândă, cu atât crâşmarul se arăta mai rezervat. Ştia el de ce. După ce se asigurase că boierul vrea să vândă, Dragan căuta să cumpere cât mai ieftin. Dragan înţelesese socoteala boierului: tot locul acela n'avea decât 30 de fălci mari şi late, iar dacă îi trebuiau 30.000 de lei, se cheamă că vindea fălcea cu o mie de lei... Un loc ca acela, cu o mie de lei falcea ?... Afacerea era, desigur, minunată pentru boier

Dar nici Petrache Dragan nu era prost.

— Unde s'o mai auzit o mie de lei falcea ? îşi zise el în gând.

După socotinţa lui, un loc ca acela nu făcea mai mult de şase, cel mult şapte sute de lei falcea. El, pentrucă ţinea să-l cumpere, ar merge până la opt sute.

— Când i-oi «aduce lui conu[1] Grigore 24.000 de lei pe masă – gândi el – are să facă târgul.

Ştiind că boierul avea mare nevoie de bani. Dragan s'a mărginit să spună, cu aceeaşi prefăcută modestie, că el n'are bani dar dacă va putea, până în trei zile, „să închipuie ceva", are să cumpere cele 30 de fălci.

Nici nu trecuseră bine cele trei zile şi boierul l-a şi chemat pe Dragan...

— Ei, Petrache, ai găsit banii ca să cumperi pământul ?

— Îi greu de parale, cucoane... Am mai vândut nişte popuşoi, am vândut boii, m'am împrumutat dela bancă... – minţi

Dragan – şi am închipuit numa vreo 24.000 de lei...

— Adă-i încoa, Petrache, şi bate palma. Astfel Dragan a cumpărat dela boier cele 30 de fălci, aşa cum a vrut.

Boierul, deşi era acum om de vreo 53 de ani, se făcuse mai umblăreţ şi mai uşemic decât fusese în unii tinereţii. Nu mai şedea pe-acasă. Era mereu pe drumuri, mereu la târg ori în vizită la moşierii vecini, ori la vânătoare. Când venea acasă, nu şedea mult şi pleca iarăşi. Toate trebile moşiei şi gospodăriei le lăsa în sarcina lui Dragan şi a Iuliei.

XIII

— Aşa era şî conu Nicu, Dumnezeu să-l ierte, zicea Iulia, lui Dragan; numai de vânători se ţinea şi de muieri... Da, încaltea, conu Nicu era mai tânăr.

Pentrucă era zilnic la curte şi zilnic se vedea cu Iulia, satul scosese vorba că „domnu' Pe- trache" trăieşte cu „madama Iulia". Poate că era chiar adevărat, căci Iulia era dragostea veche a lui Dragan şi era femeie încă tânără şi frumoasă. Şi, afară de Dragan, Iulia nu prea vedea bărbaţi mai chipeşi şi mai spălaţi. Cu argaţii şi haidăii din ogradă nu cadadicsea să facă prietenie. Uneori, veneau la conul Grigore

— când începea vânatul – tineri boieri cari şuguiau cu dânsa şi îi strecurau în ureche vorbe cu tâlc, dar ea se păzea de stăpânusău.

Petrache Dragan auzea ce spune satul dar nu se sinchisea, cum nu se mai sinchisea nici de jelaniile nevestei lui care tot bolea şi se topea pe picioare. Dracu' ştie ce boala mai avea că se făcuse hâdă şi urîtă de nu mai putea Dragan să se uite la dânsa.

— Mai bine ar strânge-o Dumnezeu, decât să se chinuiască aşa – îşi zicea el, făcându-şi planul că dacă i-ar muri nevasta, ar lua-o pe Iulia.

— Să te duc la spital, femeie – îi spunea Dragan.

Dar ea nici nu vroia să audă.

— Ai vrea tu să rămâi singur... să-ţi baţi ceambura cu haita cea dela curte, – îi răspundea ea cu mânie. Ai vrea tu să scăpi de mine...

Totuşi, într'o zi, Dragan întorcându-se acasă dela târg, o găsi spânzurată de o grindă, în grajdul vacii. Deşi satul începuse a spune ceva, parchetul neavând nicio bănuială, în urma cercetărilor făcute de procuror, autorizâ înmormântarea .

— Slavă ţie, Doamne, – oftă Dragan uşurat.

Dar, după noua lege a crâşmelor, oricine voia
să fie cârciumar în S3t trebuia să fie căsătorit. Dragan nu mai putea fi cârciumar, după noua

lege. Să se însoare numai de hatârul lui nu-i legi, nu vroia.

— Legea-i lege, îşi zicea Dragan, dar şi eu sunt om... am legea mea, sunt om cu stare, am avere, am pământ, îs apropietar... N'am să mă însor cu-o femeie oarecare pentrucă aşa cere legea crâşmelor. Iaca, dacă-i aşa n'oi mai fi crâşmar.

Dragan vroi3i să se însoare de-al doilea, dar numai cu Iulia, nu cu o femeie oarecare din sat. Iar Iulia nu vroia să fie „crâşmăriţă".

— Mai bine slugă la boier decât crâşmăriţă... îi spunea ea mereu.

Şi apoi, Iulia tot mai stătea încă la gând. Nu vroia să iasă dela conu Grigore. Mai trăgea nădejde că poate, în cele din urmă, o va lua boierul...

Aşa că Dragan hotărî să se lese de crâşmă. De altfel, nici nu-i mai convenea nici lui să fie „crâşmar". Avea acum pământ mult, avea gospodărie mare, avea oi, şi vite, cal şi trăsură, ţinea cioban şi argaţi, şi era „prăşădinte" la bancă şi „amnistratul" boierului. Acum, crâşma nu-i mai trebuia ca să-i fie de paravan pentru... „comoara din stejar". Acum nu mai putea să bată la ochi nimănui de unde are atâţia bani. Acum, crâşma pe care o cumpărase dela boier* era proprietatea lui; putea s'o arendeze el cuiva, cum altădată o arenda boierul. Dragan se întâlni în târg, la Vaslui, cu Iţic, feciorul lui Nusân cel care înainte de răscoale ţinuse crâşma boierului din Dulceşti. Nusân murise de- atunci, iar Iţic se însurase şi ţinea o prăvălioară pe strada Crucii.

— Cii mai faaci, domnu' Petrachi?

Iţic i-a prezentat şi pe Sura, nevasta lui.

— Hai în Dulceşti să fii crâşmar, cum a fost lat'tu, Dumnezău să-l ierte, îi propuse Dragan.

— Cuuum?... întrebă Iţic holbând ochii.

—, Aşa, să fii crâşmar... Îţi dau localul... îl ştii că doar acolo te-ai născut, îţi dau şi parale ea să începi...

— Cuuum? Lucal, şi puraliii?... Da buieruu ?...

Iţic nu înţelegea.

— Ce-ai cu boieru' ? se iuţi Dragan, umflân- du-se, eu îs boieru', crâşma i-a mea, – eu ţi-o dau...

— Cuuum ?... aşaaa ?... da undi-i buieruu ?...

— Am cumpărat-o eu dela boier, de mult, e-a mea.

După ce Iţic a înţeles şi după ce i-a explicat şi Surăi, a căzut la învoială cu Dragan.

Aducându-l pe Iţic Nacht, feciorul lui Nusân Nacht, crâşmar în locul său, în sat la Dulceşti, Dragan nu mai era contravenient la noua lege a cârciumelor. Putea s'o aştepte pe Iulia cu însurătoarea, putea să facă plugărie pe socoteala sa şi să administreze moşia boierului, pu-
tea să conducă banca populară şi să facă vreo negustorie. Şi nici nu mai era „crâşmar". În locul lui, Iţic era crâşmar şi – fiind căsătorit – satisfăcea prevederile legii, dar, de fapt, Iţic era numai interpusul Im căci Dragan îl finanţa şi păstra brevetul. În faţa legii, nu Iţic era crâşmarul, ci tot Drăgan

era.

Ca să nu dea nimic de bănuit, Dragan a făcut un contract fictiv de închiriere cu Iţic şi s'a mutat din localul fostei crâşme a curţii în casa ce o luase de zestre deJa socru-său, răposatul Toader Căliman.

— Iaca nu mai sânt crâşmar... – i-a spus într'o zi Dragan, cu bucurie, Iuliei. Acu mă iei ? Am şi pământ destul...

Iulia i-a dat un răspuns îndoelnic şi glumeţ.

De acolo a dedus Dragan că trebue să se mai înalţe cu ceva în ochii „nemţoaicei". Şi astfel i-a intrat în cap să fie primar.

— Să chiamă că dacă-s „premare" – îşi zicea – eu li-s tată la tăţi.

Se gândea că de-ar fi primar însattoate rosturile lui ar merge mai bine.

— Şi câte n'aş mai învârti?...

A început să-l roage pe boier să facătot chi
pul să-l aducă primar.

— Că mata, coane Grigore, eşti boier mare şi ai trecere colo sus...

Şi de câteori putea, aducea vorba, stăruind pe lângă boier să-l facă primar.

— Eu îs omu' matale, coane Grigore, nu poţi mata să-l faci pe omu' matale premare? De ce n'ar fi primăria în mâna matale, coane Grigore ? Că dacă eu îs premare, eu omu' matale, să chiamă că mata ai primăria în mână.

Dragan apăsa cu tâlc pe „omu' matale".

— Bine Petrache, să văd... am să caut., dac'oi putea... – îi răspundea boierul.

— Mata să nu poţi, coane ? Un boier ca mata, care rte tragi din domnitori ? Numai dacă nu vrai mata, nu poţi, da altfel...

— Eu vreau, Dragane, dar să ştii că dacă am să caut să te fac primar la noi în sat, eu nu am niciun interes. Să nu crezi că am nevoie să am omul „meu", cum spui, primar. Primarul trebue să fie al nimănui, el trebue să fie al datoriei şi al obştei care l-a ales.

— De asta, aşa-i, coane Grigore... da, iaca, [7]câte treburi n'aveţi şi d-voastră la primărie în legătură cu amnistraţîea moşîii?... Ba-i ceia, ba-i ceia... ba actele de angajament cu oamenii, ba contractele de tocmeli agricole, ba o ispaşă când face unu' vreo stricăciune, ba...

Dar în gândul său Dragan se gândea câte n'ar face el pentru rosturile sale proprii dacă ar fi primar...

— Primări3', într'un sat, îi pânea şi cuţîtu...

Afară că, peste stima şi consideraţiunea ce i-o acordau acum oamenii pentrucă era om cu multă stare, cu acaret şi cu pământ cât un

boiernaş, ar mai avea şi autoritatea aceea pe care i-ar da-o legea.

— Poate că şi madama Iulia când m'a vide că-s premare...

Felurite erau motivele oare îl îndemnau pe Dragan să râvnească la situaţia de primar. Şi stăruia cu atât mai vârtos pe lângă boier, căci ştia că vechiul primar, care nu era din Dulceşti ci din satul de peste deal, avea de gând să se retragă fiind bolnav.

— De ce să n'avem noi primar din satul nostru, coane Grigore? mai spunea Dragan boierului. De ce să fie unu' străir. ? Ce-l doare pe el de satu' nostru?...

— Dar norodu' te vrea ? întrebase conu Grigore.

— Tot satul mă cere pe mine...

Cu ajutorul lui conu Grigore, care a scris două rânduri prefectului, Petxache Dragan a fost ales primar în Dulceşti.

Petrache Dragan era de un an primar în sat când clopotul bisericii a bătut pentru chemarea sub steag la 1913. Astfel, a scăpat de mobilizare şi a constatat că primăria îi aduse, pe deasupra tuturor foloaselor şi ghelirurilor ce scontase, norocul că stătea acasă cu muierile ?i moşnegii, deşi avea numai vreo! 45 de ani şi era voinic.

În timpul campaniei din Bulgaria, în vara lui
1913, Petrache Dragan, rămas acasă şi primar, a făcut bune treburi. Cu băietanii şi flăcăii satului, cu fetele şi cu nevestele, şi chiar cu bărbaţii mai în vârstă, şi-a muncit bine – mai bine ca oricând – pământurile lui. Apoi, a avut pe mână toată moşia şi

gospodăria boierească, fiindcă boierul se dusese la război... Conu Gri- gore nu făcuse armata şi nu era ofiţer de rezervă, şi chiar de-ar fi fost n'ar fi fost chemat, căci trecuse de vârstă, dar s'a înrolat voluntar într'un regiment de cavalerie de sub comanda unui văr al său. Când a sunat mobilizarea, el a chemat pe Dragan şi pe Iulia şi le-a spus :

— Las toate pe seama voastră... Eu plec la război...

Şi boierul a plecat.

Dragan şi Iulia au rămas stăpâni pe curte şi moşie. Treaba a mers strună. Praşilele, cositul fânului, secerişul grânelor, treerul, toate s'au făcut în lipsa boierului care s'a întors din Bulgaria pe toamnă, mai rumân şi mai gras de cum plecase. Pentru serviciile aduse, boierul i-a dat lui Dragan o mulţumire bună peste chiverniselile pe care şi le făcuse singur.

— Bun gând ai mai avut, Dragane, să te faci primar; altfel, poate că te mânca holera în văgăunele Balcanului... – îi zise, la întoarcere, în glumă, conu Grigore.

Dar în afară de multe şi mărunte satisfacţii materiale, pe care Petrache Dragan le-a avut în vara anului 1913, gospodărind de capul lui moşia boierului, a mai avut şi marea satisfacţie sufletească de a trăi în voia cea bună cu Iulia. Nu mai avea nevastă ca să-l cicălească, nici pe boier de care să se teamă, nici satul ca să vorbească...

Şi Iuliei, i-a spus conu Grigore, şuguind, cum îi era obiceiul: [133/27]

— Iulişco, te-ai făcut par'că mai frumoasă de cum te-am lăsatt...

[5]

Iată roşi puţin, ţăpoşi, ca să schimbe vorba, îi dădu lui conu Grigore o noutate:

— Ştiţi că s'o spânzurat moş Bursuc...

Bursuc era un bătrân care se împăcase văcar
la sat în locul văcarului cel tânăr care fusese chemat sub arme.

— Da, îi adevărat, confirmă Dragan spusele luliei, într'o zi l-am găsit pe moş Bursuc spânzurat de o cracă a stejarului de pe islaz... Ştiţi, stejarul acela, pe care l-am lăsat netăiat, când cu pădurea...

Ce l-a fi îndemnat pe moş Bursuc să se spânzure, nimeni nu putu şti.

— Poate că dacă nu lăsai stejarul, moş Bursuc nu se spânzura – zise boierul.

De atunci, stejarului de pe islazul comunal i-a rămas numele „stejarul lui Bursuc".

Deşi nu-i mai respingea dragostea, deşi nu se dădea în lături când avea prilejul de a răspunde cu foc la focul lui, totuşi Iulia nu se învoia să iasă dela curte şi să se mărite cu Petrache Dra- gan. La stăruitoarele lui rugăminţi, ea răspundea acelaşi lucru: „să maivedem”, „să mai lăsăm”, „să mai stăm aşa”.

XIV

— Ce mai stai la boier ? Nu te-ai mai săturat de slugărit ? Nu vezi că nu te ia ?... îi tot cânta primarul.

— Să mai vedem... îi răspundea Iulia.

Dragan nu putea înţelege de ce „nemţoaica” nu mai zicea că nu-l vrea dar nici nu se grăbea să zisă „da”. Tărăgăna, amâna, îl purta cu vorba.

— „A dracului nemţoaică !”, îşi zicea Dragan, în sine, îndârjit de această ciudată purtare u ei.

— Ori eşti cu două feţe ? îi zicea Drăgan, uneori, ne mai ştiind ce trebue să creadă.

Dar Iulia atunci râdea din toată inima şi râsul ei îl zăpăcea pe Dragan dar îl făcea să-i fie încă
mai dragă. Şi iarăşi Dragan răbda, aştepta, nădăjduia şi o săruta cu foc când se ivea prilejul.

— Tot spuneai că nu vrei să fii crâşmăriţă... De asta m’am lăsat de crâşmă şi m’am făcut premar. Acu di ci nu vrei ?... Nici primâreasa nu-ţi place ? Da-s şi aproprietar acu... Am pământ cât ş’un boier... şi casă şi gospodărie, şi oi şi vite şi crâşma care-o fost boierească... şi-oi mai cumpăra pământ dela

conu Grigore că, cum văd eu o cam încurcă... Ci-c'o făcut acu o ipotică pe moşîe...

— Ai vrea să-ţi fiu dădacă la copii şi să-ţi duc gospodăria... Aici, la curte, eu îs stăpână... Is ca şi cucoana boierului... i-a răspuns Iulia, în- tr'un rând, când iarăşi stăruia.

Da, e drept, Dragan avea trei fete ; cea mai mare, aceea care nu era „os din osul lui", avea 16 ani, celelalte două, gemenele, care erau ale lui, împliniseră 14 ani.

— Sunt fete mari acuş... de ce să fii dădacă ?... îi spuneai Dragan. Iar gospodăria mea va fi şi-a nietale. Zi mai bine că lot cu boieru ai ce ai...

La asta, Iulia avea răspuns mai bun. Zicea că tocmai fiindcă-s fete mari, greu au să se împace cu ea, mamă-vitregă. Copilele au auzit-o de-atâtea ori pe mama lor vorbind-o de rău şi ponegrind-o pe „haita dela curte", pe „ţâitoarea boierului". Au auzit sfădelile mamei lor cu părintele lor. Ori fi ştiind, desigur, că

mama lor a bolit şi a murit de inimă rea şi zuliarie.

— Fetele 'mneatale, domnu' Petrache, mă urăsc de moarte, mă duşmănesc – spunea Iulia lui Dragan – cum să le fiu acum eu mamă ? Au să mă sfâşie, au să mă rupă cu dinţii... şi chiar pe 'mneata... şi n'ai să mai ai linişte'n casă. Ori, dacă mă aduci pe mine, au să-ţi fugă ele, au să se ducă în lume. Sunt doar fete mari acum... Te-ai gândit la toate aiestea ?.. .

Nu, Dragan nu se gândise. Într'adevăx, poate că Iulia avea dreptate. Fetele lui nar vedea cu ochi buni pe mama lor vitregă. Dacă s'ar însura de-al doilea cu alta decât Iulia, calea- valea... şi chiar atunci poate că fetele n'ar fi bucuroase să aibă o mamă-vitregă. Totuşi, Dragan îi zicea Iuliei:

— Da' crez că-s ele de capu' lor ? Gândeşti că-i pe voia lor ? Ehei, lasă că-s în mâna mea, le strunesc eu, n'ai grijă. Şi apoi, acuş le vine vremea măritişului. Le-oi da mai degrabă c'acuş îs coapte...

Dar cu toate că spunea aşa, Dragan vedea că treaba-i încurcată, că din pricina fetelor sale nu putea s'o iee pe Iulia.

— Am să le dau cui le-oi da, numai să mă scap de ele, – îşi zicea Dragan.

De cea mai mare, mai tales, care nici nu era copilul lui, s'ar fi scăpat bucuros. N'o iubea deloc şi nici nu vroia să-i dea zestre.

— Cum să dau eu din averea mea, din munca mea, unui copil străin ? Ducă-se să-l caute pe tat'su, pe învăţătoriu... – îşi zicea Dragan.

Pe cele două fete mai mici, gemenele, care

erau ale lui, Dragan-ler-iubea şi se gândea să le înzestreze bine ca să le poată mărita mai repede.

— Iaca, am să le mărit – îi spunea Iuliei – să văd ce-ai să mai zici. Şi om trăi bine numai noi amândoi, ş'ai să fii cucoană în casa ta...

Dar, uneori, Petrache Dragan se mai gândea şi altfel; poate că nu fetele erau adevărata pricină pentru care Iulia nu voia să iasă dela curte şi să se mărite cu el. O iscodea în tot chipul ca să afle dacă nu cumva Iulia avea alte motive, nemărturisite.

— Mai tragi nădejde, ai ? îi zicea el. Bo- ieru-i om bătrân de-acu... Trebue să calce pe şaizeci... ori mai mult... Dacă până acu nu te-o luat...

Iulia râdea.

— Şi dac' are şaizeci ? Îi mai bine... Ce n'are, găsesc destule... dar ce are nu găsesc pe toate drumurile.

Râdea şi Dragan.

— A dracului nemţoaică!...

— Pân' acu o avut destule muieri, cât o umblat pe la târg şi pe la vânători şi prin toate curţile de ţară... De-acu are să se mai astâm-
pere acasă şi tot pe mine are să mă caute, că-i ştiu toate tabieturile... Ş'apoi nu ştii 'mneta, domnu' Petrache, că burlacii să 'nsoară tocmai la bătrâneţe ?..

Vorbele acestea îl necăjeau pe Dragan, căci bănuia şi el că Iulia nu-şi lua gândul dela boier. „Ce are el, nu găsesc pe toate drumurile"... spusese ea. Adică, tălmăcea el, ca dum- neta Dnagăsesc pe toate

drumurile. Că madam Iulia îl socotea mult prejos decât boierul, din partea averii, chiar şi acum când el avea atâta stare şi era şi primar, îl jignea intim pe „domnu' Petrache". Dar Dragan trebuia să recunoască, totuşi, că între starea lui – oricât de bună – şi starea boierului – oricât de proastă – era încă o mare deosebire. II înciuda mai ales faptul că madama Iulia arăta destul, dispreţ pentru averea lui, cât era ea de multă, şi trăgea mai mult către boier. II înciuda faptul că „nemţoaioa" nu-l considera chiar aşa cum ar fi vrut el. I se părea că ea nu-i dădea aceeaşi importanţă pe care şi-o dădea el însuşi. Dragan nu putea uita ce îi spusese ea odată : „un ţăiran, cât de bogat, îi tot ţăran".

— Am lepădat de mult iţarii, am cincizeci de fălci de pământ, am luat crâşma boierului, am o sută de oi, am casă bună în sat, am slugă la vite, am parale, îs prăşădinte la bancă, îs premar şi tot îs ţăran?... se dispera Dragan în el însuşi. -

Vechea lui ură împotriva boierului – tot din oauza Iuliei – se redeştepta din străfunduri. În taină, îl duşmănea pe boier. În cutele adânci ale sufletului său mocnea invidia, pisma, zuliaria. Dorea din tot sufletul să-i meargă rău boierului, să piardă cât mai mult, până va scăpăta cu totul. Se ruga lui Dumnezeu ca boierul să prăpădească moşia, să caliceasc pentru ca astfel, el, Petrache Dragan, să rămâie singur „boier" în sat.

Tocmai se vorbea de expropriere, după campania din Bulgaria... Scriau şi gazetele că Bră- tianul vrea să împartă moşiile boierilor...

Petrache Dragan nu avea nimic de câştigat, dar nici de pierdut. Se bucura însă, căci îşi dădea el seamă că „dispropierca", cum îi spunea el, însemna amurgul boierilor. înţelegea că începe căderea boierilor şi ridicarea chiaburilor satului, a ţăranilor cu surtuc, a albăstrimii satului. Petrache Dragan se tot gândea să mai cumpere pământ şi visa că va veni o vreme când boierul nu va mai fi şi când, poate, în curtea lui conu Grigore va şedea el, Petrache Dragan...

— Dacă va fi dispropiere, cum scrie la gazetă, apoi moşia lui conu Grigore are să fie mai mică...

Petrache Dragan par'că măsura distanţa între el şi boier, şi se bucura că prin faptul expro-
prierii moşia boierului făcându-se mai mică, se micşora şi distanţa...

— Mă mai aproprii de boier... – îşi zicea Dragan.

Deoarece avea multe de câştigat de pe urma lui conu Grigore, el era omul de casă

al boierului, şi trăgea multe foloase din asta şi tot el îngrijea de moşia boierească, nu putea vorbi împotriva boierului faţă de toată lumea. Dar când vorbea între patru ochi cu ţăranii, îi încredinţa că svoana cu „dispropierea“ nu-i minciună, Brătianul va da ţăranilor pământul boierilor cum a dat Vodă Cuza la 64.

Dar dacă exproprierea îl bucura într'o privinţă, fiindcă se micşora moşia boierului – şi i se părea lui Dragan că se măreşte a lui – în altă privinţă îl nemulţumea. Ştia că dacă se va lua pământ dela boieri, el nu va fi dat chiaburilor satului ci ţăranilor fără pământ ori cu puţin pământ. Dragan îşi făcea o socoteală :

— Dacă i se va lua boierului din moşie, mai greu are să vândă din cât i-a rămâne.

De aceea Drăgan s'a gândit s'o ia înainte şi să-i propuie boierului să-i vândă lui o bucată.

— Să mai apuc acu ce-oi miai apuca, îşi zicea Dragan, că pe urmă...

Chitise o bucată ca de vreo 20 de hectare...

Deoarece acum nu se mai vorbea în fălci, ci în hectare (Dragan zicea „hectale“) se cam încurca în măsurătoarea, pe oare o făcea în gând, a acelei bucăţi de moşie boierească pe care îşi pusese ochii.

Pândise, cu răbdare şi chibzuială, o nouă nevoie de bani a boierului. Şi, când conu Grigore i-a spus într'o zi: „măi Petrache, caută-mi
nişte parale“, Dragan a vorbit de astădată nu ca o slugă ci ca un om de afaceri.

— Coane, vă pun acu banii pe

mata dacă-mi vinde ţi bucata ceea dela Cotu-Morii. Ii pământul cam slab acolo... şi, pentru mata nici nu face, că vă vine peste mână... ştii mata, din cauza loturilor celea dela 64.

— Tocmai bine, dacă va fi exproprierea... cum se vorbeşte de colectivişti, aş da-o la expropriere. Voiu da tot ce-mi vine peste mână.. răspunse boierul.

Dragan nu se aştepta la acest răspuns. Dar nu se dădu bătut. Zise :

— Exproprierea nu se ştie dac'a fi... nici când a fi... Şi când i-ţi da pământu' are să-l plătească cine ştie când şi cine ştie cum, pe când eu vă dau preţul care nu-l dă disproprierea... şi vă pun acu banii pe masă.

Şi Dragan a mai ladăogat:

— Par'că, dac'a fi să fie dispropiere, n'aveţi ce să-i daţi ?...

— Bine, Petrache, am să mai văd... i-a răspuns conul Grigore.

Şi, după câteva zile de gândire, boierul i-a vândut lui Dragan cele 20 hectare dela „Cotu- Morii' care erau „peste mână" şi cu „pământul slab". Şi nici n'a bănuit boierul că bumăştile cele frumoase pe care i le-a numărat Dragan erau tot din cele dela boierul Canta dela He- leşteni. Conu Grigore habar n'avea de comoara din stejarul care acum stătea stingher în mijlocul islazului comunal şi căruia toată lumea îi zicea „stejarul lui Bursuc", de când de crăcile lui se spânzurase moş Bursuc văcarul...

— Bine l-am potcovit pe boier, îşi zise bucuros, în gând, Petrache Dragan, după ce s'a văzut stăpân pe bucata dela „Cotu-Morii".

— Ia-l-ei învârtit pe boier, domnu' Petrache, – îi zise Iulia când el singur i-a adus vestea acestei noui cumpărături.

Puţin timp după aceea a sunat iarăşi goarna de mobilizare...

Dar conul Grigore, care trecuse de 60 de ani şi nu se simţea tocmai bine cu sănătatea, nu s'a mai înrolat voluntar, ca la 1913...

Iar Petrache Dragan, care tot primar era, a rămas şi el acasă.

Războiul nu-l îngrijora.... Dimpotrivă, îi aducea o mare mulţumire...

Dar, bine înţeles, nu spunea nimănui de ce.

În iarna războiului a venit în sat la Dulceşti, pentru refacere, un regiment de artilerie care fusese greu încercat pe front. Comandantul regimentului şi ofiţerii superiori se încartiruiseră la conac. Ofiţerimea cealaltă, şi trupa, prin oasele oamenilor. În casă la Dragan şedeau vreo doi locotenenţi. Niciodată satul nu văzuse atâta lume, atâta larmă şi atâta forfot oa'n iama aceea. Mărioara şi Aneta, cele două fete gemene ale lui Dragan, aveau vreo 17 ani, erau frumuşele amândouă, una oacheşă, alta bălae, şi se chicoteau cu ofiţerii. Şi cu ordonanţele lor. Dar, imul din locotenenţi o îndrăgise de- a-binelea pe Catrina, fata cea mai mare, pe care Dragan n'o prea iubea pentrucă ştia că nu era „os din osul lui" şi care avea 19 ani. Catrina se făcuse frumoasă şi voinică şi avea, în firea ei vioaie, o vrajă neobicinuită, o tulburătoare ispită, un „vino'ncoace" insinuant şi gâdilitor ca o melodie havaiană...

— Tu nu eşti făcută să mucezeşti în satul ăsta... îi spunea ofiţerul îndrăgostit de dânsa.

— Tu nu eşti născută să fii ţărancă... îi repeta el.

— Tu trebue să trăeşti altă viaţă, Catrinuţo... în altă lume, la oraş, – îi tot spunea ofiţerul.

Şi îi dădea parfumuri, săpunuri, pudră şi ciorapi de mătasă. O săruta, pe furiş, când o prindea singură în oasă şi îi făcea declaraţii de dragoste. Fata, fructul dragostii fiicei lui Căliman cu acel tânăr învăţător, şi numai prin lege copilul lui Dragan, avea o natură focoasă, pătimaşă ; era ca acele fructe care

se coc timpurii. Tot ce îi spunea ofiţerul îi exalta minţile şi îi înfiora trupul. îmbrăţişările şi sărutările lui îi răscoleau simţurile şi îi dădeau o nebănuită încântare. Catrina, care în viaţa ei nu văzuse un oraş, asculta cil nesaţ povestirile şi descrierile ce îi făcea ofiţerul despre Bucureşti, cel mai mare şi mai frumos oraş al ţării.

— E păcat de tine să mucezeşti în glodul şi bezna satului...

Cuvintele ofiţerului i se crestau adânc în minte şi Catrina începu să urască satul, să dispreţuiască pe cei din sat şi să nu mai aibă tragere de inimă pentru gospodăria tatălui ei. Nu mai punea mâna pe nimic şi lăsa toate treburile în spinarea surorilor mai mici, Mărioara şi Aneta. Acestea duceau acum greul gospodăriei şi de aici se năşteau dese certuri cu sora lor

mai mare, căreia îi repros că s'a „cucoanit“, că s'qj „boierit“ şi că nu mai pune mâna pe nimic. Surorile gemene se jeîuiau lui Dragan şi o pârâu pe Catrina că şade toată ziua cu ofiţerii, că se uită numa'n oglindă, că se gă-teşte şi chiar se sulemeneşte pe faţă.

Dragan o muştruluia pe Catrina iar ea îi răspundea obraznic.

— Mama nu m'a făcut ca ră-ţi fiu slugă... îi zicea ea, dându-i a înţelege că a prins ceva din gura lumii. Dacă vrei să ai slugă adă-ţi pe madama dela curte...

Astfel de răspunsuri din partea Catrinei îl scoteau din sărite pe Dragan. Într'o zi, a încuiat-o în odaie şi a bătut-o măr. Asta s'a întâmplat cu puţin înainte de plecarea regimentului din sat, în vara anului 1917.

După plecarea regimentului, satul a rămas pustiu... Catrina nu-şi mai găsea loc. Surorile mai mici o necăjeau că i s'a dus „ibovnicul“ şi că de-acum va trebui să umble iarăşi desculţă şi să facă treabă ca şi ele. Pe tatăl ei, de când o bătuse, nu-l mai putea suferi. Îi venea să-i dee cu ceva în cap.

Într'o bună zi. Catrina s'a făcut nevăzută...

Dragan a crezut că şi-a făcut o seamă. A căutat pretutindeni, măcar de ochii lumii, dar n'a găsit-o în nicio fântână, nici spânzurată în. grajd, ca maică-sa. Nici la stejarul lui Bursuc nu era...

— Dar dacă şi-ar fi făcut o seamă, nu şi-ar fi luat lucrurile...

. Era cea mai bună dovadă că fiică-sa fugise de-aoisă.

— O fugit după ofiţării cu care s'o tot hârjonit şi chicotit, – spuneau Mărioara şi

Aneta. Poate chiar s’a fost înţeles.

Dragan putea să-i dea de urmă, căci nu era greu să dea de urma regimentului care plecase, dar nici n’a încercat s’o caute, s’o readucă. El tocmai era foarte bucuros că scăpase de dânsa.

— Dacă s’o dus, ducă-se... Un pietroi mai puţin în casă ! – îşi zise el.

Şi a trecut războiul, şi s’a încheiat pacea, şi s’au întors în sat demobilizaţii, şi a mai trecut vreme şi nu s’a mai ştiut inimic de Catrina.

Par’că o înghiţise pământul.

Dac’a fost înţeleasă cu ofiţerul care o îndrăgise şi s’a dus după el, fie că s’a dus după el numai de dorul lui, ori că s’a dus în lume de capul ei, cine putea şti ?...

Dragan era nepăsător cu privire la Catrina. . – Or avea mai multă zestre fetele „mele” când le-oi mărita, – se gândea.

Nici nu mai pomenea de aceea care plecase.

Numai surorile gemene mai oftau totuşi câteodată :

— Oare pe unde-o mai fi acum Catrinuţa noastră ? (Plecarea Catrinei le înduioşase).

În calitatea sa de primar al satului, Petrache Dragan făcea parte din „comisîunea de dispro- piere”... Asta, pe deoparte, îi convenea boierului, căci Dragan era „omul lui”. Pe de altă parte nu-i părea tocmai bine ca „omul lui” să aibă un rost potrivnic.

— Lasă, cucoane, c’om potrivit-o noi cum îi mai bine... – îi spunea Dragan lui conu Gri- gore, având aerul că vrea să-l

liniştească dar arătându-se pătruns de importanţa sa şi măgulit de rolul său în comisiunea locală de expropriere.

Dragan voia să-i arate boierului că el are acum o leacă de putere şi că interesele lui conu Grigore sunt în mâna sa. Dar conu Grigore nu înţelegea nici să primească protecţia foastei sale slugi, nici să fie de conivenţă cu ea pentru a sustrage dela expropriere câteva hectare. Nu admitea nici să fie părtinit, în dauna ţăranilor, nici să-i rămâie îndatorat lui Dragan. Mai bine ar fi dat dela el, câteva hectare peste cota de expropriere stabilită de lege, decât să ştie că ia luat ceva din cele cuvenite îndreptăţiţilor. De aceea, conu Grigore, cam indispus de importanţa ce şi-o dădea Dragan, i-oi spus aşa:

— N'ai ce să „potriveşti", Petrache, că nu stă în puterea ta... voi nu sunteţi decât abia o comisiune locală, sunt alţii mai mari peste voi. Eu ştiu cât om de dat, căci scrie la lege şi nu e la voia mea ; ştiu' şi unde anume voiu da,

căci legea îmi dă dreptul să aleg partea de moşie pe care o ofer exproprierii.

Vorba boierului, ţanţoşă şi răspicată, îl cam înţepă pe primar.

— Aşa-s boierii, gândi Dragan, chiar când le taie unghiile, tot vor să mai sgârie...

Şi, cu să-i arate lui conu Grigore că totuşi el, Dragan, primarul satului şi „membru în co- misîunea de dispropiere" ar putea să-i fie de folos, zise cu tâlc:

— Oamenii şʼau pus gândul pe lanurile cele mari, din şăs... despre coşăre şî pe podişul din sus de sat.

Dragan ştia că acelea erau cele mai bune locuri ale moşiei.

Boierul a înţeles şi a răspuns :

— Că şi-au pus gândul, nu mă îndoiesc; nici tu, Dragane, dacʼai fi în locul lor, nʼai face altfel. Dar nu-i la pofta lor... De altfel, au dreptul de apel la. comisiunea judeţeană. Şi apoi mai este comitetul agrar...

Văzând Dragan că boierul se ţine tare şi nu se sinchiseşte de „comisiunea locală", a schimbat limba, dându-se de partea lui conu Grigore:

— Da, parʼcă eu nu le-am zâs ? Măi oamini buni, nu merge treaba asta aşa cum vreţi voi... boieriu a să vă dee pământ unde-a socoti ʼmnea- lui... Daʼ un te poţʼ înţelege cu nebunii ? Şi sʼau găsât de-al de Bazon şî Vasîli Tulpan cari îi pun la cale să...

Boierul înţelegea foarte bine ce era în capul lui Petrache Dragan. Ţăranul acesta, ridicat din p3lmaşi, 4ajolit cu zestrea fetei de chiabur, căpătuit din diverse negustorii şi

crăşmărie, ajuns proprietar a vreo optzeci de hectare, nu mai . ţinea, realmente, cu ţăranii pentru care se făcea exproprierea. El nu avea niciun interes la exproprierea, căci, la praznicul cel mare – care era numai pentru calici – el, şi toţi de teapa lui, n'aveau scaun. Dragan vorbea de pretenţiile şi poftele „ţăranilor" asupra lanurilor cele mari, numai dintr'o „socoteală de-acasă" ; ca să se umfle în pene de importanţa ce şi-o atribuia, în calitatea sa de primar şi membru- în comisiunea locală de expropriere, şi ca să se înalţe în consideraţia boierului. Dragan voia să-i arate boierului, pe lângă care numai din interes şi de nevoie se făcuse slugă plecată, că acuma are el în mână pânea şi cuţitul şi că poate să fie arbitru şi împăciuitor în potrivnicia de interese dintre proprietar şi săteni.

Dar conu Grigore nu luase lucrurile aşa cum socotise de-acasă Petrache Dragan. Boierul nu avea nevoie de ajutorul lui, de mijlocirea lui, nici de complicitatea lui. Boierul cunoştea legea de expropriere şi i se supunea. Bună, rea, legea e lege. Legea îi dădea voie să hotărască el singur care pământuri le dădea cotei de expropriere. Dragan gândise că avea să fie rost de ciorovăială între conu Grigore şi ţărani...

Dar nu numai că socoteala de-acasă, a lui Dragan, nu s'a potrivit cu cea din târg, dar a ieşit chiar cu totul pe dos. Dragam a rămas ca trăsnit când conu Grigore i-a spus, zâmbind feciorelnic:

— Nu-ţi mai bate capu' Dragane, pentru mine... Ştiu că-mi eşti cu priinţă... Îţi

mulţumesc pentru toate gândurile bune. Dar între mine şi ţăranii din Dulceştii mei n'are să fie niciun conflict pentru pământ; m'am hotărît să dau toată moşia...

Dragan a tresărit şi a îngălbenit.

— Vai de mine I

Atât a putut spune, trădându-se fără să-şi fi dat măcar seama.

În forul său interior, boierul a prins vorba şi a zâmbit ironic amintindu-şi zicala : „gura păcătosului adevăr grăieşte". Dar n'a zis nimic, şi se uita numai, la tulburarea lui Dragan...

— De ce faceţi una ca asta – cucoane Gri- goraş?... N'au ei destul pământ mârlanii ?... Nu-i păcat de Dumnezeu să stricaţi orzul pe gâşte ? Vă luaţi după gazete ? Aiestea-s mofturi, cucoane. Par'că le arde liberalilor de nevoia ţăranului ? Vor să le ia conservatorilor apa dela moară... Vor să le iee boierilor moşiile ca să le iee puterea... Asta-i.

„Cât bun simţ, şi câtă clarvedere" îşi zicea în sine, conu Grigore, ascultând pe Dragan. Dragan vorbea din inimă, căci interesele lui nu se potriveau cu ale „mârlanilor". Dacă boierul dă toată moşia la expropriere, ea se va fărămiţi în loturi de împroprietărire... Iar el, Petrache Dragan, nu va mai putea niciodată cumpăra pământ dela boier. Dacă moşia intră toată în morişca împroprietăririi, praful se va. alege de dânsa. Ori, Dragan se gândise altfel: exproprierea micşora moşiile şi puterea boierilor. Cât le rămânea aveau să vândă chiaburilor satului şi astfel chiaburii satului aveau să iee locul boierilor di'altădată. Dragan se gândea că avea să iee

cu arendă şi mai apoi să cumpere de veci moşia lui conu Grigore câtă ar fi să-i rămâie după expropriere. De aceea interesul lui era ca boierul să-şi păstreze cota la care îi dădea drept legea şi să păstreze pământurile cele mai bune. Dragan socotea că boierul îmbătrâneşte, că se plictiseşte singur la ţară şi că, într'o bună zi, când va avea nevoie de bani, îi va cumpăra >el moşia.

Dragan nu se aştepta ca boierul să dea toată moşia la expropriere... Acum, Dragan, care se bucurase că exproprierea loveşte în boieri, înţelegea că ea lovea în interesele lui. Dragan avea impresia că îl expropria pe el însuşi. Pe lanurile acelea despre care spunea că le râvnesc ţăranii, îşi pusese doar el ochii... Acelea aveau să fie cândva ale lui, căci el avea să cumpere, cândva, moşia boierului...

De aceea încerca Dragan să-l convingă pe

conu Grigore să nu dea toată moşia la „dispropiere". Conu Grigore rămânea neclintit în hotărîrea sa. Ba chiar avea, par'că, o satanică mulţumire să facă aşa... (Voia să păstreze numai conacul şi puţin pământ împrejur).

— Dac' îi praznic, pentru calici, încaltea praznic să fie, – zicea. Să se 'ndoape cât mai mulţi...

— Mai bine o vindeţi cuiva... luaţi parale mai bune... – îngăima Dragan.

— Decât să văd pe locurile strămoşeşti neam de străin, mai bine s'o văd fărămiţită la ţărani... – îi răspundea boierul. Chiar de-aş avea copii, măi Petrache, tot aşa aş face; căci eu cred că copiii noştri, ai boierilor de altădată, nu mai au ce căuta la ţară... Rostul nostru, fa ţară, s'a isprăvit, Dragane; de-acum începe rostul vostru, al chiaburilor. Voi veţi fi de-acum înainte „boierii" satelor.

Dragan, uimit, uluit, încremenit, asculta mut, cum vorbea conu Grigore.

— Tu, Dragane, erai un biet palmaş... ai fost slugă la mine... te-ai însurat, ai luat fată de chiabur, ai muncit, ai făcut parale, te-ai făcut crâşmar, negustor, ai cumpărat pământ dela mine şi dela alţii, ai ajuns proprietar mijlociu, eşti primar, preşedinte la bancă, eşti azi cel mai chiabur dintre chiaburii satului. Ca mâine ai să fii deputat, prefect, dacă ai să faci poli-

• tică..; Eu nu voiu fi deputat pentrucă eu, boie-

rul, viţă de domnitori, nu mai am moşia de odinioară... ţăranii nu mai au nevoie de mine

şi, ca atare, nu voiu avea voturile lor. Azi nu mai suntem la putere noi boierii, ci sunt feciorii satelor...

— Dar de ce să nu păstraţi din moşie cât vă lasă legea ? mai zise Dragan.

— Ce mai pot face cu cât îmi lasă legea ? Pe o sută de hectare nu mai pot face ce făceam pe opt sute de fălci.

— Poate să vie vremea când suta să facă cât opt sute...

— Poate, răspunse boierul, dar eu cred că mai curând va veni vremea să se ducă şi suta unde s'a dus mia... Când ai făcut odată pârtie, se face drum... Mai bine s'o curm din capul locului

— Mai bine mi-aţi vinde mie... v'aş da un preţ mai bun... zise Dragan cu gând să-l întoarcă pe boier dela hotărîrea sa.

Dar boierul nu răspunse nimic.

Toate încercările lui Dragan de a-l face pe boier să nu dea din moşie la expropriere, nimic mai mult peste cota legală, au rămas zadarnice. Dragan a privit cu ciudă cum lanurile cele mari au fost lotizate în şuşăniţe de împroprietărire. Din moşia boierească el n'a putut apuca nimic. Conu Grigore şi-a oprit, în cele din urmă, doar vreo 50 de hectare.

Adesea Dragan spunea boierului:

— Mare greşală s'a făcut, cucoane, cu dis- proprierea asta... S'au irosit moşiile boiereşti ca să dea pământul la toţi nevolnicii, la toţi orfanii, la văduve, la toţi cari n'au nici plug nici vite nici parale... Nu mai ghine ni-l dădea nouă cari avem cu ce scoate o roadă mai bună din pământ?... Ce să facă ei cu

fărămiturile ai este?

— Aşa a venit împrejurarea, Dragane... îi răspundea boierul. Mai târziu, cu vremea, al de voi aveţi să cumpăraţi fărămiturile aiestea şi aveţi să faceţi alte moşii şi alţi boieri...

Dragan nu mai era primar în sat pentrucă liberalii picaseră dela putere şi venise un partind nou ce-i zicea „ţărănist". Dar o ducea bine, căci preţul la grâne se ridicase până la 70— 80.000 lei vagonul şi Dragan avea vre-o 80 hectare de moşie, avea vreo 300 de oi, avea crâşma pe care tot el o exploata prin mijlocirea lui Iţic, feciorul lui Nusân Nacht, şi mai avea stupi şi mai făcea negustorie cu cereale. îşi făcuse un hambar şi, mai cu banii lui, mai cu bani din bancă, mai cu bani dela Federala din târg, aduna cereale şi le vindea unui mare cerealist. Când erau alegeri, mai căpăta bani din fondurile electorale ale partidului care îl făcuse şef de sector. Mai luase cu arendă cele 50 de hectare pe care conu Grigore şi le păstrase, totuşi, după exproprierea, în jurul conacului.

Deoarece fetele cele gemene, Mărioara şi Aneta, se făcuseră bune de măritat, căci împliniseră 20 de ani, Dragan îşi căuta gineri. Vroia să scape şi de ele ca să se poată cununa cu Iulia care acum se învoise să se mărite cu el. Pe una voia s'o dee după un popă, iar pe cealaltă după un învăţător. Şi a fost par'că şi Dumnezeu într'un gând cu Petrache Dragan, căci după moartea preotului cel bătrân a venit la parohia din Dulceşti un preot tânăr care trebuia neapărat să se însoare, iar partidul ţărănist, care era la guvern, având

nevoie de un bun agent electoral în sat la Dulceşti, care era „cetate liberală",' a creat un nou post pe lângă şcoală şi l-a numit învăţător pe tânărul Costică Pastramă. Astfel Dragan şi-a găsit gi- .nerii doriţi. Nunta celor, două fete s'a făcut, cu mare tămbălău, în aceeaşi zi. Preotul a luat-o pe Mărioara; învăţătorul, pe Aneta. Aşa au vrut ei; aşa au vrut şi ele. Pentrucă preotul era liberal, a venit să-l cunune chiar „conu Vasile", şeful liberalilor din judeţ, iar pe învăţător l-a cununat, fiindcă era ţărănist, „conu Costică", şeful ţărăniştilor. Şi au făcut mare haz amândoi că s'au întâlnit cu acea ocazie în sat la Dulceşti în casa lui „conu Petrache"... Şeful liberal a ţinut să răspundă invitaţiei şi rugăminţilor lui Petrache Dragan, venind să-i cunune, pentrucă şi preotul şi „conu Petrache" erau „de-ai noştri". Şi, totodată, pentru ca să întărească situaţia electorală în Dulceşti a vechiului partid liberal în faţa căruia se ridica, ameninţător, noul partid ţărănist. Iar şeful ţărănist a ţinut şi el să vie ca să puie cu acest prilej piatra de temelie electorală, în sat la Dulceşti, a tânărului partid. Şi unul şi cellalt au venit însoţiţi de un stat-major de prieteni politici din oraş, astfel încât ambele tabere politice s'au înfruntat – ca niciodată – numai cu glume, cu râsete şi voie bună. Nunta fetelor lui Dragan a rămas de pomină. Au trebuit să fie gemene ca să se mărite amândouă în aceeaşi zi.

— Odată s'au născut, odată s'au măritat — zicea Dragan, foarte bucuros de a avea în casa lui ambele tabere politice.

Unii şopteau prin colţuri:

— Mare mehenghiu domnu Petrache, s'o pus bine cu amândouă partidele şi are să fie de-amu totdeauna la putere.

După ce şi-a măritat fetele, şi a rămas singur în casă, Dragan s'a ţinut de capul luliei.

— Acu hai şi noi... Cred că ţi-ai luat grija dela boier... Are peste şăizăci de ani... Nu te mai ia...

Nici Iulia nu mai gândea că la 66 de ani boierul are s'o mai ia. Dar nici nu se hotăra să se mărite cu Dragan.

— Acu ce mai aştepţi ? Să moară boieru' ? Dragan spusese asta în glumă.

Dar Iulia i-a răspuns foarte serios:

— Da.

Dragan nu înţelegea.

— Dar dacă mai trăieşte zece ani ?

— Mai aştept zece ani...

— Ai să fii bătrână...

Iulia râse :

— Găina bătrână face zeama bună...

— Zău, madamă Iulie, îţi baţi gioc de mine... De ce mi-ai spus că vrei să ne cunună după ce-oi mărita fetele ?

Atunci Iulia îi mărturisi lui Dragan tot secretul :

— Boierul m'o chemat într'o zi şi mi-o arătat o hârtie... Mi-o spus că e testamentul şi că a scris în el că lasă

credincioasei sale îngrijitoare Iulia Cuncic curtea şi cincizeci de hectare... pentrucă, zice, nu are nicio avere şi ca să nu fie la bătrâneţe pe drumuri. Dar asta numai dacă stau la dumnealui până la moarte, ca să-l îngrijesc, şi dacă nu mă mărit.

Dragan rămase uluit. Dintr'odată Iulia i se făcu încă mai dragă... Iulia avea să fie, după moartea lui conu Grigore, proprietara curţilor din Dulceşti şi a celor 50 hectare de moşie, rămase dela expropriere!

— Dacă mă mărit cu 'mneata, domnu' Petra- che, boieru strică testamentu' şi nu iau nimic..

Dragan a înţeles.

— Trebue să aşteptăm, îi zicea Iulia. Dar cum îi bătrân de-acum, nu mai are mult...

— Poate să mai trăiască şî zăce ani...—gândi Dragan.

În fiecare seară se ruga lui Dumnezeu să-l strângă pe conu Grigore cât mai repede. De când aflase despre testamentul boierului şi de când ştia că Iulia va fi stăpână pe curte şi moşie, Dragan nu mai avea astâmpăr. Aşa dar. visul tainic, de a ajunge să pună el mâna pe curţile boiereşti şi pe cât mai rămăsese din moşie, se spulberase!... Iarăşi îl apucă o mare

ciudă pe boier. Ca şi atunci când dăduse mai toată moşia la ţărani. Dar, pe de altă parte, se mângâia cu gândul că măcar, lund-o pe Iulia de nevastă, va ajunge totuşi în curţile boiereşti. Dar, uneori îl cuprindea o teamă: Iulia ar putea să nu mai vrea să se mărite cu dânsul ? Ce nevoie va mai avea ea să se mărite cu dânsul ? Nu va fi oare ea, atunci, tot atât de bogată ca dânsul? Cele 50 de hectare într'un singur trup, şi curţile cu acareturi, nu făceau mai mult decât cele 80 de hectare ale lui, risipite în mai multe trupuri şi cu pământ slab ? Petrache Dra- gan chibzuia toate acestea şi nu-şi mai găsea astâmpăr. Se purta cu Iulia mai drăgăstos ca oricând dar nu mai putea s'o tot îndemne la însurătoare de când ştia secretul ei. Şi pe când era chinuit mereu de teama ca nu cumva ea să se răsgândească şi să nu mai vrea să-l ia de băr- bat, trebuia să se poarte aşa fel încât să-i arate că nicio clipă nu se îndoeşte de statornicia ei.

Şi zilnic Drăgan se ruga lui Dumnezeu să-l strângă mai curând pe boier.

Dar conu Grigore, deşi avea aproape 70 de ani, nu arăta mai mult de 60 şi era sănătos tun. Ducea viaţă liniştită în conacul său bătrânesc, citind mult, în sihăstria cabinetului său ticsit de cărţi şi tot felul de trofee aduse de mult din călătorii făcute pe străine şi depărtate melea- guri. Conu Grigore avea o mare pasiune pentru citit şi care pasiune crescuse cu cât

1.39.7

îmbătrânise. Şi în tinereţe citise mult, de aceea era un om foarte instruit. Nu literatură citea conu Grigore în deosebi (şi nicidecum literatura modernă românească pe care o dispreţuia cu desăvârşire şi o considera ca ceva fără nicio valoare) dar mai ales cărţi de ştiinţă. Avea ’ o întreagă bibliotecă de savante şi groase opuri .juridice, economice, sociale, politice, filosofice, chiar şi medicale. Conu Grigore avea o vastă cultură generală şi temeinice cunoştinţi în diversele ramuri ale ştiinţei. Uimea pe jurişti •când discuta cu ei o chestiune de drept şi cu spiritul său ascuţit şi dialectic ar fi putut să fie un mare avocat. Îi uimea, de asemeni, pe medici căci cunoştea la perfecţie Anatomia şi era la curent cu ultimele progrese ale Chirurgiei. Conu Grigore ar fi fost, poate, un excelent chirurg, deoarece avea mână uşoară şi o remarcabilă dexteritate pentru lucrul manual şi orice execuţie – traforaj, xilografie, modelaj, desen liniar, etc. – care cere migală, răbdare, cizelare minuţioasă. Ar fi fost, conu Grigore, tot atât de bine, un sculptor sau un admirabil arhitect, căci avea, pe lângă îndemânare, un adânc simţ artistic în tot ce făcea. În biroul conacului său dela Dulceşti puteai vedea, de pildă, •o minunată etajeră de lemn lucrată de el, la
strung, sau machete de lut care, turnate în bronz ori ghips, ar fi făcut admiraţia vizitatorilor unui salon de sculptură, sau impecabile desene liniare, (în peniţă, ori în pastel) şi câteva desene şi aquarele. Rând pe Tând conu Grigore se pasionase pentru sculptură, pentru traforaj şi xilografie, pentru

pictură şi desemn, pentru fotografie... după cum rând pe rând, până la vârsta de 60 ani trecuţi, se pasionase pentru câte-o femeie, fie ea cucoană din lumea mare ori artitiscă de varieteu.

Toate aceste succesive şi variate pasiuni au făcut breşe adânci în averea lui conu Grigore şi au rămas de pe urma lor destule *vestigii* la conacul din Dulceşti: un atelier de sculptură, un atelier de fotografie, o, instalaţie de strungă- rie şi chiar un turn, din vârful căruia, conu Grigore, când se pasionase de astronomie, cerceta, (cu nişte ochiene lungi aşezate pe triped), nopţi de-a-rândul, tainele cerului înstelat. Acum, atelierul de sculptură şi cel de fotografie şi turnul astronomic zac părăsite şi dărăpănate... Şi strungul şi aparatele fotografice şi lunetele stau încremenite, de ani de zile, aşa cum le-a lăsat conu Grigore după fiecare sleire a pasiunii respective. S'a aşternut colbul pe ele şi le-a ferecat aţele de păianjăn. Tot astfel, în- tr'o camară unde străMoşii lui conu Grigore păstrau pe iarnă merele domneşti, zac demodate şi ruginite velocipedele, bicicletele şi tandemul, ca dovadă că conu Grigore a fost stăpânit în tinereţe şi de pasiuni sportive. A fost printre cei dintâi biciclişti din ţară şi a parcurs, pe două roate, sute de kilometri... Toate pasiunile acestea l-au costat o avere – ca şi amantele succesive – şi apoi l-au părăsit. Într'o rea/ză, nişte clocitori sistematice aduse din străinătate şi foarte scump plătite, ca şi nişte -stupi, tot sistematici şi ei, atestau că proprietarul

Dulceştilor se pasionase cândva şi de avicultura şi de apicultura. Ba chiar şi o lăptărie sistematică îl preocupase într'o vreme, de aceea acum toate maşinile de bătut laptele, de ales untul şi smântână, şi puzderia de vase de toate mărimile, aduse direct din Danemarca, ocupă zadarnic o încăpere cu ciment pe jos şi anume construită pentru ele. La grajd nu mai este niciun cal, pentrucă pasiunea călăriei a fost înlocuită de aceea a automobilismului şi conu Grigore a transformat remiza de trăsuri în garaj. Dar automobilul lui conu Grigore – una din cele mai bune mărci de altădată – s'a hâr- buit şi s'a demodat stând în garaj, aşa cum l-a lăsat ultimul şofer când a ieşit din serviciul conului Grigore. Deoarece s'a astâmpărat, cu vremea şi cu vârsta, conu Grigore nu mai ţine, ca mijloc eventual de locomoţiune, nici vehicul cu motor, nici cu tracţiune animală. În rarele nevoi de a merge la gară ca să plece undeva – dar asta cam de mult nu s'a mai întâmplat

— îi cere lui Dragan trăsura. Petrache Dragan are cai mari şi trăsură bună, cu vizitiu, cum aveau boierii altădată, căci Dragan e acum om cu multe treburi şi mereu se duce ba la gară, ba la târgul de reşedinţă al judeţului, ba în târguşorul Negrileşti unde vinde lâna sau brânza, ori cumpără oi, ori vinde oi, ori cumpără boi de plug şi vinde pe cei bătrâni şi câte şi câte treburi n'are „conu Petrache" – căci aşa-i zice acum toată lumea prin partea locului. Iar ţăranii, văzând că „domnu' Petrache" are acum „moşîie", şi locul de crâşmă care a fost al curţii, şi acarete, şi cai şi trăsură, iar conu Grigore nu mai ţine cai şi trăsură, ci împrumută trăsura lui „domnu* Petrache", zic:

— O scăpătat boieru'...

Ţăranii îi zic acum şi lui Petrache Dragan „boieriu", când vorbesc despre el. Numai Bazon. care tot ţanţoş şi sucit a rămas,' şi tot calic, nu vrea să recunoască „boieria" lui „conu Petrache"...

— Nu sîntem de-o samă ?... N'am păzit vitele împreună ?...

Ţăranii spun că „boieriu o scăpătat" pentrucă nu mai văd cuprinderea moşiei de altădată. Acum conu Grigore nu mai are decât o loacă de pământ pe lângă curte. Dar ţăranii au uitat că boierul a dat la expropriere, peste cota cuvenită prin lege, trei sferturi din cota care putea să şi-o oprească lui. Nu şi-a oprit

decât prea puţin. De ce nu a făcut aşa boierul, asta numai el ştie. A socotit, poate, că, cu banii ce ar lua dela expropriere, ar face, pe puţinul cât şi-a oprit în jurul conacului, o fermă ca în străinătate sau cum

scrie în cărţi. Ori, poate a avut de gând conu Grigore atunci, să-şi lichideze toată averea şi să plece din ţară ori numai să se aşeze la oraş, cum au făcut alţi moşieri. Cine ştie ce l-o fi îndemnat apoi, să rămâie totuşi la ţară, în conacul bătrânesc?... Vreo duducă de prin partea locului ?... Ori de hatârul „ţâitoarei" ?... Cine putea şti ?... Poate a socotit că va tăia şi va defrişa pădurea de pe Anina – căci pădurile nu intrau în cota de expropriere – făcându-şi astfel o altă moşie, ori plantaţii de vie ?... Şi mai avea moara... Şi iazul cel mare care tot avea vreo 20 de hectare. Şi via de pe dealul Holmului...

După ce dăduse aproape toată moşia ţăranilor, îi mai rămăsese încă destule lui conu Grigore, pe oare le pândea (în taină) Petrache Dra- gan aşteptând să le vie ceasul. Iar ţăranii cari îşi aduceau aminte ce era odată moşia lui conu Grigore, ziceau:

— O scapatat boieru'!...

r

Astfel, a venit într'o zi ceasul viei de pe dealul Holmului... Din vechea ei cuprindere, numai câteva hectare mai erau pe rod. Ar fi trebuit replantată. Conu Grigore nu s'a mai încumetat.

— E prea târziu pentru mine, – îşi zicea. Nu mai face să închid bani pentru alţii...

Conu Grigore era burlac, n'avea copii, nici alţi urmaşi de sânge. Odată cu el se stingea neamul lui. Avusese un nepot de soră căruia se gândise să-i lese averea şi numele. Dar nepotul lui conu Grigore murise într'un accident de automobil. De-atunci, conu Grigore nu mai ţinea la nimic. Devenise tot mai sceptic, tot mai cinic şi mai nepăsător. Se gândea numai să o potrivească aşa fel încât să aibă strict cât îi trebuia lui însuşi. II chemase într'o zi pe Dragan şi îi zise:

— Petrache, vreau să vând via de pe Holmu... Caută-mi muşteriu...

— Chiar eu aş fi muşteriu, coane Grigore, —

se grăbi să răspundă „conu Petrache“. Dacă îmi daţi preferansă...

Conu Grigore i-a dat preferinţă, şi, fără să mai caute alt muşteriu, Dragan a cumpărat el via.

Tot aşa a venit şi ceasul iazului... Se mocirlise, se mâlise, se împădurise cu răchite şi iove şi se făcuse un lan de papură şi stuf. Nu mai era „iazul“ decât cu numele. Să mai aducă conu Grigore lipoveni să-l facă iarăşi iaz, să facă baraje şi zăgazuri, să aducă peşte... câtă bătaie de cap şi câte parale !...

— *A quoi bon* ? îşi zicea conu Grigore. Am şaptezeci de ani... E prea târziu. Nu face să închid banii.

I-a spus lui Drăgan:

— Vreau să vând iazul...

Şi iarşi boierul i-a dat „preferansă“ lui Petrache.

A venit apoi rândul morii. Motorul, adus înainte de războiu de conul Grigore, se hârbuise cu desăvârşire. Nici nu mai umbla, de câţiva ani. Pietrele se măcinaseră. Moara sta pustie şi închisă. Vadul se stricase. îndată după expropriere, când moşierii îşi mai făceau iluzii asupra nouii vieţi agrare, şi când conu Grigore era cu zece ani mai tânăr, se gândise să aducă un nou motor şi moui pietre şi un nou mecanic. Dar toate acestea cereau o mare cheltuială. Îi trebuia peste un milion de lei... A ipotecat
pădurea şi a vârît milionul în moară. A adus motorul din Germania şi pietrele din Franţa iar ca mecanic pe fostul său şofer Franţ, căci

mecanicul pe care îl mai avuse făcuse o leacă de parale şi-şi puse în gând să-şi înjghebe, cu un tractor luat de ocazie şi cu nişte pietre de ocazie şi ele, o moară, peste drum de moara boierului, pe un lot de împroprietărire.

— Iaca, videţi acum, cucoane, ce rău aţi făcut c'aţi dat toată moşia la dispropiere ? îi zicea Dragan lui conu Grigore. Acum Sandu vrea să se puie contra, cu moara lui. Şi iaca are să vă cam încurce...

Conu Grigore – deşi, poate, recunoştea în sine că avea dreptate Dragan – râdea:

— Ce concurenţă poate să-mi facă el ? Motoraşul lui cel mic abia are să pârţâie lângă motorul meu...

Dragan a fost de idee să dea cuconul Grigore lui Sandu o sumă de bani, cam cât l-a costat motoraşul şi pietrele, şi să se ducă naibii. Dar boierul nici n'a vrut să audă.

— Nu înţelegi, măi Petrache că nu poate să mă concureze el pe mine, – spunea conu Grigore. Nu poate ţine un purice cu un elefant...

Iţic, în crâşma lui, vedea mereu o prietenie mare, la un pahar cu vin, între Franţ mecanicul boierului şi Sandu fostul mecanic...

Şi, la vreo trei zile după ce a pornit moara boierului cu motorul cel mare şi nou, adus din Germania, s'a întâmplat explozia aceea care a făcut bucăţi şi moară şi motor şi pietre, de s'a cutremurat tot satul. Şi ce n'a distrus explozia a mistuit focul... Deoarece conu Grigore nu apucase să asigure moara iar din anchetă nu s'a putut stabili exact cauza exploziei, a

rămas boierul cu paguba şi... puriceie fără elefant. Căci, după cé a pierdut mai mult de un milion, boierul a renunţat de a mai face moară.

— Dacă m'aţi fi ascultat pe mine... îi zicea Dragan lui conu Grigore, poate că nu se întâmpla...

— Pentrucă nu te-am ascultat, ai să cumperi tu, Dragane, moara... şi acum eu te sfă- tuesc să-l cumperi şi pe pezevenghiul de Sandu... dacă vă trebue moară în Dulceşti, că eu alta nu mai fac.

Şi Petrache Dragan, după oarecare făţarnice ciorovăieli, s'a învoit. A cumpărat şi moara şi pe Sandu.

Iar conu Grigore şi-a scos puţin din pârleală şi astfel a rămas ipoteca de un milion şi ceva pe pădurea de pe Anina. Şi, ca urmare, moara a mâncat şi pădurea... Căci, rămânând în urmă cu dobânzile, care se capitalizau şi care erau destul de ridicate, conu Grigore ajunsese dator pe pădure. Devenind creanţa ipotecară exigibilă şi creditorul Vexler, un bancher din Iaşi, neînvoindu-se la o prelungire, conu Grigore preferă să-i vândă pădurea, chiar lui Vexler,

ca să stingă datoria de două milioane şi să-i mai rămână câteva sute de mii de lei.

Petrache Dragan visa să înghită tot el şi pădurea lui conu Grigore, dar aceea era o bucată prea mare pentru puterile lui. Nu-i rămânea lui „conu Petrache" decât să nutrească ciudă pe Vexler şi să spună şi el, ca alţii, când vorbea politică ori făcea propagandă electorală, că „jidanii ne mănâncă pădurile şi de aceea nu mai plouă, vara, ca altădată".

De când aflase dela Iulia că boierul îi lasă ei conacul şi cele cincizeci de hectare, Petrache Dragan stătea ca pe jăratic. Aştepta cu ne-, răbdare moartea boierului pentru ca Iulia să intre mai repede în stăpânirea averii boiereşti şi el să se cunune cu dânsa. Adesea visa că boierul a murit şi că era întins între patru lumânări mari... sau că el şi Iulia erau într'o casă mare, mare, cu odăi multe, în care se tot rătăceau ca într'un labirint...

Dar conu Grigore, deşi era om trecut de şaptezeci, par'că întinerea în loc să 'mbătrânească. Nu se văieta de nimic, nu-l durea nimic, nu suferea de nimic. Nu-şi lăsase nici luleaua nici cafelele. Şi făcea zilnic lungi plimbări pe jos, la câmp, însoţit de „Volcioc", credinciosul său câine-lup. De moşie nu se mai. ocupa, o dăduse în arendă lui Petrache Dragan care îi aducea câştiul regulat în două rate, la Sf. Gheorghe şi la Sf. Dumitru. Se desfăcuse de tot inventarul agricol, vite,

Pluguri, secări, grape, semănători, şi garnitura de treer.

— Pe moşie mică nu se poate face plugărie mare, – îi zice conu Grigore lui „conu Petrache“. Ia-le, tu, Dragane, că de-acum *tu* ai să faci ce am făcut eu pân' acu... până ţi-a veni şi ţie rândul... căci, pământu' se'nvârteşte...

Conul Grigore zâmbea din colţul gurii cu buze subţiri, iar ciocul său mefistofelic îi ascuţea încă mai mult figura „â la Henri} IV” şi vorba, totdeauna cinică şi paradoxală.

— De ce nu v'aţi oprit o bucată mai mare de moşie, cucoane ?...

Conu Grigore arătă, cu mâna, dulapurile ticsite de cărţi:

— Ele-s de vină, cărţile... Ele mi-au tot cântat că viitorul este al proprietăţii mici, că numai cultura intensivă este rentabilă, că numai pe proprietate mică se poate face cultură intensivă, că în Danemarca, un ţăran cu cinci hectare este mai bogat decât un boier dela noi cu cinci sute de hectare...

La rândul său zâmbea Dragan :

— O fi aşa cum scriu ele, dar la ele acolo... Ce ştiu ele de rosturile dela noi ?

— Am crezut că după expropriere se vor schimba rosturile plugăriei şi la noi. Dragane, că vom deveni şi noi o ţară de proprietate mică şi de cultură intensivă... că în loc de atâtea perechi de boi şi-atâtea pluguri, şi-atâta nutreţ şi-atâţia haidăi, mi-ar ajunge un tractor ş'un mecanic. Am crezut că'n loc de grâu, lintea, soia, cânepa, inul, plantele medicinale...

Conul Grigore se pasionase îndată după expropriere, de cultura intensivă... Se abonase la revistele franţuzeşti „Fermes et Châteaux" şi „La Vie â la Campagne" precum şi la diverse alte reviste străine, de agricultură, de viticultură, de pomicultură, de apicultura, de avicul- tură, de horticultură, sericicultură, etc. Câte venituri frumoase nu se puteau scoate şi la noi din atâtea feluri de „culturi" în locul rudimentarei şi rutinarei plugarii cerealiste de altădată ? Crezuse şi el, împreună cu ideologii reformei agrare şi demagogii partidelor politice, că marea proprietate era cauza crizei agrare şi că boierii trebue să fie pionerii noii vieţi agricole. Crezuse şi el că în *cultura intensivă* foştii mari proprietari vor găsi o compensaţie firească a exproprierii... Conul Grigore îşi cumpărase un tractor „Romeo" care trebuia să facă „în minim de timp" şi „cu minim de cheltuieli", treaba pe care o făceau boii şi oamenii oari, ei, cereau hrană tot anul. Pe cele 50 de hectare ce îşi păstrase în jurul conacului, în locul celor 500 date exproprierii, avea să cultive leguminoase, textile, medicinale, etc. în loc de obici-
nuitele şi anacronicele cereale. Dar creşterea
păsărilor ?Dar porcii ? Dar viermiide mătasă ? Dar„iepurii de mosc" ?...Câteexploa
tări rentabile şi civilizate !... Iată viitorul de aur al „agriculturii" noastre L. Teoreticianii exproprierii, politicianii partidelor, economiştii gazetelor, biurocraţii Ministerului de Domenii încurajaseră şi exaltaseră

entuziasmul bătrînului conu Grigore pentru cultura intensivă. Şi astfel, conu Grigore a sădit duzi în vederea creşterii viermilor de mătase, a făcut plantaţii de pruni de Bosnia şi de Agen în vederea unei uscătorii sistematice, a întemeiat, în parcul conacului, la loc potrivit, o stupărie, cumpărând stupi „sistematici" şi angajând un apicultor specialist, deşi îşi cumpărase o sumedenie de cărţi de apicultură şi se abonase la felurite reviste apicole din ţară şi din străinătate. Citise, în acest scop „La Vie des Abeilles" a lui Maeterlinck şi îşi luase toate sculele şi aparatele indispensabile unui apicultor. Conul Grigore, pasionându-se pentru viaţa albinelor, a lăsat prea mult comercializarea mierei şi a cerei pe mâna specialistului apicultor, pe când el se apucase să scrie un tratat de... „sociologie apicolă" (cum îl numea) în care făcea apologia republicii albinelor şi preconiza o identică întocmire în sociologia umană. Dar a lăsat lucrarea neisprăvită de teamă să nu apară în ochii opiniei publice —

şi în deosebi într'ai guvernului – ca „leninist", „sovietist", ori „bolşevist"...

Pentru crescătoria de porci a cheltuit o groază de bani, ca să fie cât mai asemănătoare cu acelea din „La Vie â la Campagne". A captat nişte izvoare de le^a făcut gâştelor şi raţelor un ştrand... A cumpărat vaci Siementhal, căci numai vacile de rasă îi plăceau, şi astfel, şi-a făcut o fermă care – după toate socotelile, cu creionul pe hârtie – trebuia să-i aducă venituri mai mari decât întreaga moşie dinainte de expropriere.

După ce „La Vie â la Campagne" şi Danemarca i-au inspirat ideea atâtor întreprinderi în domeniul economiei rurale şi după ce a făcut chiar datorii spre a le putea înfăptui, conu Gri- gore a început să constate că socotelile de pe hârtie nu se potriveau cu realităţile de pe teren, iar stările din Franţa sau Danemarca încă mai puţin. Pasiunea sa pentru o cultură intensivă şi raţională se răcea cu cât insuccesele şi pagubele ce înregistra se înmulţeau. Conul Grigore a constatat, în cele din urmă, că întreţinerea unei ferme după modelul celor din alte ţări, este, în condiţiile din ţara noastră, un lux pe. care nu şi-l poate îngădui decât doar statul. Conul Grigore s'a ales, deci, numai cu o tristă experienţă şi cu datorii pe deasupra. Şi a tras concluzia, foarte scump plătită, că
reforma agrară n'a schimbat decât regimul proprietăţii dar nu şi regimul producţiei.

— Cu proprietate mică, România a rămas tot

ţară de cultură extensivă şi cerealistă, – spunea conul Grigore – căci condiţiunile de muncă şi sistemul de producţie au rămas aceleaşi ca înainte de reforma agrară.

Era în anul 1929, un deceniu dela expropriere... iar conu Grigore avea vreo 74 de ani. Toate iluziile ce şi le făcuse la 1920, după reformele agrare, se spulberaseră. Cultură intensivă, industrii agricole, valorificare tehnică a restului de mare proprietate, etc., tot ce cântaseră flaşnetele politicianilor şi savanţilor, se vădiseră nişte zadarnice himere. Sistemul de producţie şi condiţiile de muncă nu se schimbaseră. Cultura rămăsese tot cea extensivă, producţia tot deficitară – şi inferioară celei din trecut. Proprietarul mare făcea, acum, pe moşie mică, exact ceea ce făcea altădată pe latifundiu. De asemeni ţăranul, pe parcela dela 1920 ca şi pe cea dela 18G4... Nu se schimbase decât – cum zic „specialiştii“ chestiei agrare – repartiţia proprietăţii. Urcarea preţului pământului şi al grânelor şi belşugul banilor de hârtie fusese de asemeni o iluzie a bogăţiei, căci acea urcare era datorită inflaţiei monetare, nu producţiei intensificate.

Dintre cărţi, jurnale şi reviste, sihăstrit în biblioteca sa, conul Grigore începuse a vedea clar: trecutul era iremediabil pierdut iar viitorul învăluit în negurile restriştei care începea. Din toate iluziile şi himerele pe care exproprierea le adusese, ca o boaie de mângâiere şi compensaţie, moşierilor, rămăsese hâda realitate a datoriilor agricole.

— Cei tineri, au vreme să-şi refacă

viaţa, adaptându-se la noile ei forme – îşi zicea conu Grigore – cei de vrâsta mea nu mai au nimic de pierdut.

A chemat negustori, a chemat pe Dnagan, a chemat pe creditori, şi le-a împărţit ciurucurile strădaniilor lui de cultură intensivă. A lichidat tot fierul vechi şi toată hârbăria tractoarelor, semănătoarelor, secerătoarelor, treerătoarelor – cioburile iluziilor stârnite de Expropriere.

— Na, lua-ţi-le şi faceţi ce ştiţi cu ele... Jucării noi pentru alţi copii…

A deşertat remizele, magaziile, şurile, şoproanele, cu măturoiul ultimei desamăgiri, de vestigiile apiculturii, sericiculturii, aviculturii, horticulturii, pomiculturii, viticulturii şi tuturor himerelor de tecnică agricolă.

Fără nicio părere de rău, şi cu acelaşi zâmbet ironic în colţul buzei, bătrânul boier privea cum ieşeau pe poarta curţilor sale din Dulceşti, ca nişte cară funebre, ciurucurile fostului său inventar agricol. Abia atunci şi-a dat el seama ce avere băgase în toate acele bine intenţionate încercări de culturi sistematice. Iama aprindea focul cu revistele de Economie Rurală care proslăveau „motocultura" şi îndemnau pe agricultori să cultive mac, bumbac, spanac şi plante medicinale...

— Au înnebunit miniştrii noştri de Agricultură— îi zicea conu Grigore lui Dragan – auzi dumneata, ci-că să mai cultivăm şi „altăceva decât tot numai grâu şi porumboi !"...

Preţul grânelor scăzuse atât de tare încât

impozitele – care erau tot aceleaşi de pe vremea banilor de hârtie – întreceau renta pământului. O restrişte cumplită se abătuse pe capul tuturor plugarilor, moşieri de toată mâna ori ţărani, căci numai preţul pământului şi al produselor agricole erau în mare scădere şi ajunseseră în nefirească disproporţie cu preţurile altor produse şi valori. Un hectar de pământ era mai ieftin decât un rând de haine ori o pereche de cisme !...

Vitregele vremi de criză agricolă l-au găsit pe conu Grigore înglodat în datoriile făcute cu prilejul diverselor sale întreprinderi de culturi intensive cu metode tecnice. Arenda pe care i-o plătea Dragan era neîndestulătoare, deşi acum, la bătrâneţe, conu Grigore şedea numai acasă şi ducea o viaţă simplă. Nu mai ţinea droaia de slugi, ca mai înainte. Iulia singură, îi făcea menajul, ajutată de un singur argat la ogradă. Numai pentru grijiturile mari chema, cu ziua, femei din sat. Dar conu Grigore nu se lăsa im-

presionat de vitregia vremilor ce apucase. Ba chiar le privea cu oarecare curiositate, ca sociolog, cum privea altădată luna şi stelele cu ochienele de astronom. Din. trecut, nu regreta nimic ; trăise din plin. De altfel, zicea, e zadarnic să regreţi trecutul. Prezentului nu-i cerea decât tutunul de pipă, cafelele negre şi cărţi de citit – dar numai de literatură, acum, şi numai de literatură străină. Viitorul nu-l interesa deloc ; conu Grigore era aproape octogenar.

— Ce-mi pasă dacă Europa va fi... cum spunea Napoleon Bonaparte ; fascistă ori sovietică, tot un drac !

Conu Grigore spunea ca Ludovic al XV-lea : – *Après moi le déluge !...*

N'avea urmaşi, iar el era ultimul din neamul său. Ultima frunză a arborelui său genealogic... Pentru restul zilelor câte le mai avea de trăit nu era deloc îngrijorat. Putea să mai ţină criza economică încă alţi zece ani !

Adesea, când venea vorba despre greaua stare în care a ajuns ţăranul, despre dările care nu se mai potriveau cu veniturile pământului, despre datoriile agricole, despre lipsa de pământ... conu Grigore îi spunea lui Petrache Dragan :

— Vezi, măi Petrache, ţăranul zice c'am calicit pentrucă nu mai vede la mine sutele de hectare de altădată, nici droaia de argaţi în

12

curte, nici cai la grajd, nici vite, nici maşini agricole cum aveam odată ; dar, pe când noi,

boierii, tot mai avem rezerve din care mai putem face faţă nevoilor, ei, ţăranii împroprietăriţi la 1919 după războiu, au ajuns mai rău ca înainte de expropriere. Lotul de împroprietărire s'a fărâmiţat ori l-au vândut chiaburilor şi au pe cap datoriile la băncile partidelor politice şi toate angaralele către fisc... Nu-mi pare rău că am dat mai toată moşia la expropriere, căci nu eram s'o duc cu mine în mormânt, dar îmi pare rău că exproprierea n'a folosit la nimic...

Dragan era şi el de părere că exproprierea n'a folosit la nimic.

— Ce folos dacă s'o dat pământ la toţi nevolnicii cari n'aveau nici plug nici vite, nici bani... Mai bine ni-l dădea nouă, chiaburilor, – se gândea Dragan.

— Eu, Dragane, spunea boierul, mai am o avere în cărţi, covoare, tablouri, bijuterii, arme, obiecte, de artă şi câte nimicuri... Mai pot trăi din ele, ducă le vând, încă o viaţă... Dar ţăranii pot vinde cenuşa din vatră ? Chiar de li s'ar ierta datoriile, într'un fel oarecare, tot ei sunt mai de plâns azi. Improprietăriţii exproprierii dela 1917 şi-au pierdut pământul, fie că l-au vândut, fie că l-au fărâmiţat la copii. Câţi ţărani au de vândut o pereche de boi sau o vacă spre a-şi plăti dările? Lor nu li rămân decât palmele... Cu toate că le-am dat aproape toată moşia, ei tot calici au rămas! Azi, numai voi, chiaburii satelor, staţi mai bine, fiindcă aveţi mai mult pământ ca ţăranii cei mulţi şi mai puţine nevoi ca boierii. Voi şi „albăstrimea" satului care

huzureşte din bugetul statului. Niciodată n'aţi dus-o mai bine ca acum. Dar şi pe voi are să vă mănânce pământul!... Ca mâne vă vine rândul... Dar voi – atunci – nu veţi avea măcar nici ce vinde, ca noi.

Petrache Dragan a înţeles, dar nu tocmai bine, tot ce a spus boierul. A înţeles că era înnă mare depărtarea dela el până la conu Grigore... şi că se înfruntau două lumi deosebite.

Dragan nu se mai simţea în rând cu „ţăranii" (pe care începuse a-i duşmăni) dar nici în rând cu boierii pe cari, totuşi, îi ura.

II ura acum şi pe conu Grigore, care se încăpăţâna să trăiască şi care tot era mai bogat ca dânsul.

Vestea morţii boierului se răspândise ca fulgerul în tot satul. Deşi îl ştiau bătrân, oamenii par'că nu voiau să creadă că conu Grigore putea să fi murit de moarte bună.

— Era încă verde... spuneau unii.

— Mai alaltăieri l-am văzut urcând dealul Holmului ca un flăcău, ziceau alţii.

Şi gura satului a şi început să şopotească...

XVIII

— Nu-i lucru curat...

— Ci-că boierul o lăsat în tistament curţile şi pământu' ţiitoarii... şî ea trăia cu conu Pe- trache... care umbla s'o iee de nevastă...

Se vorbea în sat că boierul nu murise de moarte bună...

— Bătrân, bătrân, da' putea să mai trăiască... N'o bolit...

— O vrut nemţoaica să intre mai repede în avere... I s'a urît de când tot aşteaptă...

— Mai ales lui domnu' Petrache i s'o fi urît de când tot aşteaptă să moară boieriu ca s'o poată lua.

— Şi să puie el mâna pe averea boierului... că doar nu de alta umblă el s'o iee pe madama Iulia.

Cei mai mulţi bănuiau că Petrache Dragan a pus-o la cale pe Iulia să-l omoare pe boier. Unii ziceau că l-a otrăvit, căci *ca* îi gătea mâncarea. Alţii credeau că l-a gâtuit pe când dormea...

— Poate chiar că amândoi... căci în vremea din urmă boieriu era pe mâna lor. Ei amândoi făceau ce voiau. Boieriu îi lăsa de

capu' lor. Dragan când a auzit de moartea boierului a alergat la curte şi se arăta foarte mâhnit, faţă de lume. Luase toate măsurile pentru înmormântare şi părea destul de grăbit cu pregătirile. Auzise că Bazon, cu caTe era în duşmănie, se dusese la târg că cheme procurorul...

Procurorul a venit, a făcut cercetările şi a autorizat înmormântarea. A venit şi medicul legist care a făcut autopsia. Deoarece răspunsurile Iuliei şi ale lui Dragan i s'au părut cam suspecte, procurorul a dispus arestarea lor. Dragan şi Iulia au fost trimişi cu şeful de post la târg. Conacul, sigilat de procuror, a rămas pustiu şi închis,

— I s'a 'nfundat lu' domnu' Petrache... – zicea lumea prin sat, auzind că Bazon a făcut denunţ la „don procuror" şi că Petrache Dragan a fost „dus" cu „jandării" la târg...

— El şî cu madama Iulia au făcut ei ce-au făcut...

Tot satul spunea că „boieriu n'o murit de moarte bună".) Dragan ştia că boieru ii lăsa Iuliei prin testament curţile şi pământul. Chiar boierul îi spusese asta, într'o zi, când era în toane bune şi după ce băuse, la masă, un vinişor mai bun ca cel dela crâşma lui Iţic.

— Măi Petrache, îi spusese conu Grigore lui Dragan, ce vrei ? eu poate mor chiar mâine, că-s bătrân şi am câteodată bătaie de inimă... trebue s'o răsplătesc pe Iulişca asta care m'a îngrijit atâta amar de vreme, care mi-a fost credincioasă, care mi-a purtat gospodăria şi a

fost stâlpul casei în orice vreme. Eu n'am ce face dincolo cu pământul şi curtea. I le-am lăsat ei prin testament. Să aibă şi ea la bătrâneţe o stare şi să mă pomenească...

Dragan şi Iulia aşteptau cu nerăbdare moartea boierului. Ba chiar, Dragan era mai nerăbdător decât Iulia, căci era înţeles cu dânsa că, după ce avea să intre în stăpânirea curţii şi a pământului, avea să-l iee pe Dragan şi astfel el avea să intre stăpân pe curtea boierească. Avea să se împlinească visul cel mare al lui Petrache Dragan. Cele 50 de hectare ale Iuliei adăogate la cele 80 ale lui făceau o frumuşică moşie de 130 de hectare, în afară de curţile boiereşti. Dragan mai avea şi crâşma din sat arendată lui Iţic, care fusese boierească, şi via de pe Holmu, care fusese tot boierească şi moara...

— Eu am să fiu „boieru'" în Dulceşti – îşi zicea cu mulţumire Dragan.

Când a murit conu Grigore pe neaşteptate, gura satului a şi scornit vorba că Dragan şi cu Iulia i-au grăbit moartea ca să intre mai degrabă în avere. Argatul dela curte spunea că Dragan venea adesea la „madama Iulia" şi tăifăsuiau până noaptea târziu. Uneori ieşea dela dânsa în zori de zi... Pesemne, puneau ei ceva la cale...

— S'au lehemisit, pisă'ni-că, de când tot aşteaptă să moară boieriu...

Dar, cu multă mirare, satul a aflat că domnu' Petrache şi madama Iulia au fost sloboziţi şi că s'au întors acasă...

În crâşmă la Iţic se vorbea că domnu' Petrache luase avocat pe conu Vasile Măgură, fost deputat şi *ministru,* şeful liberalilor.

— Numai parale să-i dau – zicea unul – că conu Vasile mă scapă din puşcărie chiar de l-aş omorî pe tata...

— D'apoi n'are el parale, domnu' Petrache ? Iaca, conu Vasile l-o scos basma curată ! – zicea altul.

— De hatârul lu' domnu' Petrache o scăpat de puşcărie şî madama Iulia...

— Ehei, unu-i conu Vasîle ! Mult ghine o mai făcut...

Iţic, văzând cum s'a-întors treaba, a spus şi el o vorbă :

— Cum să bagi oameni nevinovaţi la puşcărie dacă nu s'au gusit distule duvezi ?... Cee, era să-l cumpere domnu' Petrache pi don' procuror sau pe don' doftor care o făcut

autup- sie?... Par'că buieru n'o putut muri di inimă sau di bătrâneţe ?... Ci avea nivoe madama Iuli să omoarî pi buier când acuş avea să moarî di moarti bunâââ ?...

Şi vorbele curgeau...

Dar niciodată nu s'a ştiut bine – în sat la Dulceşti – de ce fel de moarte a murit boierul; unii rămâneau la credinţa lor că boierul n'a murit de bătrâneţe şi că domnu' Petrache şi madama Iulia ştiu ei mai bine cum a fost... Alţii credeau, poate, că înlr'adevăr boierul a murit de inimă. Alţii, cine ştie ce mai credeau. Când l-au văzut pe „domnu' Petrache" reîntors în sat, toate vorbele rele s'au mai domolit. Se întorsese şi Iulia la curte. După întoarcerea lor, umbla svonul că pesemne nişte hoţi l-ar fi gâtuit pe boier, dară nu se ştia cine, căci n'au fost găsiţi, însă nici împotriva Iuliei şi încă mai puţin împotriva lui „domnu' Petrache" nu s'a putut găsi vreo dovadă de vinovăţie... Se zicea că boierul avea urme de degete pe gât... dar nu s'a putut stabili dacă erau degete de femeie sau de bărbat... De altfel, hoţii n'au furat nimic din casă căci toate au fost găsite, în iatacul boierului, la locul lor. Potae că hoţii n'au avut vreme... Madama Iulia susţinea morţiş că boierul a fost omorît de hoţi cari au voit să-l jefuiască ştiind că vânduse unor domni veniţi dela Bucureşti toate dulapurile cu cărţi şi că luase parale multe pe ele. Spunea madama Iulia că, intrând dimineaţa în iatac la boier să-i aducă ceaiul, l-a găsit răsucit în pat şi încă cald... iar fereastra dela grădină cu geamul

spart şi deschisă. Pesemne că hoţii au spart geamul ca să poată băga mâna şi să descuie fereastra. Iulia însă nu-şi putea da seama de ce dar nu erau cioburile de sticlă căzute în odaie ci erau afară ?...

Oricum a fost, moartea boierului a rămas învăluită de mister. Asasinii n'au mai fost găsiţi iar Iulia, după ce s'a deschis testamentul lui conu Grigore, a fost pusă în stăpânirea curţilor şi moşiei.

Satul a păstrat totuşi convingerea că Dragan şi cu Iulia – „oamenii boierului" – l-au omorît pe boier şi au simulat că l-au omorît hoţii.

— Da, o luat el, conu Vasile, treaba pe mână şî i-o scos pe amândoi basma curată... Că de nu era *ministru,* ccmu Vasile, tuma atunci, înfundau puşcăria amândoi, – spunea „gura lumii". Şi multe parale o mai cheltuit conu Petrache... de-o plătit basmaua...

Gura lumii spunea că Petrache Dragan o pusese la cale pe Iulia să-l gâtue, noaptea prin somn, pe boier, ca să intre mai repede în averea

ce îi lăsa prin testament. Fără îndemnul lui Dragan, nicicând Iulia nu s'ar fi gândit la o poznă ca asta. Ea nu era atât de grăbită ca dânsul să ajungă stăpână pe curtea boierească. Dar Dragan era grăbit. Visul său de totdeauna, visul său cel mare, ambiţia lui statornică de a se vedea el în locul boierului, îi aţâţau nerăbdarea. Era grăbit să se însoare cât mai repede cu Iulia. Ştia că numai după moartea boierului se putea însura cu ea şi ajunge, astfel, stăpân pe conac.

— Conu Grigore poate să o mai ducă şî zece ani de-aici încolo, îi zicea el Iuliei. Când ai să fii şî tu cucoană, când să te lăfăieşi şî tu în lucru boieresc, ai să fii bătrână... Ce-ţi mai trebue ?...

Dragan se mai temea ca nu cumva să moară Iulia – căci, de, omu-i muritor – înainte chiar de a muri boierul. Se mai temea ca nu cumva boierul să se răsgândească şi să facă alt testament...

— Poate, îi vine alt gând – îşi zicea Dragan – ori se iveşte vreo rudă, cine ştie ?...

Iar Iuliei îi spunea mereu :

— Ascultă-mă pe mine, bate fieru' cât e cald... Ce-i în mână nu-i minciună... Eu ştiu ce spun, că eu n'am cap de femeie, eu te învăţ de bine, să n'ai nicio grijă...

— Bine omule, îi zicea Iulia, da' să intru la puşcărie ?... Să chiamă că mă pui să fac moarte de om, tocmai omul care îmi face atâta bine...

— Şi dacă întru la puşcărie – mai zicea Iu- lia – ce-mi mai rămâne toată averea ?

Dacă să constată că l-am omorît eu ?... Mă scoţi 'mneata, domnu' Petrache, dela gros ?

Petrache Dragan o asigura că „răspunde el", că să n'aibă nicio grijă, că el e omul lui „conu Vasile", că face de ani de zile politică cu dumnealui, că l-a votat în toate alegerile, că conul Vasile îi avocat mare...

— Pe câţi nu i-a scăpat conu Vasile dela gros ?... N'am atâta păr în cap.

— Dar dacă don' procuror mă constată ?... tot spunea Iulia.

— Da nu-i acum el, conu Vasile, ministrul Dreptăţii ? Nu-i el acu stăpân pe toţi procurorii şî pe toţi jiudicătorii din ţară ? Acum conu Vasile îi mai tare ca oricând...

Şi, tot aşa, azi o leacă, mâne o leacă, Dragan îi bătea Iuliei capul şi o încredinţa că n'are de ce să-i fie frică.

— Te-aş îndemna eu la o treabă ca asta dacă n'aş fi sigur ? îi mai zicea. Doar am să te iau de nevastă. Am eu interes să te las să intri în puşcărie ?

— Dac' aş intra, intrăm amândoi... că dumneata mă pui la cale – îi zicea Iulia.

De sigur că Dragan şi Iulia erau legaţi unul de altul. Dacă ar fi fost ea dovedită ca autoarea omorului, el ar fi fost denunţat de ea ca autor moral şi ca complice. Scăparea lui Dragan a atras şi scăparea ei. Dragan era de două ori interesat la aceasta. întâi, ca să scape el; al doilea, ca să o poată lua pe Iulia de nevastă şi, cu chipul acesta, să ajungă stăpân pe conac.

Dacă boierul a fost gâtuit numai de Iulia sau

şi de Dragan, iarăşi satul nu ştia bine. Dar cei mai mulţi spuneau că numai de Iulia. Cine putea să ştie, dacă nimeni nu fusese martur? Dar aşa umbla vorba. La prijnele cercetări seconstatase că urmele degetelor de pe gâtul boierului păreau a fi de femeie. Se mai spunea,, în sat, că argatul din ogradă, ar fi declarat la primele cercetări că ieşise din odaia lui de lângă grajduri, în timpul nopţii, afară, ca să-şi facă o nevoe şi că văzuse lumină la geamurile boierului... Apoi, tot el declarase, că despre ziuă,, când abia se crăpa de ziuă, de nu se vedea încă bine, văzuse pe „domnu' Petrache" ieşind din conac pe din dos şi furişându-se tiptil către poartă... Această declaraţie nu corespundea cu. arătarea lui Petrache Dragan care susţinea că. în noaptea aceea el nu era în sat ci era dus la. târg... Dar argatul, la instrucţie, revenise asupra primelor lui declaraţii zicând că poate „i s'a părut".

De altfel, ceea ce a stingherit mult mersul. instrucţiei şi descurcarea adevărului din contrazicerile singurului om din curte – argatul care nu văzuse nimic – era lipsa completă de marturi. Conu Grigore nu mai ţinea, în vremea din urmă, nicio slugă. Era singur, în toată casa, numai cu Iulia, care făcea toată treaba sus, în casă la boier, şi cu argatul care făcea toată treaba jos, la ogradă.

Pe motiv de economie – zicea Iulia – îl îndemnase pe conu Grigore să nu mai ţie vreo slujnică, nici fată 'n casă, nici bucătăreasă, căci putea să facă ea singură toată treaba.

Spusese lui Conu Grigore că mai bine face ea singură toată treaba, sus, decât s'o mai încurce vreo slugă... Căci – zicea Iulia – „după ce le dai leafă cât nu fac, trebue să le mai şî dădăceşti". Poate că altul era, însă, adevăratul scop ce urmărea Iulia îndemnând pe conu Grigore să nu mai ţie nicio slugă în casă, sus, ci numai un om la ogradă, jos, pentru-tăiat lemne, cărat apă, şi alte rosturi la ogradă unde trebuia o mână de bărbat. Poate că nu din motive de economie îl convinsese ea pe boier să nu mai ţie nici bucătăreasă nici fată în casă... Poate că, în 'adevăr, prezenţa în casă a unor slugi o stingherea, dar... în uite privinţi. O fată în casă, adusă dela târg, nu-i convenea luliei, căci conu Grigore era, cu toată vârsta lui înaintată, ca unul ce fusese foarte muieratec în tinereţe, încă pofticios la partea femeiască şi Iulia se temea

ca nu cumva, cine ştie cum, vreo „stricată de-acelea dela târg“ să-i zăpăcească minţile, – câţi n-au păţit aşa ? – şi să se îndrăgostească de una tânără. Se temea Iulia ca nu cumva să i se aprindă boerului călcâile după vreo asemenea „haită“ – cum le spunea ea – şi să strice testamentul. Se gândea Iulia că avea dreptate „domnu’ Petrache“ când îi tot spunea să nu doarmă pe-o ureche şi „să bată fierul cât e cald“, ca nu cumva să se răsgândească conu Grigore şi să schimbe testamentul. Poate chiar Petrache Dragan el însuşi i-a deschis Iuliei ochii în privinţa fetelor din casă şi a sfătuit-o să caute să numai ţie boierul fete aduse dela târg. De altfel ştia şi Iulia, din proprie experienţă, că adesea bărbaţii vrâstnici, flăcău tomnatici, bătrânii muierateci, îşi pierd uşor mintea după o fustă de fetişcană, căci şi ea fusese, când avea 18 ani, fată în casă la un moşier bătrân care se amorezase de dânsa. Dar, pe de altă parte, nici fete din sat nu-i convenea Iu- liei să ţie boierul. Fetele din sat erau nişte „şpioane“, zicea Iulia; ele puteau vedea tot ce se petrece în casă, la curte, şi apoi să umple satul de vorbe. Când îl îndemna pe conu Grigore să nu ia slujnice fete din sat, Iulia spunea despre ele că-s „numa nişte putori“, leneşe şi chiar hoaţe...

Se vede că – în cele din urmă – Iulia se învoise cu Petrache Dragan ca să nu mai aştepte ziua aceea când Cel de Sus avea să-l cheme pe boier la Dânsul. S’au legat amândoi, pe jurământ, în cea mai mare taină – într’o

noapte de dragoste, aghesmuită cu vin tare, adus de Petrache din beciul lui – să lucreze „mână 'n mână" şi, orice s'ar întâmpla, să nu se denunţe unul pe altul. Iulia s'a juruit că va face întocmai cum a învăţat-o „domnu' Petrache" şi că va."isicuta" întocmai, „planul" lui. „Eu am un plan bun", îi spunea Dragan. Iar planul lui Dragan avea, ca primă condiţie de izbutire, să nu mai fie nicio slugă în casă, sus la boier. De argatul din ogiadă nu se sinchisea Dragan, căci argatul dormea departe de conac, într'o odăiţă de lângă grajduri. Odată ce Iulia a intrat în vederile lui „domnu' Petrache" şi s'a încredinţat că e mai bine „să bată fierul cât e cald" ca nu cumva boierul să schimbe testamentul, s'a cotorisit de toate slugile din curte luând „toată treaba" asupra sa, fără ca nici de cum conul Grigore să poată bănui adevăratul tâlc al vredniciei ei gospodăreşti. După ce s'au sfătuit, nopţi de-a-rândul, Dragan şi Iulia au hotărît că mijlocul cel mai bun era tot „planu' lui domnu' Petrache", adică să simuleze că boierul a fost omorât de hoţi. Amândoi aveau să intre, noaptea, în iatacul boierului, şi să-l sugrume, în timpul somnului. În noaptea hotărită, Iulia avea să-l „cinstească" sdravăn pe argatul din ogradă, de cu seară, ca să doarmă dus, până dimineaţa.
De altfel, de acolo de departe, din odaia lui de lângă grajduri, nu putea vedea nimic, nici auzi.

Ceea ce a mai contribuit ca toată această afacere să rămână învăluită de mister şi să fie clasată fără să se fi găsit autorii omorului şi

fără să se fi putut găsi probe suficiente de vinovăţie în sarcina lui Petrache Dragan şi a Iuliei, a fost şi mutarea judelui instructor... Tocmai venise la putere partidul lui „conu Vasile“ şi conu Vasile Măgură era ministrul dreptăţii. Trebuiau să se facă alegerile şi fiindcă Petrache Dragan era nu numai „stâlpul partidului“ în sat, dar şi unul din stâlpii electorali ai judeţului, căci era şef de sector, conu Vasile Măgură, ministrul dreptăţii, care el însuşi candida în-judeţul lui – ziarele celorlalte partide îi ziceau „Judeţul lui Vasile“ – avea neapărată nevoie de el şi nu se putea lipsi de „stâlpul“ local. Şi astfel, a avut iarăşi noroc Petrache Dragan că lucrurile s'au potrivit aşa. Noul jude instructor, venit dela Bucureşti, sau din cellalt capăt al ţării, a luat treaba dela început... Dar în vâlva, în vaerul, în obşteasca zarvă a alegerilor, instrucţia acestei afaceri încurcate a rămas înnăbuşită. În marea bătălie electorală, cui îi mai ardea să ştie dacă cuconu Grigore a murit de bătrâneţe ori omorît de hoţi ? Cui îi mai ardea să ştie dacă urmele de pe gât erau degete de femeie sau de bărbat sau de amândouă sexele ? Cui îi mai ardea să se dumirească de ce cioburile dela
geamul iatacului erau căzute afară şi nu în odaie ? Cui îi mai ardea să ştie, de ce hoţii nu furaseră niciun capăt de aţă şi de ce nimic nu era răscolit şi răvăşit prin casă ? Cui îi mai ardea să se întrebe de ce, dacă hoţii au intrat în- tr'adevăr pe fereastră, măsuţa din faţa ferestrei nu a fost găsită răsturnată sau

măcar clintită din loc? Dar, poate că nici n'avea cine să se întrebe toate acestea, chiar de n'ar fi survenit zarva alegerilor, căci numai judele instructor cellalt, care fusese mutat, cunoştea aceste amănunte. Ori, poate că nici el, dacă la primele cercetări – făcute de şeful de post, cu care de mult se împrietenise temeinic „domnu' Petrache" – nu fuseseră băgate în seamă.

Petrache Dragan a avut totuşi o mare desamăgire după ce Tribunalul a deschis testamentul lui conu Grigore...

Boierul îi lăsase Iuliei numai conacul cu parcul, grădina, livada şi toată împrejmuirea curţilor, dar nu şi cele 50 hectare de moşie la care tot râvnise „domnu' Petrache" Testamentul spunea că cele 50 de hectare aveau să fie împărţite în loturi de câte cinci hectare şi atribuite, prin tragere la sorţi, de preşedintele Tribunalului, la zece tineri însurăţei lipsiţi cu totul de pământ.

— A' dracului boier! A irosit bunătate de moşie la golani!...

Dragan îl înjura în gând pe conu Grigore şi îi venea să crape de ciudă. La una ca asta nu se aşteptase. Dragan credea că boierul îi lăsa Iuliei şi pământul, nu numai curţile, şi era sigur că va pune el mâna pe pământ, după ce se va fi cununat cu dânsa. În privinţa asta îşi avea de asemeni planul de mai înainte făcut şi despre izbânda lui nu avuse nicio îndoială.

După ce Iulia a intrat în stăpânirea curţilor boiereşti, Dragan a făcut la primărie „formele" şi s'au cununat. Dar n'a vrut să facă „nuntă

mare“ ca să nu mai stârnească gura lumii. Satul, când s’a mutat „domnu’ Petrache“ în conac, spunea:

— S’o suit scroafa ’n copac...

Se mai spunea :

— Iaca, de-amu, cine-i boieriu nostru...

— Ca mâne l-om vedea pe conu Petrache şî cu tonobil...

Dar „conu Petrache“ nu-şi luase automobil, ci încă o pereche de cai mari, boiereşti, pe cari îi cumpărase, cu trăsură cu tot, de la un boier din judeţ, caTe se desfăcea de cai pentrucă îşi luase maşină.

De sigur, Dragan era foarte mândru că ajunsese să şadă- în vechile curţi boiereşti ale lui conu Grigore. Fusese visul său cel mare, visul de totdeauna. A tocmit vizitiu lai cai, argat la ogradă şi o slugă „sus“, ca să vadă „cei din sat“ că trăieşte ca boierii. îşi făcuse un rând de haine negre şi o pălărie tot neagră, cu boruri mari, ca un *sombrero* mexican, iar la gât punea acum guler scrobit şi înnoda cravată neagră. Petrache Dragan părea mai mult un cioclu decât boier, dar el era convins că îl prinde bine şi că seamănă a boier.

Se îngrăşase, făcuse burtă, două bărbii şi o chică groasă cât o bidinea. Greoi şi mătăhălos ca un urs, călca apăsat, legănându-se, când umbla, nu pentrucă aşa îi era mersul din născare, ci pentru ca să vadă lumea că-i om cu greutate. Vorbea de asemeni apăsat şi tărăgănat, ca să se arate sigur de sine, ca un om cu situaţie. Şi alegea anume cuvinte nouă, cărora nu le cam ştia înţelesul; cuvinte de acelea ce le auzise la oraş sau le citise în gazetă, şi cărora le atribuia înţelesul pe care credea că-l au. Îi părea bine când auzea pe cineva zicându-i „cucoane“ sau „boierule“, dar în sat Ia Dulceşti cei mai mulţi îi spuneau de obiceiu tot „domnu' Petrache“ şi de aceea el nu-i prea iubea pe oamenii din Dulceşti.

— Ai intrat în avere boierească, domnu' Petrache... – îi mai zicea careva.

— Încetu' cu încetu' se face oţetu'...

Îşi aducea lumea aminte de când „domnu' Petrache“ cumpărase crâşma curţii.

— Acu a intrat şi 'n curte...

Acum, Petrache Dragan era el, în sat, „boierul“. – Lui îi ziceau unii „cucoane“. Pe el îl vedea satul cu cai şi trăsură, cu turmă de oi, cu argaţi la ogradă, cu maşină de treer, cu lanuri de grâu.

— Cum se mai schimbă lumea!...

— Urtde-i conu Grigore să-l vadă

acu' pe domnu' Petrache în locul lui ?

Dar fetele lui Dragan nu vroiau să calce în curtea „boierească". Ele nu-i iertau tatălui lor că s'a însurat cu „ţâitoarea boierului". Asta, pe Dragan îl rodea la inimă. Ar fi vrut să-l vadă şi fetele lui că-i boier, să-l vadă cum şade în conac boieresc, cum are slugi, cum răcneşte la argaţi, cum bea cafea pe cerdacul unde altădată şedea conu Grigore, cum se cufundă în jilţ şi citeşte „Vocea Poporului", cum îşi pune ochelarii pe nas ca să citească.

Dar fetele lui Dragan nici în ruptul capului nu voiau să calce la „curte". Nu voiau să dea ochi cu „târfa", cu „haita", cu „venetica", cu „târfăloaga" care a mâncat zilele mamei lor. Numai cei doi gineri, părintele Floareş şi învăţătorul Pastramă, veneau la „curte" să-l vadă pe tata socru. Ei nu împărtăşeau vederile soţiilor lor. Ele sunt nişte „proaste", nişte „femei". Ei, de ce să nu vie? Ei, sunt bărbaţi. Şi sunt „intelectuali". Tata socru e om cu situaţie, cu avere, şi şef de sector. Trebue să fie în bune relaţii cu dânsul. Are să le lase lor averea...

Că părintele Floareş e în partidul ţărănist şi învăţătorul Pastramă în partidul poporului, ce-are a face ? Ba chiar e mai bine aşa ; familia va fi totdeauna la putere. Când vor veni la guvern liberalii, are să fie deputat domnu' Petrache – tata socru, –

când vor veni ţărăniştii, are să fie deputat popa Floareş, iar când vor veni poparaniştii va fi deputat învăţătorul Pastrama. Şi astfel satul va fi totdeauna la cheremul lor.

Iulia era foarte amabilă şi prietenoasă cu ginerii bărbatului ei. Iar ei erau foarte galanţi şi respectuoşi cu dânsa. Îi ziceau „mamă soacră", ca şi cum ar fi fost soacra lor adevărată. Voiau să-i arate că ei nu împărtăşeau vedenie şi simţimintele soţiilor lor. Ele erau nişte proaste, nişte muieri.

Părintele Floareş şi învăţătorul Pastramă erau şi ei şefi de sector în respectivele partide. Partidele respective au căutat astfel să contrabalanseze acţiunea şefului de sector liberal care era Petrache Dragan. Dar, când se adunau, tata-socru şi cei doi gineri, în conacul dela Dul- ceşti, la un păhărel de vin, şi puneau **ţaTa** la cale, ei râdeau cu voie bună de prostia norodului care îi credea duşmani.

— Ţăranii sunt prostimea, mulţimea, turma...

— spunea popa Floareş, ei au nevoie de un păstor. Altădată erau boierii...

— Acuma suntem noi, în locul boierilor de altădată... – zicea învăţătorul Pastramă.

— Noi cari ne-am ridicat în locul boierilor...

— le ţinea isonul Dragan.

Toţi erau de acord că ei trebue să fie păstorii turmei de ţărani. Ei, preoţii, învăţătorii, şi chiaburii satelor, cari s'au căpătuit din războiu şi expropriere, ei trebue să fie conducătorii şi stăpânii ţărănimei. Locul boierilor de altădată,

cari şi-au pierdut moşiile şi averile, trebue să-l ia acum ei, oamenii noi ieşiţi din popor. Ei trebue să fie stăpânii de mâine şi conducătorii. Ici-colo, mai este câte un boier din cei vechi, care mai are o fărâmă de putere şi de avere, dar, puţinii câţi au mai rămas, pentrucă nici sămânţa lor nu s'a stârpit încă de tot, sunt răzleţiţi în partide deosebite, sunt stingheri şi se mănâncă între ei.

— Noi, spunea popa Floareş, chiar dacă ne vârîm în partide diferite, trebue să rămânem solidari. Dacă ne vârîm în partide deosebite e numai din tactică. Asta, pentru noi, trebue să fie numai un mijloc ca să ne ajungem scopul. Scopul de a ne închega ca[1] clasă, ca o tagmă nouă de conducători.

— Are dreptate cumnatul, – zicea învăţătorul Pastramă – noi trebue să-i lăsăm pe boieri şi pe ţărani să creadă că suntem răzleţiţi pe partide, că ne duşmănim, dar în taină să fim fraţi. Să ne deosebim numai de ochii lumii, ai boierilor şi ai ţăranilor, dar să ne simţim cotul. Să ne îmbogăţim, să ne înstărim, ca să fim noi conducătorii de mâne. Exproprierea i-a ruinat pe boieri dar nu i-a procopsit pe ţărani...

Petrache Dragan asculta cu plăcere discuţiile acestea între ginerii săi – amândoi oameni mai cu carte decât dânsul – şi, chiar dacă uneori nu înţelegea tocmai bine ceea ce spuneau, desluşea că între ei şi dânsul este o legătură de sentimente şi interese mai presus de cele familiare. Dragan înţelegea că, deşi toţi trei erau în partide politice deosebite, erau legaţi de acelaşi ţel comun: dominarea satului, a

norodului, a prostimei. În locul boierului de altădată era acum EL, Petrache Dragan, cu ginerii săi, popa şi învăţătorul.

Dragan trăia în foarte buni termeni cu cei doi gineri. La banca populară, unde el era preşedinte, îl cooptase pe învăţătorul Pastramă ca vice-preşedinte şi lăsase toată conducerea băncii pe mâna lui. Asupra consiliului comunal, deoarece fusese atâta vreme primar, avea ascendent şi, ca atare, adevăratul primar al comunei era tot el. Actualul primar era acum omul lui, cum altădată fusese el omul boierului Părintele Floareş intrase şi el la bancă, în consiliul de administraţie, şi ca acţionar. Îi dăduse Dragan bani pentru asta. Astfel, banca populară din Dulceşti era acum toată în mâna lui Petrache Dragan şi a ginerilor săi. În afaTă de bancă, însă, Dragan făcea camătă, ca oricare particular. Ţăranii cari veneau să se împrumute la bancă, dacă erau dintre aceia pe ale căror pământuri Dragan pusese ochiul, erau refuzaţi. Li se spunea că banca n'are bani. Ei se duceau „la curte", la Dragan...

— Coane Petrache, nu mă lăsa... am nevoie mare... mi-a murit un bou...

— Boierule, ce mă fac, mi-a născut nevasta...

— Cucoane Petrache, mi-a murit un copchil...

Cum putea „conul Petrache" să rămâie nesimţitor la astfel de nevoi ?... Se mai scărpina sub pălăria cea cu boruri mari, se mai codea, se mai gândea, apoi spunea omului să-i aducă o poliţă. Omul îi aducea poliţa. Iţic, crâşmarul lui domnu' Petrache, avea polițe căci ţinea, pe

lângă crâşmă, şi tutungerie. Iţic ţinea poliţe, căci de la o vreme, acesta era un arendaşol foarte căutat de săteni de când Petrache Dragan se făcuse cămătar.

De altfel, cămătar nu era numai el. Mai făcea cămătărie şi popa Floareş, mai făcea şi domnu' învăţător Pastramă. Oamenii înţelese- seră că, în afară de banca populară, unde ei erau stăpâni, Dragan şi cei doi gineri făceau zărăfie în tovărăşie. Când vreun ţăran se ducea să se împrumute la popă, se întâmpla ca popa să nu-i poată da, însă îl trimitea cu un bileţel la învăţător şi îi dădea acesta. Sau îl trimitea la Dragan. Uneori se întâmpla ca Dragan, dacă nu avea bani în casă, să-l trimită pe solicitant la unul din cei doi gineri. Dobânda, foarte ridicată, era aceeaşi, ori la care din ei, căci ei erau doar înţeleşi în privinţa asta. Popa şi învăţătorul nu erau, de altfel, decât nişte sucursale ale lui Dragan. Chiar şi banca populară, unde el era stăpân, era o sucursală a băncii clandestine „Dragam & C-ie" dar prin banca populară „conu Petrache" nu împrumuta decât

numai la aceia cărora nu voia ori nu putea să le ia dobânda uzurară pe care o lua ca particular. De cele mai multe ori însă, îi refuza sub cuvânt că banca nu are bani. Dragan nu avea niciun interes să dea bani cu dobândă legală prin banca populară când putea lua personal o dobândă înzecită. Venise vremea că banca populară din Dulceşti – ca de altfel toate băncile populare din ţară – nici nu mai lucra, fiindcă băncile populare ajunseseră toate cu desăvârşire secătuite de criza monetară şi copleşite de concurenţa băncilor partidelor politice. Banca populară din Dulceşti nu mai lucra decât .pentrucă o alimenta Petrache Dragan atunci când avea interes să împrumute pe cineva şi să nu apară el ca creditor. Dar asta 93 întâmpla foarte rar. Sătenii se împrumutau dela băncile din târg şi dela particulari. Deoarece se răspândise vestea că „conu Petrache" dă bani cu dobândă, pe poliţă, şi că împrumută astfel şi popa Floareş şi domnul Pastramă învăţătorul, oamenii împrumutau dela ei. Aproape tot satul era dator zeci de mii de lei lui Dragan şi ginerilor lui. Şi nu numai satul Dulceşti, dar şi toate satele vecine. Neputând plăti poliţele la scadenţe, oamenii aduceau noi poliţe şi noi dobânzi, pentru noi scadenţe. Prelungirea scadenţelor şi prefacerea poliţelor devenise o operaţie foarte mănoasă pentru cei trei zarafi cari încasau astfel de câte trei şi p3tru ori capitalul împrumutat.

După ce Petrache Dragan s'a însurat cu Iulia, a pus-o de i-a făcut testament că dacă moare ea înaintea lui îi lasă lui conacul şi to3tă cu-

prinderea curţilor. A obţinut acest testament sub ameninţarea că de nu, o denunţă parchetului că ea l-a omorît pe conu Grigore. Iulia s'a supus, de frică, şi i-a făcut lui Dragan testamentul aşa cum l-a vrut el.

Despre aceasta n'a ştiut nimeni decât ei doi.

Puţin timp după ce Dragan a obţinut testamentul, Iulia a murit... A murit subit. Abia după moartea Iuliei a aflat gura lumii că ea îi lăsase prin tesament lui Dragan curţile şi împrejmuirea. Şi iarăşi gura lumii a şopotit ceva. Căci aşa e gura lumii: nu-şi poate ţine gura...

Dar Dragan nu s'a sinchisit de gura lumii. Poate că şoaptele ei nici n'au ajuns la urechile lui. Era prea ocupat cu plugăria, cu zărăfia şi cu politica.

Moartea Iuliei l-a făcut definitiv stăpân pe fostul conac boieresc, înfăptuindu-i visul său cel mai drag şi totodată l-a împăcat cu fiicele lui care, acuma, îi veneau în casă. De teamă ca tatăl lor să nu-şi aducă vreo femeie, îi făceau ele gospodăria, cu rândul, căutând să-l lese cât mai puţin singur. Bărbaţii lor, preotul şi învăţătorul, întreţineau cele mai bune relaţii cu tata-socru cu care aveau mereu afaceri agricole şi băneşti. Politica îi despărţea numai de ochii lumii, fiindcă erau fiecare în partide deosebite, dar între ei erau înţeleşi să se susţie, după împrejurări. Când veneau alegerile – care dela o vreme veneau tot mai des – puneau interesele lor de familie mai presus de ale partidului respectiv. Astfel, odată, când liberalii l-au pus pe Dragan candidat pe lista pentru Cameră, popa Floareş şi învăţătorul Pastramă i-au dat

tot concursul, pe sub mână, ca să reuşească. Iar când, altădată, partidul ţărănist l-a pus pe popa Floareş printre candidaţi, Pe- trache Dragan s'ui făcut bolnav la pat şi n'a făcut deloc propagandă în sectorul său, astfel încât majoritatea voturilor liberale au câştigat-o ţărăniştii... şi a ieşit popa deputat. Alegătorii nu puteau să nu asculte de Petrache Dragan şi ginerii săi, căci aveau cu toţii nevoie de pre- schimbat poliţele.

Au urmat astfel ani de prosperitate şi de armonie pentru familia lui „conu Petrache". Grânele aveau preţ bun iar cămătăria aducea dobânzi mari. Politica aducea şi ea destule

gheliruri. Dar Petrache Dragan se făcea tot mai sgârcit cu cât îmbătrânea. De banca populară nu se mai interesa de când o lăsase pe seama ginerelui Pastramă. De câteva ori, acesta .îi ceruse diverse sume cu împrumut lui socrusău şi bătrânul îi dăduse. Era .vorba de cumpărat, împreună cu sătenii din Dulceşti, o moşioară din apropiere pe care proprietarul ei o vindea. învăţătorul Pastramă zicea că vrea să intre şi el cumpărător împreună cu sătenii. Aceştia au făcut o obştie, şi au dat bani lui Pastramă, împutemicindu-l pe el să meargă la Bucureşti să facă formele la Centrala Obştiilor, să trateze cu proprietarul şi să ducă treaba până la capăt. Afacerea a tărăgănat, domnul Pastramă a făcut dese drumuri la Bucureşti, a făcut o zdelcă cu proprietarul, a mai luat un rând de bani dela oameni, s'a mai împrumutat dela o bancă din oraş dar toată afacerea s'a împotmolit în nişte încurcături pe cari oamenii nu le mai puteau desluşi. Domnul Pastramă le dădea motive ba că a căzut guvernul, ba că mai sunt forme de făcut la Bucureşti, ba că mai trebue să vie un inginer să măsoare moşia. Sătenii au tot crezut, au tot aşteptat, au tot răbdat, până când au început să intre la gând... Văzând că treaba stă încurcată, au pus mână dela mână şi s'a dus unul din ei la Bucureşti. Acolo a aflat că lucrurile nu stăteau tocmai aşa cum le spunea domnul Pastramă... Apoi, deodată, o gazetă a partidului ţărănist a început să dea în vileag afacerea cu cumpărătura moşiei şi să-l înfăţişeze într'o lumină rea pe învăţătorul Pastramă pe care îl numea „ex-

croc", şi „înşelătorul ţăranilor". Ziarul cerea o anchetă din partea Ministerului Instrucţiunii Publice şi scoaterea lui Pastramă din învăţământ. Petrache Dragan, îngrozit de cele scrise în gazetă, a cerut lămuriri ginerelui. Dar Pastramă i-a răspuns:

— Ei, nu înţelegi atâta lucru? Adversarii politici...

Între timp, parchetul, sesizat de nişte denunţuri anonime, a făcut o anchetă. Ziarul ţărănist a revenit arătând că învăţătorul Pastramă făcuse malversaţiuni şi la banca populară... Cercetările parchetului s'au extins şi acolo. A mai venit şi un controlor al băncilor populare...

Toate anchetele au descoperit lucruri grave în privinţa corectitudinei şi onorabilităţii domnului Pastramă; toate au fost concludente că, într'adevăr, era pasibil de anumite articole ale codului penal.

Pastramă înţelegând că va fi arestat, a venit într'o seară la conacul socrului şi l-a rugat cu lacrimi în ochi să-i dea numaidecât suma de 80.0 lei.

— Dacă nu aduc această sumă mâne dimineaţă, sunt pierdut, tată socrule!...

Pastramă a trebuit să-i explice lui Dragan cum s'a întâmplat treaba. Abia atunci a' înţeles – şi totuşi nu tocmai bine – cum a fost cu cumpărarea moşiei şi cam ce a făcut la bancă.

— Dar pân' acu de ce nu mi-ai spus nimic *T* întrebă Dragan. De aceea îmi tot cereai bani ?...

— Acum nu-i vreme să mă mai judeci, tată socrule... Dă-mi banii...

Stăruinţele lui Pastramă au rămas zădamice.

A urmat între ei o ceartă violentă. S'au înjurat. Pastramă l-<a făcut pe socru-său „asasin", „cămătar", „zgârciob"... dar bătrânul a rămas ca de piatră.

— Chiar de-aş avea banii, nu ţi-aş da; destul ţi-am tot dat... n'am ştiut că eşti un iscroc$_r$ – i-a zis.

După plecarea ginerelui, Dragan nu putu închide ochii toată noaptea. Îşi făcuse planul ca disdedimineaţă să plece la târg, să meargă să vorbească cu procurorul ca să înţeleagă mai bine, din gura lui, cum stă într'adevăr chestia şi dacă treaba era chiar aşa de grozavă cum spunea învăţătorul.

În curte, toată noaptea un câine a urlat.

Era o noapte caldă, de sfârşit de vară, cu mulţi greeri şi cu stele multe. Şi era o lună plină, de se vedea ca ziua. Dragan, neputând dormi, se tot frământa în pat. . Nu putea uita. vorbele lui ginere-său care îl făcuse „asasin"..

Dragan înţelegea că el făcuse aluzie la moartea lui conu Grigore şi, poate, şi la moartea Iuliei... O teamă începu să-i încolţească în gând: să nu se stârnească iarăşi chestia cu moartea boierului. Dragan se gândea că ar putea Pastramă să spuie ceva, din răzbunare, sau să facă parchetului o anonimă. Dragan ştia că afacerea era de mult clasată, dar totuşi totdeauna se temea că ea ar putea fi redeschisă de vreun denunţ ori de vreo destăinuire a cuiva. Sau, poate, cu privire la moartea Iuliei... Dragan cam auzise ce se spunea în sat. Chiar Pastramă îi raportase unele vorbe auzite dela lume.

— Dacă nu-i dau banii, îşi zicea Dragan, dacă-l las să intre în puşcărie, ar putea totuşi să-mi facă bocluc...

Acum îi părea rău că-l refuzase pe ginere şi că se certase cu el. La urma urmei, îi era neam. Cinstea familiei sale era la mijloc. De ce să nu-l ajute să iasă din încurcătură ? Poate chiar, îşi mai zicea Dragan, neregulele făcute de Pastramă la banca populară îl vor atinge şi pe el însuşi ca. preşedinte al băncii.

Apoi iarăşi se răsgândea şi zicea :

— De ce să-i mai dau bani după ce mi-a falsificat iscălitura în scripte şi pe polite ? Cum pot acuma să spun că eu am iscălit după ce am diclarat la anchete că eu nu ştiu nimica şî că n'am iscălit eu ?

Şi se mai gândi Dragan că pe lângă cei 80.0 lei ceruţi de ginere ar mai avea de plătit şi alţi bani, poate.

— De ce să trag eu gloaba ? De ce să

răspund eu pentru păcatele lui ? Să dau acum pe gârlă toată agoniseala mea ?...

Într'o clipă îi trecu lui Dragan prin minte toată strădania lui de învaţătură, dela traista cu bani găsită în stejarul lui Bursuc şi până la testamentul Iuliei...

Despre ziuă pesemne că aţipise căci i se păru trezit ca dintr'un vis de nişte ciocănituri...

Auzise, par'că, glasul fetei lui.

— Tată... tată...

Petrache Dragan dormea singur în tot conacul, încuiat bine, pe dinăuntru, de când îi murise Iulia. Se temea de slugi. Ele dormeau departe, în odăile din ogradă.

Apoi a auzit şi glasul argatului strigând sub fereastra lui dela iatac :

— Scoală, cucoane Petrache !...

Dragan a ieşit repede :

— Ce este ? Ci s'o întâmplat, bre omule ?...

Chiar în uşă dădu de fata lui învăţătoreasa :

— Tată... vai, tată... hai degrabă că 'ci-că s'o spânzurat Costel...

După ce ieşise dela socru, năuc şi zăpăcit de teama arestării, învăţătorul Pastramă nu s'a mai dus acasă. În noaptea cu lună plină a umblat bezmetic pe uliţele satului până a ajuns afară din sat, la poalele dealului. Îi venise în gând să se vâre în pădure, să se ascundă... Dar şi-a dat seamă că va fi căutat şi găsit. O luă spre islazul comunal... În mijlocul islazului, pe deal, stejarul lui Bursuc îl chema, par'că.

Pastramă se simţi atras ca de-un magnet. Se duse drept la stejar, îşi desfăcu din cataramă cureaua pantalonilor şi se agăţă de crăcile copacului, cum se urca în pomi când era copil. De pe cer îl privea luna, satul dormea în vale, în iarbă ţârâiau greeri. încolo, nu era ţipenie. De una din crăci, care i se păru mai tare, trecu, încătărămând-o, cureaua. îşi făcu semnul crucii, îşi vârî capul în cercul ei şi după ce se mai ţinu o clipă cu mâinile de cracă, să nu-i scape grumazul din legătură, îşi dădu drumul...

Aşa l-a găsit, în zori, văcarul satului.

Aşa l-a găsit apoi tot satul care, când s'a aflat vestea, s'a strâns la stejarul lui Bursuc. Aşa l-a găsit şi Petrache Dragan...

— Tăiaţi cureaua !... Daţi-l jos !... Poate mai trăieşte...

Dar limba şi ochii învăţătorului spânzurat arătau îndestul că el murise de câteva ceasuri.

Au venit jandarmii.

— Să rămâie aşa până vine ordin dela don' procuror, răcni şeful de post.

Lumea s'a mai împrăştiat, făcându-şi cruce.

— Dumnezeu să-l ierte...

— Până să-l judece oamenii, s'a dus să-l judece Dumnezeu – ziceau alţii.

Nevasta învăţătorului îşi smulgea părul şi bocea în gura maré.

— Costel!... Costel!... Costel.'... Cum de m'ai lăsat, Costel?...

Ţipetele ei împungeau văzduhul.

Petrache Dragan şedea posomorit, nu zicea nimic ; sprincenele stufoase şi albe îi acopereau căutătura.

— Mai bine făceam dacă tăiam atunci steja-

rul, îşi zise el în sine.

După ce substitutul de procuror şi medicul legist şi-au făcut formele, parchetul a încuviinţat îngroparea cadavrului „nefericitului învăţător“. Apoi, după o leacă de ciorovăială cu forurile bisericeşti care nu admiteau ca sinucigaşul să fie înhumat creştineşte, după formele ritului ortodox nici în cimitirul bisericii, s'a trecut şi peste această greutate, astfel încât popa Floareş a putut citi rugăciunile la căpătâiul cumnatului său, ca la căpătâiul oricărui mort.

Sinuciderea, atât de neaşteptată, a învăţătorului Pastramă a stârnit, de sigur, mare vâlvă în sat. Multă vreme nu s'a mai vorbit decât de „stejarul lui Bursuc“ şi de Pastramă.

— Banu-i ochiul dracului, spunea lumea. Dar, mai mare vâlvă a stârnit venirea la înmormântare a cunoanei cu automobilul. Nimeni n'a cunoscut-o. Toţi se întrebau cine să fie şi ce căuta acolo cucoana cea frumoasă şi cernită, coborînd dintr'o maşină mare şi luxoasă, cu număr „de Bucureşti“ pe tăbliţa din spate. Petrache Dragan şi fetele lui se uitaseră la dânsa nedumeriţi şi cam speriaţi... Crezuseră că-i vreo rudă de-a boierului. Cucoana care coborîse din automobil era înaltă, blondă, elegantă şi păşea maiestuos,. ca o regină sau ca o vedetă de cinema. Ţăranii se uitaseră la dânsa cu gura căscată. Cine-i asta ? Cine să fie ? se tot întrebau.

— Tată, mă mai cunoşti ?...

Şi zicând aşa, cucoana cea frumoasă, venită cu automobilul din Bucureşti, l-a îmbrăţişat pe bătrânul Dragan.

— Nu mă mai cunoşti, tată ?... Eu sunt Catrina...

Mărioara şi Aneta au recunoscut-o mai repede pe

sora lor mai mare.

S'au îmbrăţişat, s'au sărutat şi s'au şi luat de vorbă. Catrina adusese din Bucureşti o frumoasă jerbă de crisanteme albe şi explică surorilor ei că aflase din ziare despre sinuciderea lui Pastramă.

— Fiindcă eu am fost totdeauna cu gândul la voi... – spuse ea surorilor.

Dar Petrache Dragan rămăsese uluit, nu-i venea sd creadă că cucoana aceea atât de elegantă şi de frumoasă, venită din Bucureşti cu un automobil aşa de mare şi luxos, era Catrina fata lui caie se dusese în lume de douăzeci de ani şi mai bine. De-atunci, din anul războiului,
de când dispăruse de-acasă odată cu plecarea regimentului din sat, nu mai ştiuse nimic des- prin dânsa. Unde era, ce făcea ? Nu mai ştia nimic. O crezuse moartă, căci Catrina nu-i mai dăduse niciun semn de viaţă. O şi uitase chiar, de-atunci.

Mărioara şi Aneta se uitau cu admiraţie la sora lor mai mare. Cât era de frumoasă şi de elegantă. O adevărată boieroaică ! Şi venise cu maşina din Bucureşti! Se uitau la ea cu admiraţie dar şi cu invidie. Acum ele se simţeau atât de stingherite şi de stângace faţă de dânsa. Cât de boieroaice se credeau şi se socoteau ele, în sat, învăţătoare şi preotese, nu erau nimic faţă de Catrina care era îmbrăcată altfel decât ele şi care vorbea altfel decât ele. Ce. făcuse Catrina că ajunsese aşa ?... Par'că era o prinţesă. Pe de o parte le părea bine să vadă satul că sora lor este aşa, că cucoana aceea atât de frumoasă, de elegantă, venită cu o maşină atât de luxoasă, din Bucureşti, e Catrina sora lor, dar pe de altă parte se simţeau micşorate şi jignite. Boieria lor

de învăţătoare şi preotese apărea acum, prin contrast, scăzută în ochii satului.

— Iaca ce-a ajuns ea dacă s'a dus în lume!

Venirea Catrinei a făcut să cadă, atât în sat cât şi la conac, pe al doilea plan sinuciderea învăţătorului. Dela şoferul maşinii au aflat mai întâi slugile lui Dragan şi apoi tot satul,
că maşina este a unui bogătaş bucureştean iar cucoana este amanta lui. Şoferul spuse că pe cucoană o cheamă Katty Drăgănescu... Dacă ar fi cucoana ,,lu' domnu" – zise şoferul – ar chema-o ca pe „domnu".

Pe când satul aflase, pe calea aceasta, cine era cucoana cu automobilul picată din Bucureşti la înmormântarea învăţătorului Pastramă, Catrina povestea tatălui şi surorilor ei, ca să-i uluiască, istoria vieţii ei din clipa când a fugit de-acasă cu ani în urmă. Bine înţeles, Catrina nu le povestea întreg adevărul... Când a fugit după ofiţerul care o îndrăgise şi o ademenise în iama războiului, Catrina spunea că s'a măritat cu el dar că el a murit în războiu... . Mai spuse că nişte prieteni de-ai „soţului" ei au adus-o în Bucureşti, unde a fost angajată ca manechin la o mare casă de mode... Acolo s'a îndrăgostit de dânsa un domn însurat, care era directorul unei bănci, şi îi luase un apartament şi îi dădea multe parale.

— Spunea că mă ia şi că se desparte de nevastă-sa... Până să se despartă, mă ţinea aşa, – zise Catrina, fiind sigură că nici surorile nici bătrânul Dragan n'aveau de unde şti prin câte a trecut ea şi ce a făcut de când se pierduse în lume.

— Dar până să termine cu divorsul, m'a cunoscut, într'o familie, Jorj...

Numele acesta, pronunţat pe franţuzeşte, făcu o

impresie adâncă asupra Anetei şi Mă- rioarei. De altfel observaseră ele, de când sora lor deschisese gura, că vorbea numai cu cuvinte alese, că vorbele, chiar cele obicinuite, sunau altfel în gura ei, şi îşi ziceau că într'adevăr Catrina a trăit la Bucureşti numai între boieri.

— Şi, Jorj n'a umblat pe patru cărări, m'a luat cu el la Paris... şi ne-am căsătorit acolo.

— Vai, dragă, ai fost la Paris ? se minunară, într'un glas, Aneta şi Mărioara.

— Da, am stat o iarnă întreagă... Am fost şi la Nisa... răspunse Catrina, cu o privire de sus şi gândindu-se: „vai ce prostuţe aţi rămas voi aici în sat!".

— Şi ştii franţuzeşte?...

— Desigur.

Mărioara şi Aneta simţiseră un leşin la inimă. Acuma îşi dădeau seamă ele ce nimica toată era „boieria" lor faţă de a Catrinei care trăise în altă lume, care văzuse Parisul, care ştia franţuzeşte, care era altfel îmbrăcată, care ave3 maşină şi era nevasta unui boier mare din Bucureşti. Depărtarea dintre ele şi sora lor cea mare crescuse kilometric...

— Vai, Catrinei!...

— Vai, Catrinuţo!...

— De ce nu ne-ai scris ?... De ce nu ţi-a fost dor de noi ?... Te credeam moartă... şi tu ai ajuns cucoană mare. – spuneau amândouă surorile.

— Tocmai că m'am gândit la voi – protestă cu vioiciune Catrina – la tine, Aneto, mai ales, când am aflat din ziare nenorocirea...

— Dar, atâţia ani n'ai putut da pe la noi ?...

Catrina nu prea voia să mai dea lămuriri de ce atâţia ani nu le mai dăduse semn de viaţă şi zise cu multă aprindere :

— Vai, dar voi nu ştiţi cât de gelos e Jorj... nu mă lasă singură nici până colo, iar el nu poate veni cu mine.... e atât de ocupat! Cu multă greutate m'a lăsat acum... I-am spus că am o chestie familiară... la Iaşi, el mă crede din Iaşi...

Mărioara şi Aneta au înţeles că faţă de boierul ei, Catrinei îi era ruşine de ele, de sat, de obârşia ei ţărănească. Desigur, ea s'a dat drept „ieşancă" şi poate tot fiindcă îi era ruşine de neamuri şi obârşie, nu le mai dăduse semn de viaţă atâţia ani. Atunci, dacă îi era ruşine de ele, de ce a mai venit acum ? Mai bine le lăsa s'o creadă moartă. Mai bine n'o mai ştiau boierită şi franţuzită.

— Ai ştiut că tata a intrat în curtea lui conu Grigore, ai aflat pesemne că acum e şi el boier şi nu ţi-a mai fost ruşine de noi, – îi zise Aneta care nu-şi putu stăpâni o ciudă lăuntrică.

Amândouă surorile, de altfel, cu cât se vedeau atât de distanţate de sora lor cea mare, se simţeau tot mai înciudate contra ei. Se simţeau ţărance proaste pe lângă dânsa şi înţelegeau că acesta trebue să fie şi gândul Catrinei despre ele.

Le supărase şi rugămintea Catrinei ca să nu-i zică aşa.

— Ce ciudat îmi sună în urechi acest nume atât de ţărănesc, le spusese ea, m'am desvăţat să mi-l mai

spuie cineva. Mi se spune Kati sau Ketty sau Ecaterina...

Asupra lui Petrache Dragan apariţia Catrinei făcuse de asemeni o adâncă impresie, dar pe când pe Mărioara şi pe Aneta presenţa lu- • xoasă şi simandicoasă a sororii mai mari, ivită pe neaşteptate de dincolo de mormânt, începea să le supere, pe Dragan dimpotivă îl bucura tot mai mult. Pe deoparte îi părea foarte bine că „fata lui“ era cucoană mare la Bucureşti şi că nu-i era ruşine de dânsa, iar pe de altă parte îi părea bine că şi ea îl găsise pe el cu moşie şi conac boieresc. Între Dragan şi Catrina era o asemănare de situaţie. Aceasta îi apropia. Era foarte mândru acum de „fata lui“. O răsfăţa şi nu pierdea prilejul de a pomeni, când vorbea cu cineva, despre „fata lui cea mai mare“. Catrina se arătă şi ea foarte încântată de aşezarea tatălui ei în fostul conac boieresc.

— E păcat numai că stai singur în el, îi zice ea lui Dragan, se cunoaşte că „fetele“ – cum zicea ea celor două surori – nu te prea îngrijesc.

începuse, de cum venise, să mute câte ceva de colo, colo, să găsească un lucru ne la locul lui, să facă o altă rânduială în casă şi chiar să ia conducerea gospodăriei. Deşi spusese că nu poate sta mai mult de o zi două căci o aşteaptă „Jorj“. la Bucureşti că-i trebue maşina, se lăsă înduplecată de stăruinţele lui Dragan şi consimţi să rămâie „câteva zile“.

— De hatârul tău, tată, am să mai stau... nu mult, că l-am lăsat pe Jorj singur, dar o zi-două... Am

să-i trimit însă maşina şi o scrisoare, prin şofer, ca să nu fie îngrijorat. Eu voiu pleca la Bucureşti cu trenul.

Catrina scrise o scrisoare şi o dădu şoferului care plecă cu maşina.

Mărioara şi Aneta se prefăcură bucuroase că sora lor a mai rămas pe câteva zile, dar nu erau bucuroase deloc. Vorba, mişcările, înfăţişarea şi îmbrăcămintea Catrinei le înciuda. Se simţeau nişte „ţărănci" faţă cu dânsa. Catrina era atât de luxoasă, atât de parfumată, atât de „cucoană mare". În fiecare zi o vedeau cu altă pijama şi altă rochie...

— Parcă-i o prinţesă, ori o artistă... – ziceau ele, cu invidie, şi aveau mereu în nări parfumul ameţitor al rochiilor ei.

Ceea ce le înciuda, mai ales, era purtarea părintelui lor faţă de Catrina.

Petrache Dragan, de când o avea în casă pe Catrina, par'că întinerise. Numai de dânsa se ţinea toată ziua, numai de dânsa vorbea cu oricine îi intra în casă, numai cu dânsa se lăuda şi numai la dânsa se gândea. La masă, pentru dânsa era bucata cea mai bună, de dânsa se îngrijea, numai pe ea o servea. De când venise „oaia rătăcită", cum zicea el, fetele lui Dragan, învăţătoarea şi preuteasa, veneau să mănânce la curte. Aşa le hotărîse el, sub cuvânt să nu-i fie urît acasă, singură, Anetei, după moartea soţului ei, şi totodată ca să aibă prilej să o mai vadă pe sora lor cea mare care nu putea sta cu ei decât câteva zile. Pe Aneta o îndemnase Dragan să şi doarmă la conac, dar ea nu consimţise zicând că nu-şi poate lăsa copiii şi gospodăria.

— Tata s'a zăpăcit după Catrina... – spunea Mărioara surori-sa.

— Da dragă, ai văzut cum o pune la masă lângă el, cum o serveşte, cum îi sărută mâna, cum se uită 'n gura ei ?... Mai îmi vine-a crede că...

— Ar fi în stare. El doar ştie că nu-i fata lui.

— Ai văzut că i-a dat iatacul... El, ci-că se culcă în odaia de-alături.

— Hm...

— Şi tare îmi pare mie că nici n'are să mai plece...

Mărioara bănuise şi ea acelaşi lucru. O auzise pe Catrina spunând, de mai multe ori, că are să-i scrie lui Jorj al ei s'o mai îngădue să stea la ţară, la aer curat... fiindcă toată vara s'a copt în Bucureşti. Mărioara băgase de seamă, spusese Catrina, că „soţul" ei e moşier, iar acum spune că-i inginer şi că de aceea n'a putut părăsi Bucureştii în timpul verii. Ca

şi satul, auzise şi popa şi Mărioara, dela slugile lui Dragan, ce spusese şoferul: „cucoana" nu-i doamna lui domnu'. Mărioara începuse să puie la îndoială tot ce le spusese Catrina. Dacă ea a venit numai pe-o zi două, cum spunea, de ce a dat atât de repede drumul maşinii ?... De ce a adus cu dânsa atâtea rochii şi lucruri?... De ce a luat conducerea menajului lui Dragan şi porunceşte slugilor ca o stăpână ?...

Cu. cât zilele treceau şi Catrina nu mai vorbea de plecare, bănuiala Mărioarei şi Anetei se întărea. Cele două surori băgaseră de seamă că tatăl lor îi lăsase Catrinei toate cheile pe mână şi că nici eLnu mai pomenea de plecarea ei. De unde în primele zile il auzeau stăruind pe lângă ea ca să mai stee, acuma nu mai zicea nimic.

Într'o zi, Mărioara spuse tatălui său, de faţă cu Catrina, că deoarece Aneta a rămas văduvă şi trebue să se mute dela şcoală unde are să vie un nou învăţător în locul lui Pastramă, desigur că îi va da găzduire la conac...

— De-acu, zise Mărioara, n'ai să mai stai singur cuc în toată casa, tată, ai s'o ai cu tine pe Aneta care are să-ţi poarte gospodăria.

Mărioara a surprins atunci o scurtă privire între tatăl ei şi Catrina. Apoi Dragan zise, cam distrat :

— Da, desigur... Aneta va trebui să se mute dela şcoală... Se 'nţelege, are să vie alt învăţător în locul lui Costel...

Catrina nu spuse nimic.

Dar a doua zi, când erau strânşi pe cerdacul conacului : Dragan cu Catrina, cu Mărioara şi Aneta şi venise şi popa Floareş soţul Mărioa- rei, Catrina zise :

— A, nu v-am spus, şiţi c-am primit azi dimineaţă o scrisoare dela Bucureşti... Mi-a scris Jorj că mă lasă să stau cât voiu vrea, cu voi.

Dragan bătu din palme bucuros.

— Iaca, bună idiie ai avut Catrinuţo de i-ai scris. Ei ce ţi-am zîs ? Acu-i frumos la ţară. la culesul viilor...

— Aşa-i, tată socrule, zise popa Floareş, acu-i frumos la ţară.

Mărioara şi Aneta schimbară între ele o privire pe furiş.

XXII

De când Catrina anunţase că „mai rămâne“, preuteasa şi învăţătoreasa nu mai veneau la masă la conac decât numai dacă le poftea anume tatăl lor. „Doar avem şî noi ce mânca acasă“, îşi ziceau, dar motivul mărturisit era ca deoarece Catrina nu pleca încă, mai aveau destulă vreme- să se „mai vadă“. Dar Aneta şi Mărioara erau acum supărate că – băgaseră de seamă – Catrina nu le făcuse „vizită“.

— Ai văzut, dragă, că la noi nu vine ? spunea Aneta, Mărioarei.

— Da, dragă, la noi nu catadicseşte Prinţesa... – răspundea Mărioara.

Între ele, când vorbeau de sora lor mai mare, nu o mai numeau altfel decât „Prinţesa“ ori „Ciocoaica“.

— Nici nu ìese din conac, Prinţesa... nu vrea să mai vadă satul, nici să-şi mai aducă aminte satul de dânsa, pesemne.

— Da, dragă, nici până 'n grădină nu se duce măcar; să nu-şi strice pantofii de Bucureşti şi ciorapii de mătasă...

De când venise Catrina dela Bucureşti, popa Floareş, care de când fusese deputat Îndrăgise mult Bucureştiul, se ducea zilnic la curtea lui „taica socru“, chipurile că are treabă cu el, dar în realitate pentru a mai pălăvrăgi cu „Bucu- reşteanca“, cum îi zicea el. Popa Floareş o simpatiza pe cumnată-sa şi îi plăcea să vorbească cu ea despre Bucureşti. Zicea că a adus „parfum de Bucureşti“. Putea vorbi cu ea şi despre politică – subiectul de predilecţie al popii – căci Catrina era în curent cu politicăria ce frământa toată

ţara, spunea că cunoaşte pe cutare ori cutare deputat, senator sau ministru chiar... Le zicea unora pe nume, ca lui „Jorj“ al ei. Se gândea popa că nu se ştie cum vreodată ar putea avea nevoie, la Bucureşti, pentru vreo treabă politică, de concursul Catrinei.

— Câte trebi, acolo, la cei mari, nu se fac prin femei ?... îşi zicea popa Floareş.

La rândul ei, Catrina era foarte bucuroasă să tot vorbească despre Bucureşti şi despre marii politiciani ai zilei, cu popa, ca să audă tatăl ei şi surorile ce înalte relaţii are ea la Bucureşti şi că trăieşte în „lumea mare“. În deosebi îi plăcea Catrinei să se avânte în discuţii politice cu popa Floareş, când era de faţă Dragan şi surorile. Tot ce spunea atunci Catrina era special destinat urechilor lui Dragan şi ale „fetelor“.

Dragan tăcea şi o asculta vorbind ; nu pricepea chiar toate cuvintele ce le spunea ea, nici tot ce spunea, fiindcă el nu cunoştea cancanurile politice pe oare le-a auzit din gură în gură orice mahalagiu bucureştean, nici nu auzise cupletele difuzate de „revistele“ teatrelor de vară. Şi cu cât înţelegea mai puţin ce spunea Catrina, cu atât era mai mândru de ea. Se uita la dânsa par'că nu-i venea să creadă că a putut ieşi dintr'o fată de ţăran „aşa o cucoană“.

Strivite de superioritatea surorii lor, Mărioara şi Aneta crăpau de ciudă. Ciuda lor se revărsa şi împotriva părintelui lor văzându-l atât de fermecat de Catrina. Mărioara începuse să-l certe pe soţul ei că prea se ţine de fustele Ca- trinei şi prea se duce des la conac.

— Pentru un preot nu şade frumos...

— Lasă, dragă, îi răspundea popa, eu ştiu

ce fac ; ea cunoaşte pe toţi grangurii noştri politici, pe Dootorul Ursu care a fost ministru', pe Vasilache, şeful nostru, care acuş are să fie iarăşi ministru şi chiar prim-ministru, pe Virgil .Bulgaru şi câţi alţii... Chiar dacă s'a culcat cu dânşii, ce-mi pasă ? Ba tocmai de asta... Ce poate una ca dânsa, nu pot eu. Aşa-i politica, îmi poate fi de folos cândva.

Mărioara nu prea lua în serios tot ce spunea soră-sa Catrina.

. – Prea ne crede dela ţară – zicea ea Anetei – vrea să ne prostească. Poate ea să tot spuie 15
că n'avem de unde şti, dar eu mai degrabă cred c'a fost în vreun tractir... Poate chiar de-acolo a fi luat-o „Jorj" acela. Dar eu cred că nici nu-i măritată... Că are vreun „Jorj" care o ţine şi o poartă aşa luxată, se poate... Poate că are chiar mai mulţi.

Ciuda Mărioarei clocotea şi mai tare când Catrina îi spunea câte mii de lei o costă cutare rochie, cutare pălărie, cutare mantou, cutare pereche de pantofi, ori ciorapii, ori sticla de parfum, ori săpunurile. Catrina îi spunea Mărioarei sau Anetei şi numele marilor prăvălii de pe Calea Victoriei unde le-a cumpărat, ca şi cum ele ar cunoaşte acele mari firme.

— Iată, dragă, perechea aia de pantofi pode- serpan e de comandă la „Gaston", cel mai mare pantofar din Bucureşti... fumisorul Curţii Regale.

— O fi, îi răspunse într'o zi Mărioara.

În felul cum a spus acel „o fi", Catrina a înţeles îndată că Mărioara i-a asvârlit prima săgeată făcută din invidie, duşmănie şi neîncredere. Acel „o fi" al Mărioarei – care cu greu îşi mai putea stăpâni ciuda – fu, ca între doi beligeranţi, prima ghiulea ce deschide ostilităţile. Mărioara nu mai putea răbda ifosele

C3'trinei, aerele de prinţesă pe care şi le da şi, mai ales, vorba ei dată pe muntenește.

— Numai cu aia, cu ăla, cu ăsta, cu d'aia şi cu niţel îi tot trage, parcă nu s'ar fi născut şi ea tot aici în Dulceşti.

Pe Aneta, ca „învăţătoreasă", adică nevastă de învăţător, o înciuda, mai ales, faptul că vorbea mereu despre cutare sau cutare carte din noua literatură română, pe care o citise, sau din cele traduse din limbi • străine. Îi spunea Anetei nume de autori români pe cari ea nici nu le auzise, ori de scriitori străini de cari încă mai puţin auzise.

— Vai, dragă, dar tu, ca învăţătoreasă, nu citeşti nimic ? N'ai citit nici pe Peltz, nici pe Benador, nici pe Aderca ? Cum, n'ai citit încă „Vulpea" de Pearl Buck ?... O carte straşnică, dragă, cu o femeie care... Dar o am cu mine, am să ţi-o împrumut, trebue s'o citeşti numaidecât.

Nici Aneta nu mai putu răbda :

— Iraa, ia lasă-mă, Catrino, cu cititul, îi răspunse supărată Aneta, am eu chef acum de citit, după moartea lui Costel şi când trebue să-mi strâng buclucurile să las casa şcolii liberă pentru învăţ "torul cel nou care acuş vine ?

Catrina venise, dragă Ddaimne, la înmormântarea lui Costel – aşa spusese – şi a şi uitat de moartea lui! Asta, Aneta nu i-o putea ierta..

— Bine, dragă, dar trebue şi tu să te mai distrezi, să te mai iei, să nu te laşi pradă numai gândurilor negre, zise

Catrina – care în adevăr că uitase de moartea lui Pastramă – ca s'o mai dreagă.

Felul ales şi afectat cum vorbea Catrina —
ca 'n cărţi sau ca o actoriţă la teatru – o îndârjise încă mai mult pe Aneta. Pe Catrina o jignise profund că soră-sa îi spusese tot „Catrina", ca la ţară.

— Te rugasem, Netty dragă, să-mi zici Ket- ty... prea ţărăneşte vorbiţi voi fetele, dar nu mai sunteţi ţărănci...

Aneta izbucnise, atunci, chiar ţărăneşte :

— Du-te 'n... Domne iartă-mă, c'acu era să-ţi zic ; du-te dracului cu fumurile tale ciocoieşti.

— Vai, Netty... chel orior... ce ţărancă eşti!...

De-atunci, Catrina şi Aneta nu şi-au mai
vorbit.

Dar nici n'a mai dat Aneta pe la conac.

Într'o zi, băgând Petrache Dragan de seamă că „învăţătoreasa" nu mai dă pe la conac, zise Catrinei:

— Oare de ce nu mai vine Aneta la noi? (Catrinei îi făcu multă

plăcere acel „la noi“.

înţelese şi reţinuse întreg tâlcul lui.) Se prefăcu că nici nu băgase de seamă că Aneta nu mai dădea pe la „ei“ şi răspunse :

— Da’ par’că a fost mai dăunăzi ?... Probabil e ocupată cu mutatul... Trebue să predeie locuinţa dela şcoală noului învăţător...

Atunci îşi aduse aminte Petrache Dragan că „învăţătoarea“, trebuia să se mute dela şcoală, unde nu mai avea rost după ce îi murise învăţătorul.

— Aici, la noi, nu pot s’o aduc, – zise Dra- gan, Catrinei. Are să ne stinghereasă... Are copii, buclucuri... Şi apoi, nu ştii, două săbii într’o teacă nu se poate.

Catrina îi dădu lui Dragan ideea că ar putea să-i dee „învăţătoresei“, ca locuinţă, casa din sat care o avea dela socru-său Căliman şi în care stătuse înainte de a se boieri, casa lor din sat.

— Are acolo destul loc să-şi tot ţie o gospodărie şi unde să-i sburde plodurile, – zise Catrina.

— Că bine zici, Catrinuţo dragă.

Dragan hotărî deci că va da Anetei spre locuinţă casa lor din sat.

Dar deodată Dragan îşi aduse aminte că asta nu se poate. Casa din sat era

închiriată Primăriei... îi aducea venit.

— Stai, dragă, zise el repede, am uitat... am atâtea pe cap, parcă sînt zârghit, zău aşa, casa „voastră" care am luat-o de zestre dela bunicul vostru Căliman, când m'am însurat, nu pot s'o dau Anetei, că acolo-i Primăria, ii închiriată.:. Eu gândeam că spui de cealaltă casă, cea din marginea satului, casa mea dela părinţi. Şî aceea-i închiriată. Da' acolo-i altă vorbă, am

dat-o unui român, mai mult degeaba, ca să ni-o păzască şî pot să-l scot oricând...

— Da' oare în căsuţa aceea are să vrea în- văţătoreasa ?

Catrina prevedea un bucluc. Ea ştia că soă-sa, „învăţătoreasa", era convinsă că se va muta în conac la tată-său.

— Ar trebui să-i spui – ii zise Catrina, lui Dragan – căci ea nu ştie ce am hotărît noi şi crede că o aduci aici în conac.

— Dacă n'a vre, n'am alt chip, răspunse cu hotărîre Dragan. Aici peste noi nu pot s'o aduc, mă 'nţălegi, nu se poate...

Tocmai, când vorbe'âu aşa, veni popa Floareş. După ce glumi, ca de obiceiu, cu Catrina, aduse vorba despre Aneta şi zise lui Dragan că l-a rugat ea să-i aducă la cunoştinţă că i-a venit o adresă dela Revizoratul şcolar să predea îndată locuinţa şcolii noului învăţător.

— Tată socrule, m'a rugat Aneta să-ţi spun că mâne îşi aduce aici toată bejenia...

Dragan se aprinse:

— Cum aşa? Hodoronc-tronc...da' ca de ce nu vine să vorbească ea cu mine ? Ce îi cad picioarele ?... Ce, îi prinţasă ?...

Fără să se uite deloc la Catrina, popa

Floareş zise lui Dragan:

— Mi-a spus c'aşa aţi hotărît, când o murit cumnatu' ca să vie să şadă cu 'mneata la curte, să-ţi poarte gospodăria...

Şi popa adaogă :

— încolo eu nu m'amestec...

Dragan, foarte tulburat, tot striga :

— Da' de ce nu vinea ea să vorbească cu mine ? Poate că m'am răsgândit...

Popa Floareş – care mirosise ceva, care bănuise că venirea Catrinei era „un fapt nou" ce intervenise, şi care şi dela soţia sa „preu- teasa" ştia că se adânceşte duşmănia celor două surori faţă de „venetica" – nu mai zise nimic ; se mărgini numai să o scuze pe cumnată-sa :

— N'a venit pentru că-i ocupată cu mutatul.

După plecarea popii, Catrina zise lui Dragan :

— Are să fie bucluc cu Aneta...

Iar popa s'a dus şi i-a spus Anetei tot ce vorbise cu Dragan şi supărarea lui că ea voia să se mute în conac la el. Popa i-a mai spus că pesemne Catrina a căzut la o înţelegere cu bătrânul...

— îmi pare că nu mai pleacă la Bucureşti... – zise popa – şi are să rămâie dânsa în conac cu tata socru să-i

poarte ea de grijă şi să-i ducă ea gospodăria.

Aneta sări ca arsă :

— Cum să nu mai plece ? Dar zice că e măritată...

— O fi zis aşa, dar...

— Bine, dar când o murit Costel, tata mi-a spus că mă voiu muta cu el la curte, zise Aneta către cumnatul ei. Slavă Domnului, are acolo loc destul, mai mult decât îmi trebue. Şi acum ?... acum nu mai vrea ?...

Aneta era mirată, îngrijorată, zăpăcită. Nu mai pricepea nimic.

— Poate că m'am irăsgândit, aşa mi-a spus – zise popa Floareş, raportând cumnatei sale vorbele tatălui ei.

O sfătui să meargă neapărat la dânsul să vorbească cu el.

— Era chiar supărat că nu te-ai dus să vorbeşti cu el în loc să mă trimiţi pe mine – mai zise popa.

Aneta se hotărî să meargă la conac să se explice cu părintele ei, dar mai înainte trecu pe la soră-sa preuteasa, întovărăşind pe popa Floareş care se întorcea acasă.

— Auzi, Mărioaro, ce spune bărbatu-tău ? ci-că tata nu mai vrea să mă mai primească să şăd la curte cu el cum era vorba... – zise Aneta soră-sei.

— Ei, nu v'am spus?... De când a adus-o dracu' pe venetica, bătrânu' s'o schimbat la faţă.

— Şi la gând... – adăogă popa Floareş.

— Dar cum se poate una ca asta ?

— Ehei, pe mine ochiul nu mă 'nşeală...

Şi zicând aşa, Mărioara vorbi pe şleau :

— Eu din capul locului am văzut că venetica l-a zăpăcit pe tata cu ifosele şi fumurile ei ciocoieşti. Eu din capul locului am băgat de samă că i s'a aprins călcâiele după ea... Doar el ştie că nu-i fata lui şi că nu-i păcat... Desigur că cio- coaica nu-i măritată, cum tot spunea, şi n'are niciun rost în Bucureşti. Mai bine îi convine să rămâie la ţară într'un conac boieresc, să fie cucoană, decât să trăiască în cine ştie ce tractir din cine ştie ce târg de provincie... Nu vedeţi că nu se mai dă dusă de-aici?... S'a fi hotărît să rămâie pentru ca să îngrijească ea de tata... Şi, cine ştie ce gânduri o mai fi având.

Întărâtată de spusele Mărioarei, învăţătoreasa se hotărî să se ducă îndată la conac. Dacă într'adevăr Catrina avea să nu mai plece şi să rămâie pe lângă tatăl ei în conac, aşa cum bănuia Mărioara, atunci negreşit – îşi zicea

Aneta – îi va veni greu să se mute şi dânsa în conac. Nu va fi chip să stau cu ea împreună, îşi zicea Aneta. Prevedea sfezi, certe şi chiar părueli. Mai ales în urma celor întâmplate între ele, Aneta o ura pe Catrina căreia nu-i mai zicea altfel decât „Ciocoaica“ sau „Venetica“. Dar Aneta aşteptase cu răbdare să plece Catrina, de aceea tot zăbovise cu mutatul ei dela şcoală la conac. De aceea – ca să nu adâncească prăpastia crăpată între ele – nu mai călcase la conac. Aştepta liniştită plecarea Catrinei. Ştia că ea avea să plece într'o zi. Dar nicio clipă, nu-i trecuse prin cap Anetei că s'ar putea ca „Venetica“ să nu mai plece şi să rămâie în conac cu tatăl lor. Gândul c'ar putea

fi aşa, o scotea pe Aneta din sărite. Îşi făcuse toate pregătirile pentru mutarea în conac, se bucurase că acolo va sta în larg, că vor avea copiii loc destul pentru sburdălniciile lor, că ea va conduce toată gospodăria părintească şi că, în ochii satului, nu va mai fi „învăţătoreasa“ ci „Stăpâna,“. Şi – se mai gândise Aneta – poate că tatul ei, la moarte, îi va lăsa ei conacul, drept mulţumire că l-a îngrijit, că a stat cu el şi i-a condus menajul. Desigur – socotea Aneta – bătrânul avea să-i lese mai degrabă ei conacul, decât surorii sale preuteasa care avea locuinţă; desigur că Mărioreı. avea să-i lese casa lor părintească din sat, unde acum era Primăria. Tot Mărioarei avea să-i lese casa cea mică din marginea satului, care era casa lui părintească, iar cârciuma pentrucă fusese boierească, avea să i-o lase tot ei dacă ei îi lăsa conacul... Aneta, desmierdând în taina gândurilor ei, acest vis frumos, îşi zicea că poate a fost mai bine pentru dânsa că a rămas văduvă şi cu mai mulţi copii decât Mărioara. Fiindcă era şi cea mai mică şi – par'că, pe dânsa o iubea mai mult părintele ei mai ales de când ii murise soţul – desigur că bătrânul avea să-i lese ei conacul. Îşi făcuse planul că atunci când se va muta la conac la tată-său, să fie foarte grijulie cu dânsul, foarte gospodină, foarte iubi-

toare şi supusă, astfel încât bătrânul s'o părtinească la moştenire. Când murise Pastramă şi
când părintele ei îi spusese că o va' lua să şadă cu dânul în conac, Aneta nici nu se mai gândise că ar putea veni şi Catrina la moştenire. O ştiau pe Catrina de mult dusă în lume, *o* credeau moartă chiar şi apoi mai ştiau că tatăl lor nu o iubea deloc pe Catrina când era acasă şi nici nu se mai sinchisise de ea după ce a fugit de-acasă, în timpul războiului, cu ofiţerul care o îndrăgise. Iar dacă – cumva – Catrina s'ar fi ivit totuşi, ieşind cine ştie de unde, la moştenire, desigur că ea n'ar râvni la pământ şi la viaţă de sat ci s'ar mulţumi cu partea ei în bani...

Acum, toate visurile frumoase ale Anetei şi mai ales visul ei cel mai frumos – acela că având ea conacul şi jumătate din moşia lui Dragan s'ar mărita cu vreun fecior de moşier ori măcar cu vreun ofiţer sau un profesor din oraş – se destrămau...

Tot satul a aflat că „la curte" a fost sfădălie mare. Unii spunea că şi bătaie. Fetele lui „Conu Petrache" s'au încăierat. Era de faţă şi părintele, ginerele lui „conu Petrache". În zadar a sărit să le despartă, că n'a fost chip. Ci-că – spunea satul – preuteasa şi învăţătoreasa, „coana Mărioara" şi

„coana Aneta“, au vrut s’o alunge dela curte pe „Bucureşteanca“, sora lor cea mai mare. Se mai spunea că aceasta, femeie voinică, nu s’a dat dusă şi că le-a bătut măr pe amândouă. Sfădălia şi bătălia s’au stârnit, ci-că, din pricina Bucureştencii – „cucoana cu tono- bilu“ – care voia să rămâie la ţară pe lângă tată-său... Conu Petrache – „boieru“, cum ii zicea lumea acuma – era bucuros să aibă cine-l îngriji şi cine să-i poarte gospodăria. Satul mai spunea că după moartea învăţătorului Pastramă, soţul fiicei sale Aneta, conu Petrache îi făgăduise cucoanei Aneta că o ia pe lângă dânsul la curte, dar după ce a venit din lume fiică-sa cea mai mare, Catrina, el s’a răsgândit. Pesemne – zicea satul – Catrina nu avea rost mai bun la Bucureşti dacă s’a hotărît să rămâie la ţară cu tatăl său. Nu se ştia bine dacă ea a vrut să rămâie pentrucă a dat de mai bine, sau că dânsul a îndemnat-o să rămâie pe lângă el. Unii ziceau într’un fel, alţii în cellalt fel. Dar oricum ar fi fost, neîndoelnic era. că din cauza Catrinei izbucnise cearta şi bătaia între surori. Aneta îi ceruse lui Dragan s’o primească la curte cu tot calabalâcul, căci venise la şcoală noul învăţător şi o scotea afară din casă. Aneta era bazată că se mută la.conac. Când colo, iată că

tat' său îi spune că acum, dac' are pe Catrina, n'o mai poate ţine la conac şi pe dânsa, eu căţel cu purcel şi cu ploduri. Dar ii dădea ca locuinţă casa lui cea părintească din marginea satului. Când a auzit Aneta asta, s'a făcut foc şi pară şi s'a obrăznicit rău cu tat' său. Unii spuneau că „conu Petrache" i-ar fi dat o palmă „cucoanei Anetei" care ţipa în gura mare:

— Pe stricata asta de Catrina, care nici nu ţii măcar fata 'mneatale, vrei s'o ţii la curte pentru c'o vezi ciocoită şi franţuzită şi să te fandoseşti cu dânsa faţă de boieri, iar pe mine, care-s fata 'mneatale şî rămasă vădană cu cop- chii şî numa' învăţătorească, vrei să mă ţii în fundu' satului ?...

Toate slugile din curte au auzit cum ţipa coana Aneta sfădindu-se cu tatăl său.

Au auzit-o şi pe coana preuteasă ţinând partea surori-sa:

— Nu-i frumos cum te porţi cu noi, tată... Noi sîntem copiii tăi adevăraţi, tată, nu ea, destrăbălată care s'a dus în lume şi de care nici n'ai vrut să ştii.

Petrache Dragan nu era om să se lese nici judecat nici terorizat de copiii săi. Nu se aşteptase la atâta îndrăsneală şi obrăznicie din partea

lor. (Auzi dumneata, să ştie mai bine ele că nu-i Catrina fata lui!)

— Averea-i a me, eu am făcut-o, eui fac ce vreau în casa me, – strigase Dragan de se auzise până în ogradă. V'am dat la amândouă câte 20 hectale zestre când v'aţi măritat. Ce mai vreţi acum ?... Să-mi porunciţi aici în casa me ? Ieşiţi afară, şi să nu-mi mai călcaţi pragul.

Auzind cum se sfădeau „boierii", în conac,, argaţii şi oamenii din ogradă ascultaseră, pitiţi, din toate urechile.

— Averea ţi-ai făcut-o din zestrea mamei noastre şi din averea boierului, lată, vrei s'o părtineşti pe Catrina – strigau Aneta şi Mări- oara.

— Mama voastră e şi-a ei, a Catrinei...

Dar Dragan nici nu mai voi să stea la vorbă
cu ele şi răcnea din răsputeri:

— Afară, nerușinatelor, afară din curtea mea, afară !... Ruşine să vă fie !...

Preotul Floareş intervenise pe lângă soţie şl

cumnată să le mai potolească, dar zădarnic. Mărioara şi Aneta se repeziseră la Catrina încercând s'o scoată din casă...

— Pe Catrina s'o alungi, tată, nu pe noi... strigară cele două surori către părintele lor.

Catrina, la rândul ei, încercă se le domolească :

— Fetelor, e ruşine ce faceţi... ne vede lumea, aude satul, e ruşine... Astâmpăraţi-vă. Tata poate să facă ce vrea cu conacul; e-al lui. Conacul l-a moştenit prin testament dela nevastă- sa de-a doilea... Poate să lese conacul cui vrea... Vouă v'a dat zestre la măritiş.

— Ştim noi, am înţeles... vrei să-ţi lese conacul ţie, că tu eşti boieroaică, eşti cucoană mare, tu care te-ai dus în lume şî te-ai făcut cocotă, artistă de şantan, târfă... – ţipau Aneta şi Mărioara.

S'au repezit amândouă la Catrina:

— Tu să pleci, n'ai ce căuta aici, venetico !

Dar Catrina, mai voinică, le-a izbit pe amândouă, zăpăcindu-le. Mărioarei i-a dat o palmă sdravănă de-a podidit-o sângele şi a luat-o popa Floarteş acasă, iair Anetei i-a sfâşiat bluza şi rochia în aşa hal că rămăsese mai goală.

Sfădălia şi bătălia au fost atât de crâncene şi sgomotoase încât nu a fost

chip să nu audă şi să nu vadă slugile. Apoi, dela slugi a aflat tot satul.

Ieşind dela şcoală, carul cu bejeniile cucoanei Aneta nu s'a mai îndreptat spre conac ci spre casa lui Iordache Bujeniţă, pe care învăţătoreasa o luase cu chirie. Nici în ruptul capului n'a voit să se mute în casa aceea din marginea satului, pe care i-o punea la dispoziţie părintele ei. Aneta era foarte înciudată contra tatălui ei că voia s'o ţie pe dânsa într'o casă ţărănească, pe când pe Catrina o ţinea în conac boieresc. Ceea ce, mai ales, o jignise adânc pe Aneta, era credinţa ei că tată-său făcea o deosebire de rang social între ea şi soră-sa Catrina. Aneta nu înţelegea ca ea, care fusese măritată în lege, şi măritată cu un învăţător, să fie considerată de tatăl ei mai prejos decât Catrina care fugise de-ocasă în lume şi care Dumnezeu ştie dacă e femeie măritată.

Aneta îl ura acum pe tată-său dar încă mai mult o ura pe Catrina.

— Numa' din pricina ei s'a răsgândit tata – îşi zicea. Dacă nu venea Catrina, acum aş fi stat eu la curte cu el, aş fi îngrijit eu de gospodăria lui şi desigur că mie mi-ar lăsa curtea.

Aneta înţelegea că visul ei cel mai frumos se spulbera. Simţea că nu va putea

ţine piept Ca- trinei. îşi dădea seamă că în Catrina erau puteri pe care ea nu le avea. Dar totuşi ea nu se putea învoi cu gândul de a se da bătută. împreună cu Mărioara şi cu popa Floareş, cumnatul ei, începu să urzească fel de fel de intrigi împotriva tatălui ei şi a Catrinei şi să chibzuiască fel de tel de planuri spre a o sili să plece din conac. Amândouă se întreceau cu ponegrirea şi defăimarea surorii lor mai mari, ocărind-o în tot felul. Nu se mai sfiau nici de urechea satului. Ba dimpotrivă, chiar îşi dădeau toată silinţa pentru ca satul să afle cele mai urîte lucruri despre „Ciocoaica". Când se luau de vorbă cu nevestele din sat, se jeluiau de purtarea tatălui lor şi o terfeleau pe sora lor. Spuneau că le duşmăneşte pe ele pentrucă sunt fetele lui şi că pe Catrina, care nu-i fata lui decât numai după lege, o iubeşte. Spuneau chiar că o iubeşte „altfel" decum ar iubi un părinte pe fata lui de sânge. În această privinţă, Aneta şi Mărioara scorneau şi răspândeau în sat – mai ales prin mijlocirea babei Safta, cea bună de gură – tot felul de mârşăvii pe socoteala tatălui lor şi a Catrinei. Spuneau că de aceea Petrache Dragan nu s'a învoit s'o mai primească pe Aneta la el la curte, ca să poată trăi nestingherit • cu Ca- trina. Iar despre sora lor spuneau că-i „o par-

şivă", că a fost „femeie de tractir" la Bucureşti şi „damă de şantan"...

— O haită, o târîtură, o târfă...

Aneta alegea cele mai grele şi mai scârbav- nice vorbe când spunea de Catrina.

Nici Mărioara n'o cruţa, dar era totuşi mai puţin îndârjită decât Aneta. Soţul Mărioarei, preutul Floareş, deşi se arăta oarecum de par- **16**

tea lor – că altfel n'ar fi avut parte de trai tihnit, în casă, cu preuteasa lui – nu împărtăşea totuşi ura înverşunată a soţiei şi a cumnatei împotriva lui Dragan şi a Catrinei. Ba chiar, în taină, el pe Catrina o simpatiza. Îi plăcea popii frumuseţea trupească şi voinicia Catrinei, dar mai ales îi plăceau fumurile ei ciocoieşti şi felul cum se îmbrăca.

— O adevărată boieroaică !... – se tot minuna popa în taina gândului său.

Deşi îl rugase Mărioara să nu se mai ducă nici el pe la conac, să nu mai calce nici el în âasa tatălui lor, popa Floareş se ducea totuşi în ascuns, la vreme de seară. El socotea că nu-i cu cale să rupă şi dânsul orice legătură cu tata- socru. Se gândea popa Floareş că oricând ar putea să aibă nevoie de sprijinul moral şi material al bătrânului Dragan, om avut

şi cu trecere la sfinţii cari învârteau politica judeţului.

— Ca mâne vin iar alegerile... – se gândea popa, care râvnea din tot sufletul să mai fie deputat cum mai fusese într'un rând.

Faţă de nevastă şi de cumnată, popa Floareş nu îndrăsnea să-şi arate adevăratele sentimente ci numai le spunea – în glumă, dragă Doamne – când le auzea ponegrind pe sora şi pe părintele lor:

— Şi par'că vă văd c'aveţi să vă împăcaţi mâne-poimâne...

— Niciodată ! – striga Mărioara.

— Niciodată ! – striga Aneta.

Şi Aneta mai adăoga :

— Eu nu mă las pân' n'o văd plecată... Nu mă las pân' n'o scot din curte dela tata.

Aneta spunea aşa, dar ea singură nu ştia cum avea să facă pentru ca s'o scoată pe Catrina din conac.

Tot chibzuind în fel şi chipuri, îi veni în gând să facă o anonimă procurorului, arătând că Iulia, nevasta cea de-a doilea a tatălui ei, n'a murit de moarte bună. Se gândea Aneta să-l denunţe pe tatăl său că dânsul ar fi provocat moartea soţiei sale. Aneta auzise ce se vorbea în sat atunci când murise Iulia, însă, chiar dacă cele ce spunea gura lumii nu i se păreau imposibile, Aneta se prefăcuse că nu ştie nimic şi nici nu poate crede, căci, în taină, moartea Iuliei o bucurase. Niciodată nu o putuse suferi pe nevasta a doua a tatălui ei şi nici nu mai călcase în casă la el după ce o luase pe „madama dela curte". Temerea Anetei – ca şi a Mărioarei de altfel – era să nu care cumva să-şi scrie Petrache Dragan averea pe numele Iuliei. Când a aflat Aneta că Iulia a murit şi că i-a lăsat lui tată-său conacul prin testament, s'a liniştit...

— Tot mai mehenghi a fost tata – gândise Aneta atunci, bănuind şi ea că

Iulia nu murise chiar de moarte bună, cum şoptea şi satul.

Dar, în împrejurările de atunci, pentrucă moartea Iuliei o bucurase, Aneta se prefăcuse că nu aude şoapta satului şi nici că ea însăşi bănuieşte ceva.

Acum, pentrucă altele erau împrejurările şi pentrucă Aneta ajunsese în duşmănie cu tatăl ei, voia să se răzbune pe dânsul că n'o primise în conac şi o ţinea pe Catrina.

Aneta făcu deci o anonimă către procuror, arătând că moartea soţiei lui Petrache Dragan, moşierului din Dulceşti, n'a fost naturală. O scrise înadins cu stângăcii de vorbire şi greşeli de ortografie, ca să pară scrisă de vreun ţăran din sat. Şi ca să fie încă mai greu de ştiut de unde a pornit scrisoarea, Aneta o dădu, împreună cu altă corespondenţă, cumnatului ei, popa Floareş, când se duse la târg să o „asvârle în cutie" acolo, sub cuvânt că e „urgentă" şi că altfel ar trebui să aştepte ziua când vine poştaşul în sat, ca să i-o dee lui.

Dar popa, bănuind după adresa de pe plic că cumnată-sa făcuse o anonimă, n'o asvârli la cutia poştei ci o deschise.

La reîntoarcere, când l-a întrebat Aneta dacă a pus scrisorile la cutie, în târg, popa a încredinţat-o că le-a pus.

Trecuseră aproape trei luni de când

Catrina nu mai plecase şi de când stătea cu tatăl ei în conac. Gurile rele din sat – printre care se numărau şi ale surorilor ei, Mărioara şi Aneta – spuneau că ei trăiesc împreună...

— Doar el ştie că nu-i os din osul lui – ziceau unii.

— O fi ştiind şi ea că nu, – ziceau alţii, ca să întărească vorba satului şi ca să arate că faptul nu' era chiar de mirare sau cu neputinţă, căci nu era lucru cu păcat.

Dar din gura lumii cele două surori aflaseră ceva care nu ştiau :

— Ci-că i-a scris în trebunal pe numele ei curţile şi patruzăci de hectare, pământu' ce-o cumpărat din moşîea boierească.

Această veste o înnebunise de ciudă pe Aneta.

— Auzi 'mneta ? Vrasăzîcă ne trage pe şfară dela moştenire!... zicea ea Mărioarei.

Dacă ceea ce auzise era adevărat, Aneta trebuia să-şi iee nădejdea dela conac. Şi totuşi

ea nu se putea împăca uşor cu gândul acesta. II rugă pe popa Floareş, cumnatul, să meargă la Tribunal să caute dacă într'adevăr bătrânul i-a trecut conacul pe

numele Catrinei.

— Că doar e şi interesul Mărioarei la mijloc,

— îi spuse.

Popa Floareş, când s'a dus în târg – se ducea la două trei zile din cauza politicii – a dat şi pe la Tribunal, a rugat pe unul din avocaţii din partid să caute şi a adus răspunsul pe care cu atâta nerăbdare îl aşteptau nevasta şi cumnata.

— Da, îi adevărat...

Petrache Dragan făcuse act de veşnică vânzare pe numele „Doamnei Ecaterina Dragan"...

— Ei, ce vă spuneam ? sări Mărioara, vedeţi că nu-i măritată ?... Acel „Jorj" de care tot vorbeşte Catrina, îi numa' o minciună. Nu-i măritată... iar şoferul a spus că e „Doamna Drăgănescu". Dacă ar fi măritată n'ar mai chema-o Dragan.

Dar Aneta nu-şi mai bătea capul cu astfel de „fleacuri", ca Mărioara ; ea era mai pozitivă şi de aceea îi veni în gând să meargă în oraş să se sfătuiască c'un avocat.

— Poate el să înstrăineze averea noastră şi s'o părtinească pe Catrina ? Asta-i chestiunea,

— zicea Aneta lui popa Floareş.

Popa o asculta cu oarecare interes.

Poate că avea dreptate Aneta. De ce să nu le vie şi lor

— adică, şi lui – mai multă avere de pe tata-

Acum îi părea rău popii că se pripise şi că dăduse lui Dragan anonima Anetei în loc s'o „asvârle" la cutia poştei, în oraş. Aneta spunea că s'ar putea strica actele de vânzare şi că l-ar putea pune pe tatăl lor sub interdicţie.

— Oare să se poată ? întrebă preutul.

— Desigur că se poate – răspunse cu vioiciune Aneta – câţi copii nu şi-au pus părinţii sub interdicţie dacă şi-au pierdut minţile ?...

Preotul Floareş, când se duse iarăşi la oraş, întrebă pe toţi avocaţii din partid. Desigur că ideea Anetei nu era tocmai rea – se gândise popa – dar din toate câte i le-au spus avocaţii, înţelese că nu era tocmai uşor de izbândit. Pe- trache Dragan, cu toată vârsta sa înaintată, era încă verde la trup şi teafăr la minte.

Când popa Floareş i-a adus la cunoştinţă ceea ce plănuia Aneta împotriva sa şi i-a arătat anonima către procuror, Dragan a îngălbenit mai întâi, apoi s'a făcut foc de mânie.

Când iarăşi popa Floareş i-a spus că Aneta şi Mărioara sunt sfătuite să-l puie

sub interdicţie, bătrânul s'a tulburat atât de tare încât a căzut într'un lung leşin.

După ce Catrina şi popa Floareş l-au readus în simţire, bătrânul a rămas foarte abătut.

— Auzi dumneata ? după ce le-am măritat

şî le-am înzestrat, să vie ele acuma să mă jiu- dece ele pe mine ? repeta el mereu, vorbindu-şi singur.

Iar Catrinei îi spunea :

— Iaca, din cauza ta... Spun că te-am părtinit şî că-s cu minţile pierdute... Ci-că vor să strice.actele de vânzare care ţi le-am făcut.

Văzându-l pe Dragan atât de sdruncinat, Ca- trina îi zicea:

— Ia nu te mai potrivi, tată, la toate ştafetele care ţi fe aduce părintele ca din partea fetelor, îmi pare că-i şi el cu două feţe...

— Ce tot spui ? îi zicea Dragan, tu nu vezi că Aneta m'a răclamat la procuror ? N'ai văzut anonima ?

— Poate că simt înţeleşi cu toţii trei. Anonima au făcut-o înde-ei numai ca să te sperie. Dacă Aneta voia să facă într'adevăr o anonimă procurorului, nu i-o dădea lui cumnatu-său ca s'o puie la poştă.

Dar vorbele Catrinei nu-l prea linişteau pe Dragan. Bătrânul se temea de duşmănia celor două fiice întovărăşite împotriva lui, după cum se temea şi de gura satului. O nelinişte mare îl cuprinse. Nu mai avea poftă de

mâncare şi nici nu îmi dormea adânc şi sănătos ca altădată. Iar când adormea puţin, răzbit de oboseală, visa urit. Tot mai dese ori o visa pe Iulia. Era, par'că, supărată pe dânsul... Nu mai era Iulia aceea aşa cum o ştia.

Când se deştepta, dimineaţa, se freca la ochi şi rămânea încă nedumerit dac' a fost vis ori aevea. După ce îşi dădea seamă că vis a fost,, se bucura, dar totuşi îi stăruia în minte chipul din vis al Iuliei şi căutătura ei încruntată.

— Iar am visat-o pe lulia, îi zicea Dragau Catrinei.

Şi o tot visa, nopţi de-a-rândul, şi uneori i se părea, în vis, că lulia nu e moartă, că e numai dusă undeva departe şi că el se pregăteşte să se ducă la ea. Şi pregătirea lui de plecare ţinea mult, mult, şi nu se mai sfârşea. Dragan se mira că de atâta vreme de când lulia era plecată undeva, departe, el încă nu se dusese după dânsa. Iar când se trezea din somn şi îşi dădea seamă că a fost vis, că lulia era moartă într'ade- văr, de mult, i se părea că visul acela îl mai visase şi alte ori.

Într'o noapte, l-a visat pe boier...

Era par'că împreună cu lulia în iatacul boierului – aceeaşi odaie în care acum

dormea Dragan— şi boierul dormea pe pat cu faţa în sus. Deodată, boierul s'a ridicat de pe pat şi i-a spus lui Dragan : „De ce nu te mai saturi, Dragane ? Nu ţi-am dat destul ?" Apoi conu Grigore s'a aşezat iarăşi pe pat iar patul s'a făcut, par'că, un sicriu...

Câteva zile de-a-rândul, Dragan nu putu uita visul acela.

Într'o înserare mohorîtă de Noemvrie, când

se întorcea cu trăsura dela gară, i s'a părut că de crăcile stejarului lui Bursuc, – care străjuia, stingher, islazul comunal, şi se vedea din drum. – atârna un om...

înfiorat, Dragan şi-a tras căciula pe ochi şi a făcut o cruce. Acasă, Catrina, văzându-l atât de galben la faţă, l-a întrebat dacă nu se simte bine.

— Ba cta, a răspuns el, moale, dar m'a luat aşa un frig în spate... Vremea asta umezoasă... şî, dela gară îi o bucată bună...

La masă a mâncat fără poftă, deşi Catrina gătise o ciorbă straşnică de găină şi rasol de găină cu mujdei, aşa cum îi plăcea lui.

Ca să se mai încălzească la inimă, în seara aceea, Dragan a băut câteva

păhărele de tescovină din cea mai tare, apoi s'a culcat cu lampa aprinsă. Dela o vreme nu mai putea dormi pe întunerec.

În noaptea aceea a visat stejarul lui Bursuc... şi pe învăţătorul Pastramă spânzurat de crăcile lui. Lângă stejar şedea Mărioara care plângea şi spunea: „şî pe tine, Costel, tot tata te-a omorit..."

Deşi nu putuse uita visul acesta nici după mai multe zile, şi nu-i mai ieşeau din urechi cuvintele din vis ale Mărioarei, Dragan nu povesti nimic Catrinei. Dar Catrina vedea că bătrânul nu era „cu toate acasă", din seara când se întorsese cu trăsura dela gară. Nu mai mânca 250/275 la masă cu poftă, ca de obiceiu, era mereu îngândurat, posomorit, şi distrat.

— La ce te tot gândeşti, tată ? îl mai întreba ea, uneori, apucându-l de umeri, şăgalnic, şi sgâlţâindu-l ca şi cum l-ar deştepta din somn.

— Ehei, Catrinuţo – ii răspundea el, ca trezit într'adevăr din somn – câte n'are ţ>e cap un moşier ?... Mă gândesc şi eu că, iaca o 'nghe- ţat pământu' de-amu şi aş mai fi dat o leacă de grâu că n'am pus deajuns. Şi mă mai gândesc că de-a fi iarna gre, precum se arată, n'a să-ni ajiungă nutreţu' pentru

vite şi strânsura pentru oi... Mai am încă de adus lemne dela pădure şi s'au stricat rău drumurile...

Dar Catrina înţelegea că nu acestea erau adevăratele gânduri care îl copleşeau pe bătrân.

Ziua se mai lua cu treaba, se mai ducea cu trăsura la oi, ori la moară ori la coşară, ori pe lanuri să vadă cum a încolţit şi a înfrăţit grâul. Se mai învârtea prin curte, pe la cai, la vite, la porci şi mai sbiera la argaţi. Când venea în casă, căuta tot mai des la dulapul din sufragerie unde ţinea sticla cu tescovină de cea tare. Iar dacă îl surprindea Catrina, el îi spunea:

— Am umblat pe-afară şî m'o luat cu frigul... Mă tem să nu răcesc.

Tot mai dese ori îl găsea Catrina umblând la dulapul din sufragerie şi zicând că l-a luat cu frigul, dar îl lăsa să bee căci după ce bea îl
lua cu somnul şi adormea pe jilţul de lângă sobă, sforăind.

Dacă nu bea şi nu adormea în jilţul de lângă sobă, Dragan era cuprins de o nelinişte mare de cum se însera. O chema mereu pe Catrina să şadă în odaie cu el. O ruga să-i mai povestească ceva dela Bucureşti. Căuta pricină de vorbă

numai ca s'o ţie lângă dânsul. Cum ieşea Catrina din odaie, după treburi, i se părea că aude paşi prin casă,, ori că simte pe cineva în spatele lui. Nu mai îndrăsnea să se ridice din jilţ până nu se întorcea Catrina. Sta cu urechile aţintite, aşteptând s'o audă intorcându-se. Dacă, în loc de paşii ei, auzea trosnind vreo mobilă din odaie, tresărea înfiorat şi se încreţea toată carnea pe el.

— Ai să răceşti, Catrinuţo, tot umblând la bucătărie... Ia mai stai aici cu mine şi dă-o naibii de treabă. Mai las-o pe baba Maranda să vadă de bucate – îi zicea Catrinei.

De frica viselor rele, îi era groază de ceasul culcării. O mai visase pe Iulia, tot supărată pe el şi mai visase într'o noapte stejarul lui Bursuc... Dar în loc de crăci, stejarul avea ca nişte braţe de om care dădeau să-l apuce de gât. Lui Dragan i s'a părut că toată noaptea s'a luptat cu stejarul care voia să-l gâtuie. încerca să ţipc" dar glasul nu-i ieşea din gâtlej. Şi deodată a ţipat... şi s'a trezit auzindu-şi el singur ţipătul. O bucurie mare îl cuprinse văzându-se în pat.

în iatacul lui. Lampa, acolo unde o pusese de cu seară, ardea încă, deşi afară era ziuă.

— Ce-i, tată ?...

Catrina, care dormea alături de odaia lui şi cu uşa deschisă între ei, veni să vadă ce i s'a întâmplat.

— Nu, nimic... am visat ceva... las că ţi-oi spune...

Dragan nu i-a spus însă adevăratul vis, ci a născocit un vis închipuit cu nişte hoţi cari săriseră să-l omoare, ca să explice Catrinei ţipătul. pe care îl auzise. Dar se gândea că va trebui neapărat să ofere comunei un preţ bun pe stejarul lui Bursuc, ca să-l cumpere.

— Am să-l tai, apoi, să nu mă mai chinuiască...

Dela nişte femei din sat, care tot veneau la curte cu ouă, cu găini sau altă ceva, spre vânzare, când aveau nevoie de gologani, Catrina a aflat că „Coana Aneta" a fost la târg de şi-a tocmit avocat...

— Ci-că îl dă în jiudicată pi boieriu – ziseră femeile – că nu i-a dat zăstrea di pi mamă.

Catrina s'a prefăcut nepăsătoare, auzind aceste vorbe, spuse cu iscoadă şi'fereală, dar le-a luat pe femei la descusut, ca să audă ce spune satul despre ei.

— Da' ce mai vrea ? zise

Catrina, nu i-a dat tata 20 de hectare când s'a măritat cu Pastra- mă ? Ce mai vrea ?

— Ci-că şî coana părintelui îi face lui conu Petrache proţăs. Ci-că boieriu v'o părtinit pe mata, duducuţă, că ţi-a făcut vânzătoare curtea... Acu umblă ele să-ţi strice matale actele...

■ Cu toată voinţa ei de a părea nepăsătoare, Catrina nu se putu stăpâni până la urmă.

— Curtea am cumpărat-o eu – zise ea apăsat, femeilor—da, eu, eu am cumpărat-o dela tata, cu acte în tribunal... eu, cu banii mei, fiindcă eu sunt cucoană mare la Bucureşti şi am parale câte n'au văzut ele de când le-a făcut mama.

— Ci-că, zic dumnealor surorile matale, că boieriu n'avea drept să înstrăineze averea, că le vine mai puţin la moştenire când a hi. Amu ci-că vror să-l puie subt pitropie ca unu' ce nu-i în toate minţile şî irosăşte averea.

— Nici dracu' nu mai poate strica actele mele, spuse Catrina femeilor, ştiind că ele au să meargă întins la preuteasă şi la învăţătoreasă să le ducă aceste vorbe.

Dar totuşi, în ea însăşi, Catrina era

neliniştită. Se cam temea că într'adevăr „fetele" ar putea izbândi. Dumnezeu mai ştie cum sunt făcute legile, iar avocaţii sunt oameni daţi dracului. Câte nu auzise ea, în Bucureşti, despre avocaţi ? Ei pot scoate basma curată pe cel vinovat, şi pot băga în puşcărie pe cel mai nevinovat om... Catrina îşi aducea aminte de un proces la juraţi, la oare asistase... Se judeca o crimă pasională ce sguduise tot Bucureştiul. Auzise, cât a umblat în lume şi câtă lume a cunoscut, de felurite judecăţi. Trăise chiar, o bună bucată de vreme, la Bucureşti, cu un avocat. Când veneau clienţii, în biroul lui, ea şedea după uşă şi asculta... Câte n'a auzit ?...

— Dar poate că n'o fi adevărat – îşi zicea

Catrina, încercând să se liniştească pe sine – poate că-s numai vorbe... Poate că Aneta numai s'a lăudat aşa, ca să audă tatăl său.

Nici nu mai voi să-i spuie lui Dragan toate câte le auzea ea din sat. Însă, popa Floareş îi confirmă cele auzite dela femei. Într'adevăr, Aneta fusese la oraş şi angajase un avocat... Popa i-a spus lui tata-socru el însuşi aceasta. Şi a mai spus popa Floareş lui Dragan că l-a

trimis cumnată-sa, învăţătoreasa, să-i spuie că dacă nu strică actele făcute Catrinei, ele amândouă surorile vor cere punerea lui sub interdicţie şi anularea actelor.

Bătrânul rămase ca trăsnit.

— Vrasăzică tot îi adevărat ce s'aude ? Vrasăzică tot nu-mi dau pace ? spuse Dragan. Vrasăzică nu pot face eu ce vreu cu averea me ?...

Catrina tună şi fulgeră contra surorilor ei:

— Ce-au cu mine ? Nu şi-<m luat zestrea ? Nu-mi poate vinde mie, tata, curtea asta şi pământul care sunt ale lui ? Nu pot cumpăra eu cu banii mei?...

Popa zâmbi:

— Aneta şi Mărioara nevastă-mea spun că actele sunt fictive... că dumneata n'ai dat nicia para chioară. De aceea ele se socot nedreptăţite. Curtea şi pământul vândut, dragă Doamne, dumneatale e o avere ce, la caz de succesiune, urmează să fie raportată la masa comună.

cuvintele avocatului angajat de Aneta şi pe care le învăţase par'că pe de rost. Erau vorbe pe care le auzea când asculta după uşă, la Bucureşti, pe când trăia cu avocatul.

— .Nu-i adevărat, om dat bani... – ţipa Catrina, înjurându-şi surorile cu vorbe urâte, ca atunci când se certa cu „fetele" lui „tanti" în casa aceea... de pe Crucea de piatră, la Bucureşti, uitând că e „cucoană mare" măritată cu „Jorj"...

Popa Floareş zâmbi iarăşi în bărbuţa lui roşcată şi zise Catrinei:

— Te rog, cumnăţică, s'o laşi mai domol... Ştie tot târgul că tata-socru ţi-a făcut o vânzare fictivă şi că n'ai dat niciun ban. Te mai rog să nu vorbeşti cu asemenea cuvinte faţă de mine faţă bisericească nici să o înjuri pe preuteasă de faţă cu mine.

— E soră-mea, pot vorbi de dânsa cum vreau – răcni Catrina.

— E soţia mea şi nu dau voie – îi răspunse, cu glas asprit, popa.

Bărbuţa lui roşcată începuse să tremure.

Pe când Catrina şi preutul se ciondăneau de- a-binelea, bătrânul Dragan şedea prăbuşit în jilţul de lângă sobă, cu capul în piept.

Din când în când mormăia :

— Nu-s eu în toate minţile ? Să mă scoată acuma la bătrâneţe, ele, nebun ?... Mai mare ruşinea...

Catrina, auzindu-l, zise popei Floareş:

— Iaca, aveţi să-l omoriţi cu zile... De când cu istoria asta nu mai mănâncă, nu mai doarme, şi s'a dat la beţie. Uite în ce hal l-aţi adus.

Popa se apropie de bătrân sgâlţâindu-l în jilţ, cum făcea Catrina când voia să-l deştepte din gândurile lui.

— Tată socrule, eu zic c'ar fi mai bine să vă împăcaţi...

— Hm ?.. Hm ? Ce-ai zîs ?...

— Să vă împăcaţi înainte ca să...

— Cum să ne împăcăm ?... întrebă Dragan, luminându-se la faţă.

Dar interveni Catrina:

— Ia lasă, tată, nu te potrivi. Vor să te sperie...

— Aneta zice – începu popa – că dacă strici actele....

Catrina sări ca arsă :

— Cum ? Asta nu se poate, părinte.

— Ba s'ar putea, dar trebue să vă înţelegeţi cu toţii. Tot avocatul cumnatei Aneta o poate drege... De sigur, c'o leacă de cheltuială, căci acuma nu poate veni tata socru să declare la

tribunal că actul de vânzare a fost fictiv şi că n'a primit niciun ban după ce a declarat acolo că a primit toţi banii. Acum trebue altă vânzare, tot fictivă, în care dumneata îi vinzi lui.

— Ce încurcătură, Doamne,'ce încurcătură !... – mormăi Dragan. Acu alte parale pe taxii şî advocat... of, of, of !...

Catrina înţelese că bătrânul se muiase de tot şi că se va lăsa în cele din urmă convins de popă să strice actele. înţelese că interesele ei erau în mare primejdie.

Se răsti către popă :

— Ia ascultă, părinte, eu zic că-i mai bine să ieşi... Nu mai veni la tata cu astfel de propuneri. II omorîţi cu zile, l-aţi înnebunit. Şi să le spui fetelor să se astâmpere, că de nu, mă duc şi le trag o mamă de bătaie acasă la ele. Şi să le mai spui că nu mă uit în gura avocatului Anetei. Am şi eu avocaţi destui... Avocaţi de Bucureşti, nu de provincie...

— Te rog, te rog, cumnată să...

Dar popa nu mai avu vreme să spuie. Catrina puse mâna pe un lemn dela sobă şi îi răcni de s'a auzit până afară în ogradă :

— Ieşi, părinte, că-ţi pun

mâna în barbă !... Ieşi... (Popa Floareş avea o bărbuţă mai mică decât mâna Catrinei).

Îi deschise uşa, sub privirile uluite ale lui Dragan, şi-l mai petrecu până pe cerdac afară, sbierând înadins ca să audă vizitiul şi argatul şi baba Maronda la bucătărie :

— Să nu te mai prind pe la noi, părinte, auzi ? V'aţi înahitat cu toţii ca să-l jumuliţi de viu pe bătrân.

Popa a plecat dela curtea lui socru-său foarte îndârjit pe Catrina, cumnată-sa, care l-a gonit astfel din casă în văzul slugilor. Avea să afle tot satul că iarăşi a fost sfădălie mare la curte şi că l-a alungat Catrina. Popa Floareş îşi simţea prestigiul ştirbit, în ochii satului, iar el însuşi foarte jignit de purtarea lipsită de respect a cumnatei.

întâmplarea asta a înrăutăţit încă mai mult raporturile din familia lui Petrache Dragan. Popa Floareş, acum luă făţiş partea celor două fiice ale lui Dragan, întărind tabăra protivnică de unde până atunci el se ţinuse la mijloc între Dragan şi Catrina de-o parte şi cele două surori de alta.

— Acuma, ni l-ai făcut şi pe popă duşman...

— îi zicea Dragan, Catrinei. Prea te-ai repezit, Catrinuţo.

— Dacă-i aşa, tată, răspundea Catrina

— popa e cu două feţe ; vine numai ca să te întărite, ca să te spioneze şi să te ademenească. Se face că nu ţine cu ele, dar vezi că tot mai mult cu ele ţine, că are şi el acelaşi interes ca şi Mârioara soţia lui.

Dar Dragan nu se mai putea linişti. Mai mult decât toate îl îngrozea teama punerii sub interdicţie. Ruşinea aceasta nu o putea suferi.

— Mai bine mă spânzur decât să...

În zadar îi spunea Catrina că o treabă ca asta nu se face aşa de lesne, că cererea Anetei o va judeca tribunalul, că va pune şi el avocat, că se face şi o expertiză medicală...

— Ehei, tată, nu merge chiar aşa'; te uiţi la ce spune popa ? El spune ce l-a trimis Aneta să-ţi spuie ca să te sperie şi să te aducă la o împăcare. Ea urmăreşte să te facă să-mi strici actul de vânzare oa să puie ea mâna pe conac – zicea Catrina silindu-se să-l liniştească.

Într'o zi, Dragan îi spuse Catrinei:

— Poate că mai bine era să cădem la împă- căciune...

Catrina tocmai de asta se temea. Se

temea de slăbiciunea bătrânului. Simţea ea că el nu va avea tăria de a rezista până la capăt. Ştia ea că împăcarea însemna stricarea actelor

— Nici să te gândeşti la una ca asta, tată !

La rândul ei începu şi Catrina a-l teroriza
pe bătrân.

— Dacă 'mi strici actele, ii zise Catrina, se încurcă treaba mai rău. Ştiu eu ce ştiu şi ştiu eu ce spun.

Dragan făcu ochi mari la Catrina :

— Ştii şî tu?...

— Eu atâta-ţi spun, să nu te gândeşti la stricarea actelor că-i bucluc. Eu te vâr în puşcărie mai dihai ca Aneta. Aneta e macar fata 'mnetale, sângele 'mnetale, carnea 'mnetale, eu nu. Gura satului spune că trăieşti cu mine, şi'satul ştie că nu-s fata 'mnetale... Dar după
lege sunt fata 'mnetale şl dac'ar afla procurorul...

Dragan rămase uluit de vorbele Catrinei.

— Şerpoaico... şerpoaico i...

Atâta putu spune.

Catrina ieşise din odaie, lăsându-l prăbuşit pe jos. Se gândi că dacă bătrânul ar muri de dambla, actele ei ar fi salvate şi ea ar rămâne stăpână pe

conac, fără grijă. Dar Dragan şi-a revenit în fire după scurta sincopă în care căzuse, şi când Catrina s'a întors după vreo jumătate de oră în odaie l-a găsit umblând la dulapul cu sticla de rachiu.

— Iar îi tragi, iar te îmbeţi ca un porc ?...

Dragan nu-i răspunse nimic.

— Răle zîle am ajuns ! – gândi el.

Se simţea cu adevărat singur, acum. Şi Catrina, pe care o îndrăgise şi din cauza căreia se duşmănise cu fetele lui adevărate, îi era şi ea duşmancă ! Dragan se simţea ca între ciocan şi nicovală. Era ameninţat de-o parte de fetele lui şi de ginere, de altă parte de „fata lui", Catrina.

— Par'c' o fost blestemată curtea boierului. Cine m'o împins să mă vâr în ea ? Nu se cădea unui ţăran ca mine să mă vâr la lucru boieresc.

Zilele lui Dragan se scurgeau amărite. Nu m3i avea încredere în Catrina, dar nici nu se putea lipsi de ea. Noaptea nu putea sta singur în casă. Mereu i se părea că-l vede pe conu

Grigore şi mereu trosneau lucrurile. Ga s'o îmbuneze pe Catrina şi s'o liniştească, îi repeta mereu că nici vorbă nu poate fi de stricarea actelor.

— Doar nu ţi le-am făcut oa> să ţi le stric. Eu vreau să-ţi las ţie curtea asta boierească şî moşîea ţîie, pentrucă nu-s de nasul Anetei şi a Mărioarei. Tu, Catrinuţo, eşti mai altfel decât ele, mai sameni a boieroaică, eşti cucoană de Bucureşti, şî mai potrivită eşti tu în lucru boieresc.

Apoi, bătrânul Dragan făgădui că îndată după Crăciun avea să meargă la oraş să se mai sfătuiască cu un avocat.

— Vreau să mă asigur că actele nu se pot strica.

Şi astfel, Dragan avu parte de câteva zile mai senine.

Dar Catrina află din gura satului că „coana Aneta" a cerut tribunalului punerea sub interdicţie a tatălui ei şi că totodată la parchet s'au primit nişte denunţuri împotriva lui Pe- trache Dragan. Tot din gura satului a mai auzit Catrina că popa Floareş a dat-o în jude- cată pe -ea şi pe Dragan pentru ocări, injurii şi chiar loviri...,

— Ci-că popa ne-a dat pe amândoi în ju-
decată că l-am insultat, îi aduse la cunoştinţă Catrina, lui Dragan.

— De unde ştii ?

— Aşa am auzit.

— Or fi minciuni; nu ştii cum îi lumea ?

Bătrânul n'a voit să creadă până ce i-au venit citaţiile la judecătorie. Termenul de judecată era pe după Anul Nou. Vătăjelui dela primărie, care adusese citaţiile, ştia despre ce este vorba... Conu Petrache şi duduca lui erau „inculpaţi". înainte de ei, a ştiut notarul care primise citaţiile şi le făcuse cuvenitele forme de înmânare. Dela el au aflat aceasta primarul şi secretarul comunal şi şeful de post şi, dela ei, tot satul. Venirea citaţiilor la primărie a confirmat aşa dar ceea ce se auzise în sat: că la curte fusese sfădălie mare între „conu Petrache" şi ginere-său, părintele, şi că acesta mâncase o leacă de chelfăneală dela cumnată- sa „duduca", precum au spus argatul şi vizitiul care au văzut cu ochii cum Catrina l-a îmbrâncit afară, pe scările cerdacului, pe Sfinţia Sa.

Primirea citaţiilor la judecată l-au făcut pe bătrânul Dragan să se

necăjească foarte şi să cadă iarăşi în stare de neagră stenahorie. Se mai gândea la cheltuiala ce va trebui să aibă cu un avocat şi la amenda ce va avea de plătit în caz de condamnare. Îi imputa Catrinei că din cauza ei, fiindcă prea a fost violentă cu popa, a intrat el în dandana.

— Şi macar de n'ar fi decât asta adevărat – îşi zicea Dragan.

De când aflase că fetele lui cele două, preu- teasa şi învăţătoreasa, umblau să-l scoată nebun ca să-l pună sub interdicţie, avea o stăruitoare presimţire că îl pasc şi alte necazuri, mai mari. Se trezea noaptea din somn – chiar când nu visase pe conu Grigore, pe Iulia sau pe învăţătorul Pastramă spânzurat de stejarul lui Bursuc – şi se întreba dacă un om ca dânsul poate fi nebun. Se frământa cu gândurile până în zori, chibzuind cum ar face ca să se împace cu „fetele" fără ca să se strice cu Catrina.

Lucrul nu era tocmai uşor, căci acum îl avea duşman şi pe popa Floareş care. nu mai venea în casă de când fusese alungat şi lovit de Catrina şi nu mai putea fi mijlocitorul împăcării. Din gura satului îi veneau tot mai ades la ureche – ca nişte ştafete înadins trimise – vorbe

neliniştitoare. Catrina îi aducea şi ea vorbe auzite dela baba Safta ori baba Maranda ori alte femei din sat care veneau la curte, cu câte ceva.

Catrina îi spunea bătrânului tot ce auzea din sat.

— Mi-a spus baba Safta că popa s'a dus la târg să-şi tocmească apărător la proces...

În fiecare zi Catrina îi aducea câte-o nouă

vorbă dela „duşmani", retransmisă de radiofonia satului :

— Ci-că Marioara s'a lăudat către baba Ma- randa că ne scoate acuş pe amândoi din conac; mie zice c'are să-mi strice actele şi pe dum- neatale te bagă 'n balamuc...

— Aneta a spus că 'mneatale ai amenințat-o pe Iulia de ţi-a făcut testament pentru conac şi că, pe urmă, ea n'a murit de moarte bună...

— Asta, mai zicea Catrina, am mai auzit-o eu dela oameni... Tot satul spune că atunci când a murit boierul, vorbea lumea că Iulia l-a omorît prin somn din îndemnul şi cu ştiinţa 'mnetale. Ci-că ai amenințat-o pe Iulia c'o denunţi procurorului dacă nu-ţi face testament că-ţi lasă conacul.

Cu astfel de ştafete, Catrina mai rău îl înnebunea pe Dragan. El îi spunea Catrinei că toate vorbele acestea sunt minciuni şi scornituri de ale „fetelor", duşmancelor, dar în sinea lui se tulbura grozav căci el ştia ce ştia.

— De unde dracu' ştie satul toate ? se 'ntreba în gând.

Cu vreo două zile înainte de ajunul Crăciunului, Fetrache Dragan auzi lătrat mare de câini în ogradă.

— Ia vezi, Catrinuţo, cine-o

vinit – zise bătrânul.

— Un vătăjăl dela primărie... – se întoarse Catrina cu răspunsul – a adus o citaţie. Ţi-au mai făcut fetele una, nu ţi-am zis eu că nu se lasă ele ? Şi mai vrei să te împaci cu scârboasele alea.

— Ce, ce, cit... ce citaţii ?... ia vezi tu, Catri- nuţo...

Dragan îngălbenise ca ceara.

Avusese par'că o presimţire... De câteva zile mereu se gândea la procuror...

— Eşti chemat pe ziua de... 10 Ianuarie 1938 la Cabinetul de Instrucţie al Judeţului...

Bătrânul se prăbuşi ca lovit în moalele capului, de-o nevăzută măciucă.

În noaptea de Ajun, satul răsuna de cântecele copiilor cari umblau din casă în casă cu steaua.

Steaaua ceee răsaaree...

Petrache Dragan, fără să îmbrace cişmele nici cojocelul său de oaie, cu care umbla totdeauna pe vreme de iarnă, şi nici să ia în cap căciula – ca să nu bănuiască nimic Catrina – a ieşit tiptil, pe din dos, din casă în grădină, pe când Catrina era ocupată la bucătărie cu nişte cozonaci. Îi spusese că va avea de furcă cu ei toată noaptea şi că el poate

XXVI

să meargă să se culce. Catrina nu a băgat de seamă că el o sărutase de mai multe ori în seara aceea şi că o strânsese în braţe, cu foc, ca un tânăr amorezat, cum o strângea atunci când venise întâi dela Bucureşti... În buzunarul surtucului îşi luase numai „tot ce trebue”...

Noaptea era întunecoasă, fără lună nici stele, dar caldă ca o noapte de toamnă lungă. Şi în
anul acela, ca în anii trecuţi, iarna întârziase pe alte meleaguri, iar Crăciunul venise fără omăt.

Dar Dragan cunoştea locul şi ochii săi vedeau destul de bine pe ’ntunerec. O luă, pe sub copacii desfrunziţi, înşiruiţi pe două rânduri, sub cari se plimba, în verile de altădată, conu Grigore, către gardul din fundul grădinii, la portiţa aceea, cum îi rămăsese numele, „a Ilenei Lupului”. Pe acolo, nu-l simţise nimeni din curte, nici câniі. Nu voise să treacă prin sat. Umblau atâţia copii cu steaua... Glasurile lor,, din ce în ce mai depărtate, îl ajungeau încă :

SteeaM.ua sus
răsaareeț?aa
taină maaree
Steeaaua

lumineaazăă Şii
adevereaazăă...

Dragan grăbi pasul. Cu cât înainta, vedea tot mai bine în întunerecul nopţii. Portiţa Ilenei gemu uşor, când Dragan o deschise.

— Mă aşteaptă don' procuror, la 10 Ianuar 1938... hâ, hâ... Apoi, să tot aştepte, rânji Dragan, şi mai mormăi ceva.

Steeaaua sus răsaaree...

— Dracii de băieţi, cum mai cântă...

Dragan a ieşit în câmp. Portiţa Ilenei nu.mai dădea în pădure, ca altădată.

— Multă pădure o mai tăiet conu Grigore, Dumnezău să-l ierte!

Dragan se gândi mult la conu Grigore şi la pădurea ce a tăi3t-o întâi şi unde a dat de islaz comunal la 1907. Pe urmă a mai tăiat, a tot tăiat şi a dat pământul la expropriere.

— Numa' stejaru' lui Bursuc nu l-am mai cumpărat şî nu l-am mai tăiat, cum voiam – gândi Dragan, îndreptându-se – inconştient par'că – spre islazul comunal.

Nu era ţipenie. Cine să fie, în noaptea de ajun, pe-acolo ? Satul era departe, în urmă, de vale.

Dar cântecul copiilor cu steaua tot se mai .auzea...

Steeaaua sus răsaaree...

...şiii adevereaazăă...

— Decât să mă vâre ele în balamuc ori în. puşcărie...

Dragan se împiedecă de-un ciot...

— Ptiu, bată-te s' te bată !... Pădurea, oricât o tai, tot mai dă din rădăcină... Tot nu vrea să moară...

Căă astăzi curaata
Preaa

nevinovaata...

— Da' eu îs vinovat!... Doamne, tare-s vinovat !... Iartă-mă, Doamne, că nu trebuia să fac toate câte le-am făcut. Comoara... boieru..- lulia... Costel... Multe pacate !... Şî Catinca...

Dragan oftă din adânc. '

— Dar decât să mă jiudece oamenii, mai bine să mă jiudece Dumnezău.

Stejarul lui Bursuc, în mijlocul izlazului comunal, dormea cu crăcile răşchirate. Câteva frunze, tocmai în vârf, se mai ţineau încă.

— Oare Catrina o fi isprăvit cu cozonacii ? se gândi Dragan.

Şi iarăşi oftă.

Era numai la câţiva paşi de stejarul lui Bursuc. Dragan se opri. Se întoarse şi stătu să asculte... Linişte. În sat, de vale, se vedeau lumini, ca nişte licurici roşii, şi se mai auzeau băieţii cu steaua.

Apropiindu-se de stejar, Dragan îi mângâia scoarţa sgrunţuroasă. Apoi se căută în buzunarul surtucului. Frânghia, bucata de săpun, erau acolo.

Dragan găsi îndată craca pe care o căuta. O ţinea minte, craca lui Pastramă.

— Are să mă ţie şî pe mine, că s'a mai îngroşat de-atunci, şî eu n'oi fi mai greu ca el...

Dragan lucră repede, căci începea să-i fie

frig în spinare. Cât umblase până acolo, şi urcase la deal, nu simţise frigul.

După ce înnodă bine frânghia, trase de câteva ori din toate puterile braţelor, ca să se asigure de trăinicia nodului şi o frecă cu săpun.

În timpul acesta se mai gândi la citaţie, la procuror, la Mărioara, la Aneta şi la popa Floareş. Şi simţi o bucurie mare că le făcea în ciudă la toţi.

— Vreţi să vă faceţi râs de mine, ştiu, să mă vâriţi în balamuc ori în puşcărie, dar n'are să vă iasă socoteala, – mormăi bătrânul Dra- gan pe când tot bâjbâia cu mâinile după cracă, să arunce frânghia de ea ca să-şi facă spânzurătoarea.

S'a cam căznit până când a nimerit craca şi a izbutit să lege frânghia de ea.

— Degeaba are să mă mai aştepte don' procuror...

O cucuvae veni să se aşeze în vârful stejarului, ţipând de câteva ori în noapte.

— Apoi dac' ai venit şi tu, aşa trebue să fie... – mormăi Dragan, auzind-o.

În sat, de vale, mai răsunau cântecele de stea...

Steeaaua sus răsaaree...

Într'adevăr, printre nourii negri şi grei, ieşise o stea. Dragan se uită la dânsa...

Steaaua lumineaază...

Cu ochii la stea, bătrânul îşi făcu cruce.

— Iartă-mă, Doamne... Iartă-mă, cucoane Grigore... Iartă-mă şî tu, Iulie dragă...

Apoi se căţără de craca stejarului, cu amândouă mâinile, şî îşi vârî capul în cercul de frânghie care aştepta.

şi...
ade...vereaa...ză㠄... .
..nevinovaaa...ta...
...feecioaraa Mariiea...
naaaşte... peee...
Me...şi...iiea...

Cântecul copiilor, în sat, abia mai ajungea la urechile lui Petrache Dragan.

îşi dăduse drumul din mâini şi atârna în gol.

— SFÂRŞIT —

Buhăeşti, (jud. Vaslui) 11 Octomvrie 1939.

273 *i*
¿1
3

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE
„CUGETAREA“ P. C. GEORGESCU-OELAFRAS
BUCUREŞTI, IV STR. POPA NAN, ai

278/27
5

CUGETAREA—GEORGESCU DELAFRAS

AUTORI ROMÂNI

Lucian Predescu	**Enciclopedia Cugetarea**
Gabriel Bălănescu	Avram Iancu
Ernest Bernea	Îndrumă la simplitate
Traian Brăileanu	Teoria Comunității Omenești
Alb. Bazzea	Povestea lui [Eminescu]
M. Celarianu	Dionisiaca verde
G. Ciprian	Capul de răpel
Paul Constant	Ioana Joana
Ion. Constantinescu	Cer și dentiță Ed. II
Sandu Cocora	Divorțul Marianei
Nicolae Crainic	Puncte card. în haos
—	Ortodoxie și Etnocrație
—	Nostalgia Paradisului
—	Țara de peste veac
A. C. Cuza	Îndrumări de politică externă
Ovid Densușianu	Sihleiul
Delavrancea	Trubadurul
Horia Dobrincu	Cum au dispărut evreii culturii europene
Victor Eftimiu	Poezii pe Bârzava
Mircea Eliade	Isabel
—	Șantier
—	Maitreyi
M. Eminescu	Poezii postume
—	Opere politice
P. Georgescu-Delafras	Tară și slobi
—	Cum am cucerit viața
—	Îndrăznea și răzbeam
—	Problema evreiască
George Georgescu	Două feve dintr'un...
Col. Grigorie Mihail	Fenomenul Hitler
N. J. Herescu	Cazne Clasice
Grigore Climp Ioan	Am fost un imbecil !
Al. C. Ionescu	Poezia lirică română
E. Jordan	Intâlniri
—	Caragiale
Al. Lascarov-Moldovanu	Memoria
—	Andrei Pătrașcu
—	Tătuna
—	Drumuri...
—	Cruce și naționalism
—	Biserica ahtuită
—	De vorbă cu sătenii...
—	Fumica
—	Alte flori creștine
Constantin Lupbu	Istoria Liter. Române
C. Manolescu	Iulia Hasdeu
—	Petru Cercel
I. D Marin	Pedagogia lui Creangă
Ilie I. Mitea	Învățături și descoperiri
Theodor Murășan	D'Annunzio
—	Doi oști și eroizări
I. Mihalașcu	Poporal
—	Școala Muscli
—	Trilogii
—	Creștinismul românesc
Emilia Mălureanu	Întâmplarea
Papu Mihail	Germania de azi
G. Nicolescu-Bere	Amintiri
Victor Ion Popa	Valeriu și Voler
—	Duzmne
I. Gr. Oprișan	Vadari și balbuzea
Corneliu Popp	Eu și statuia mea
Cezar Petrescu	Scrisorile unui răzeș
—	Ovaz pastoricesc
—	Fram
—	carț. vol. I și vol. II
Maria Rădulescu-Moga	Clara VII. A
—	Sirena
Neagu Rădulescu	Turnul Babel Ed. II
Liviu Rebreanu	Crăiasa Maria
—	Ciuleandra
Nicolae Roșu	Dialectica naționalismului
Mihail Sadoveanu	Însemnări vânătorești
George Sevastyanu	Vedenii din Moara Părăită
Damian Stănoiu	O partidă de poker
—	Căldurile de pomă
Sandu Teleajen	Turnuri în apă
—	Legiuea de cuzare

NOUA COLECȚIE DELAFRAS

Alice Gabrielescu	Lumina care nu se stinge
Paul Drumur	Cartea copiilor mei
Eugenia Makaia	Legătoria Razzadru
Mihail Negru	Chinuri feminine
Al. Olinescu	Milionul lui Pitchiudel
I. Smilar	Aiută-ne tingur l...
—	Fii om de caracter !..
Mark Twain	Prinț și cerșetor
Oscar Wilde	Casa cu rodii
Cardinal Wiseman	Fabiola
B. de Saint-Pierre	Paul și Virginia
Sir John Lubbock	Fericirea de a trăi
Oliver Goldsmith	Preotul din Wakefield

AUTORI STRĂINI

A. Balzac	Mondiini
Cervantes	Don Quijote, 2 vol.
Alba de Cheyder	Nimeni nu se mai întoarce
Charles Dickens	Pickwick, 2 vol.
Orrin E. Dunlap Jr.	Marconi
F. M. Dostoevski	Crimă și Pedeapsă
A. Dumas	Cei trei muschetari
—	După douăzeci de ani
—	Regina Margot
Hans Dietmar	Tăcerea în Germania de azi
F.-W. Foerster	Școala și Caracterul
Homer	Odiseea
Victor Hugo	Notre Dame de Paris
—	Mizerabilii, 2 vol.
A. de Lamartine	Cicerone
Gerard-Persin	Livingstone
Renato Mariolino	Jurnal din război
Giovanni Papini	Viața lui Iisus
—	Martorii Patimilor
Plutarh	Alexandru și Cesar
H. Sienkiewicz	Quo Vadis
—	Prin foc și sabie
—	Potopul
W. M. Thackeray	Bâlciul deșertăciunilor
Karl Tschuppik	Maria Tereza
Emile Zola	Bestia umană
Mark Twain	Tom Sawyer
Josef M. Weber	Veronica

PREȚUL LEI 110.—